Za “Vreme” govore:

SLOBODAN PRVANOVIĆ, VLADIMIR VUČKOVIĆ, ALEKSANDAR ILIĆ

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

01462

9 770353 802002

VREME

broj 1490

25. jul 2019.

SLUČAJ NARODNOG POSLANIKA VOJISLAVA ŠEŠELJA

VOJVODA ZA GAŽENJE I KLANJE

Posetite Vugl.rs !

Vugl je medijski portal namenjen razvoju političke pismenosti i kritičkog mišljenja.

Podstičemo dijalog, promišljanje i zdravu kritiku aktuelnih društvenih procesa.

Ne nudimo gotove odgovore već postavljamo pitanja: gde živimo, kako živimo, za šta živimo.

VUGL.RS

GDE ŽIVIŠ // KAKO ŽIVIŠ // ZA ŠTA ŽIVIŠ

VREME
BROJ 1490
25. jul 2019.

04 Slučaj narodnog poslanika Vojislava Šešelja: Vojvoda za gaženje i klanje

08 **Previranja u SNS-u: Disidenti u doba političke kolere**

11 Nuspojave: Sedam Srba na Mesecu

12 Intervju: Slobodan Prvanović, Institut za fiziku

16 Globalna konferencija o slobodi medija, London: Početak i kraj u rukama države

20 Intervju: Vladimir Vučković, Fiskalni savet

24 **Pad helikoptera "gazela": Piloti kao Vulinova potrošna roba**

28 Odbrana životne sredine: Srbi i Albanci zajedno protiv otrova

31 Putevi oko znakova: Brend Evropa (3)

32 Klima: Crveni alarm

KULTURA

34 Intervju: Aleksandar Ilić, umetnički direktor Belefa

37 Knjiga: Duša i ožiljak

38 Saradnja: Od *Seoba* do *Ajvara*, *Oca* i *Strahinje*

40 Knjige: Životi pesnika (s gitarom)

42 Pula: Manje vidljiva Hrvatska

SVET

44 **Kina: Politika prema manjinama**

47 Rukovodstvo EU i V4: Ništa novo pod neonom

50 Demokratija pod lupom MMF: Skupa starost puste domove

MOZAIK

56 Misija Apolo 11: 50 godina kasnije

59 Navigator: Ablenduj mobilnim

60 Strip: Maskirana bratija

62 Vreme uživanja: Akt

Javno odricanje od delovanja partije jednog od najpoznatijih glasova SNS-a Vladimira Đukanovića na trenutak je unelo pometnju i pomisao da bi stranački monolit mogao da se rasprsne. Međutim, niti je to ta stranka niti je Đuka ta vrsta disidenta

PIŠE: **SLOBODAN GEORGIJEV**

Ako su za pad helikoptera Mi-17 svojevremeno, da bi se opravdali, izmislili da je pilot Omer Mehić (za koga su svi znali da ne pije, pa i vrapci na Batajnici) imao alkohol u krvi, sada im je ta mogućnost propala, pa se vlast odlučila na zaveru ćutanja

DAVOR **LUKAČ**

Kina se već skoro godinu dana suočava sa optužbama iz sveta da u zapadnoj oblasti Sinđijang vlast internira Ujgure i druge muslimanske manjine u "logore za indoktrinaciju". Ona to negira i tvrdi da se radi o suzbijanju ekstremizma

PIŠE: **PEĐA ANĐELKOVIĆ**

Karikatura na naslovnoj strani: **Vladimir Radibratić**

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Bojan Stekić, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković, Ivana Stanković;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

VOJVODA ZA GA

Srbija i sve nadležne institucije Vojislava Šešelja i inače tretiraju kao osobu za koju ne važe zakoni koji se odnose na ostale ljude. On, naime, ne bi trebalo ni da sedi u parlamentu: na osnovu tačke 88 Zakona o izboru narodnih poslanika, u Skupštini ne bi smela da bude osoba "pravosnažno osuđena na kaznu zatvora bezuslovno u trajanju od najmanje šest meseci"

NASILNIK...

Mnogo se ovih dana pričalo o predsedniku Srpske radikalne stranke Vojislavu Šešelju. Sasvim zasluženo, reklo bi se: čovek je najpre usred republičkog parlamenta najgrublje izvređao novinarku "Danasa" Snežanu Čongradin, da bi kasnije na Tviteru pozvao na silovanje poverenice za ravnopravnost Brankice Janković. Čitava stvar je, međutim, ostala na onome na čemu obično i ostane kada je u pitanju Šešelj: ćutanje i *status quo*, do nekog sledećeg skandala, sledeće nebuloze, sledeće bruke.

I tako, evo, već skoro trideset godina.

Pitanje je zato ne šta je ovaj put uradio najpoznatiji srpski radikal, koliko je to što je uradio zapravo strašno i opasno – jer uvek je strašno, uvek strašnije nego prethodni put, uvek je opasno i još opasnije – već kako bi mu se konačno moglo stati na put.

KODEKSI, PLATFORME I PRAZNE PRIČE

Zvanično, za sada postoje dva predloga – jedan potekao od predsednice Skupštine Maje Gojković, a drugi od zaštitnika građana Zorana Pašalića, inače jedinih državnih funkcionera koji su se uopšte i osvrnuli na Šešeljeve najnovije ispade (a i oni sa skoro sedam dana zakašnjenja).

Osuđujući nastup radikalskog poslanika, Maja Gojković je u izjavi za Insajder pozvala poslanike dela opozicije da se vrate u Skupštinu kako bi zajedno učestvovali u izradi novog poslovnika i etičkog kodeksa koji bi, kako je navela, onemogućili ovakve slučajeve. Inače, donošenje tog kodeksa godinama od Srbije traži organizacija Greko, pa je u prošlom sazivu napravljen Nacrt, a u ovom sazivu parlamenta formirana i radna grupa s tim zadatkom.

Hvale je vredan trud Maje Gojković, ali to o čemu ona govori možda je veliki korak za Skupštinu, Greko i sledeći izveštaj Evropske komisije, ali gotovo neprimetan i sasvim nepotreban u borbi za kulturu govora u toj instituciji. I po postojećem poslovniku, predsedavajući u parlamentu ima pravo da poslaniku uskrati pravo da govori, da ga udalji sa sednice, da ga spreči da širi mržnju i preti bilo kojoj građanki ili građaninu Srbije i sveta –

ŽENJE I KLANJE

Foto: Tanjug / Rade Prelić

čime se eksplicitno bave članovi poslovnika od 107 do 116.

Primera radi, u 107. članu doslovce se navodi: "Na sednici Narodne skupštine nije dozvoljeno neposredno obraćanje narodnog poslanika drugom narodnom poslaniku, korišćenje uvredljivih izraza, kao ni iznošenje činjenica i ocena koje se odnose na privatan život drugih lica". Za ovakve i slične prekršaje predviđene su različite sankcije: od opomene, preko udaljavanja iz sale, do novčane kazne. Što Maja Gojković, inače, vrlo dobro zna jer je to obilato primenjivala u svim slučajevima u kojima joj se nije dopadalo šta poslanici (opozicije) govore.

U slučaju Vojislava Šešelja, ni ona, ni neko ko bi je privremeno zamenio na stolici predsedavajućeg – nikada nisu uzeli stvar u svoje ruke. To, konkretno, nije učinjeno ni dok je Šešelj držao solilokvij o koleginici Čongradin, njenom fizičkom izgledu, moralu i daljoj sudbini. I sada je potreban novi kodeks? Čemu? Da se pozabavi onim što inače već postoji, ali se selektivno primenjuje?

Drugi predlog, potekao od Zorana Pašalića, još je besmisleniji. On je, naime, istakao kako rešenje nije komentarisanje Šešeljevog ponašanja, već izgradnja sistema koji bi takvo ponašanje onemogućio ili kaznio. Čudno je da čovek čiji je posao između ostalog i kontrola sprovođenja zakona, jednostavno ignoriše činjenicu da u Srbiji već postoji niz zakona, da postoji Ustav, kojim se garantuje ravnopravnost građana i građanki, sloboda izražavanja i govora, zaštita od svih vrsta pretnji, zabrana bilo koje forme nasilja.

Pašalić se osvrnuo i na činjenicu da je kancelarija Zaštitnika ranije reagovala na svaki sličan događaj (što baš i nije tačno, nakon odlaska Saše Jankovića), da bi se onda krenulo "na to da se konkretne stvari uobliče u konkretne normative kako bi se sprečio napad ili sankcionisanjem, znači kaznom, ili jednom osudom javnosti". Po njegovim rečima, samo "ozbiljnom regulativom mogu se sprečiti takve situacije", što bi u prevodu značilo da bi trebalo "doneti platformu kojom će se tačno utvrditi šta spada u pritisak, šta u vređanje, mada to postoji u zakonu šta se može smatrati uvredom ili klevetom, i na taj način sankcionisati".

Pašalićeva teza nije baš najjasnija, pa zapravo i ne znamo šta je čovek hteo da kaže: ako i sam ističe da zakon već propisuje šta je uvreda ili kleveta, šta će nam nova regulativa? Pritom, nema na zemljinom šaru dokumenta ni platforme koji bi tolerisali da narodni poslanik preti da će nekoga ubiti džipom na koji je namontirao tenkovske gusenice, ili da poziva bradate i neokupane muškarce da seksualno napastvuju Brankicu Janković.

Šta će nam onda to? Čemu novi dokumenti? Da li je država nemoćna pred Šešeljem, pa ne sme da primeni već postojeću regulativu? Ili zaštitnik samo želi da se oglasi, a ni sam ne zna kako i s kojom pričom?

ČOVEK VAN ZAKONA

Ovde bi, pre svega, trebalo reći da Republika Srbija i sve nadležne institucije Vojislava Šešelja i inače tretiraju kao osobu »

za koju ne važe zakoni koji se odnose na ostale ljude. On, naime, ne bi trebalo ni da sedi u parlamentu: na osnovu tačke 88 Zakona o izboru narodnih poslanika, u Skupštini ne bi smela da bude osoba "pravosnažno osuđena na kaznu zatvora bezuslovno u trajanju od najmanje šest meseci". A Šešelj je 2018. pravosnažno osuđen na čitavih deset godina, kada ga je Žalbeno veće u Hagu označilo kao krivca za podsticanje deportacije i progon Hrvata iz Hrtkovaca. Pošto je u zatvoru već proveo dvanaest godina, on se smatra slobodnim čovekom – ali nikako ne bi smeo da bude poslanik.

Kada je otvoreno skrenula pažnju na ovaj "detalj", poslanica Demokratske stranke Aleksandra Jerkov grubo je izvređana, a na svojoj skupštinskoj klupi pronašla je poruku "kurvo ustaška". Niko je nije uzeo u zaštitu, niko se nije osvrnuo na ovakvo bezakonje, pa se, eto, opet susrećemo s onim čime se susrećemo.

Praktično od dana kada se pojavio na političkoj sceni, Šešelj nekažnjeno bije, preti i vređa. Nekažnjeno je 1992. pesnicom udario jednog taksistu-štrajkača, nekažnjeno je u isto vreme napao učitelje koji su demonstrirali ispred Skupštine, nekažnjeno je ušao u skupštinsku zgradu s pištoljem podignutim u vazduh nakon što je njime pretio studentima.

Nekažnjeno je iste te 1992. u Dnevniku čitao spisak novinara koje bi trebalo odstraniti sa državnog radija i televizije, jer "rade za strane obaveštajne službe, srpske izdajničke stranke, kao i za HDZ i VMRO". Nekažnjen je prošao i u slučaju najprimitivnijih, skoro nezamislivih uvreda, kleveta i pretnji koje je upućivao praktično svim svojim političkim protivnicima.

I tokom devedesetih je postojao nekakav Ustav, postojali su nekakvi zakoni, nekakve institucije, nekakva pravila "jača" čak i od famoznog poslaničkog imuniteta. Ali, ništa. Kao i danas, Šešelj je bio izvan zakona – o dubljim razlozima se može samo pretpostavljati, ali je sasvim sigurno da je takav kakav je, odgovarao svakoj vlasti i da je svakoj bio dragocen u prelomnim trenucima.

Zbog svega toga, ne vredi ovde poručivati da bi nadležni trebalo da SAMO primene postojeće zakone. Da SAMO postupaju po aktuelnom Poslovniku Narodne skupštine. Da SAMO pročitaju već izrađene "platforme" i regulative. Jer, u slučaju Vojislava Šešelja – čoveka koji govori i radi tačno ono što se od njega očekuje, u trenucima kada niko drugi to neće, ne ume ili ne može; čoveka koji nema stida i srama, koji je oduvek dobro povezan s raznim svetom u raznim krugovima i koji je očigledno vrlo dobro obavešten o svima i svakome – to "SAMO" je, izgleda, suviše veliko i nedostižno.

... I ŽRTVE: Snežana Čongradin Foto: FoNet / Dragan Antonić

Brankica Janković

Zato umesto akcije, opomene, upozorenja, kazne, ograđivanja od onoga što je rečeno u parlamentu, imamo ćutanje, čekanje "da prođe", apelovanje na opoziciju da se vrati u skupštinske klupe (kao da je baš opozicija za sve kriva, ili kao da bez nje nema ni novog kodeksa), čekanje na sasvim suvišne regulative, platforme, strategije i sisteme.

NA KORI BANANE

Za razliku od države, odnosno ove ili one vlasti, protivnici vrednosti koje promoviše Vojislav Šešelj uporno mu se svih ovih godina suprotstavljaju. Nažalost, s istim rezultatom koji je do sada pokazala država – posle svake akcije, Šešelj kao da doživljava renesansu i vraća se još veći i snažniji.

U tom smislu, nezaboravna je epizoda iz jula 1997. kada su se u emisiji "Tet-a-tet" BK televizije suočili Šešelj i advokat Nikola Barović. Tema je bila slučaj porodice Barbalić, koju su iz njihovog zemunskog stana protivzakonito izbacili baš radikali. Na kraju inače burnog dijaloga, Šešelj je uvredio pokojnog Barovićevog oca, nakon čega je advokat ustao i radikalskog vojvodu polio vodom. Šešelj je pred kamerama najavio da će platiti zbog toga, da bi posle prekida emisije Barović bio prebijen u uredničkoj sobi. Bili su mu slomljeni nos i rebro, imao je podlive svuda po licu, a za napad je bio osumnjičen Šešeljev telohranitelj Petar Panić. Sam Šešelj je s osmehom, gotovo sladostrasno, tvrdio da ga je on samo "malo udario" i da se ovaj potom okliznuo na koru od banane.

S vremenom, nekako se zaboravilo na Barovićeve rane, na činjenicu da je čovek "na pravdi boga" prebijen u zgradi jedne televizije. Petar Panić nikada nije odgovarao, nikada nije utvrđeno da li je krivac on ili njegov šef, a kora od banane dobila je rang urbane legende koja od tada predstavlja sinonim za nasilje.

I aktuelna dešavanja pokazala su da uobičajene forme građanskog otpora ne funkcionišu u slučaju Šešelj. Javnost je reagovala na svojevremeno ponižavanje bivšeg šefa Delegacije EU Majkla Davenporta kada je dirigovao pevanje četničkih pesama u Skupštini. Reagovalo se na uvrede Aleksandri Jerkov, Gordani Čomić, ministarki Zorani Mihajlović, na nedavno nasilje prema predstavnicima pokreta Dveri ispred skupštinske zgrade. Javno je iskazivana zgroženost nad tvitom u kojem je vređao tek preminulog kolegu Dejana Anastasijevića. To je

Foto: Tanjug / Zoran Žestić

Aleksandra Jerkov

Foto: Tanjug / Tanja Valić

Protivnici vrednosti koje promoviše Vojislav Šešelj uporno mu se svih ovih godina suprotstavljaju. Nažalost, s istim rezultatom koji je do sada pokazala država – posle svake akcije, Šešelj kao da doživljava renesansu i vraća se još veći i snažniji

na kraju dovelo samo do još jednog serijala grozota – na slučaj Snežane Čongradin i poverenice za ravnopravnost, kojim smo opet svi šokirani i koji opet izaziva niz prisećanja na "dnevnik uvreda" pristiglih sa Šešeljeve adrese.

Jedina anti-Šešelj mera koja je dala kakve-takve rezultate bio je medijski bojkot organizovan u februaru 2000. godine kada je Šešelj u antologijskom dijalogu s koleginicom Antonelom Riha poručio novinarima nezavisnih medija da su izdajnici, da nema ništa gore od njih, da su "gori od bilo kakvih kriminalaca", zločinci. Riha ga je na to upitala da li se ubice ministra Radeta Bulatovića traže i među novinarima, a odgovor je bio potvrdan.

"Među vama koji radite za strane obaveštajne službe tražimo ubice. Vi ste saučesnici ubistva. Vi ste isti. Ne mislite valjda da ste vi novinari neke svete krave? Ima krava među vama, doduše, ali niste svete. Jeste ubice. Ubice ste svog naroda i svoje države, potencijalne. Da, vi koji radite za Amerikance – vi iz "Danasa", vi iz B92, vi iz "Glasa javnosti", iz "Novosti", vi iz "Blica". Vi ste izdajnici srpskog naroda, svesno radite u korist onih koji su ubijali srpsku decu. Svesno radite, prodane ste duše – to ste vi".

Posle te konferencije za novinare, praktično svi nezavisni mediji prestali su da prate aktivnosti Srpske radikalne stranke i izjave njenih funkcionera, što je za radikale bilo naročito nezgodno u vreme izborne kampanje, pa i tokom tog burnog predizbornog leta. Mnogi i danas tvrde da su radikali jako loše prošli na izborima u septembru 2000. upravo zbog bojkota. Tu je tezu teško dokazati, naročito ako se ima u vidu žestoka polarizacija društva u to vreme, ali je ostalo zapisano da su se od februara, pa praktično do kraja te godine, radikali teško mogli i videti i čuti.

Imajući to u vidu, reklo bi se da je sad pravi čas za istu takvu meru. No, okolnosti su trenutno sasvim drugačije. Pre svega, mediji koji se ne uređuju iz zgrade Predsedništva mogu se prebrojati na prste dve ruke: ima ih neuporedivo manje nego 2000, a i ti malobrojni bi se međusobno teško dogovorili o bilo čemu nalik bojkotu. A bojkot nije bojkot ako u njemu ne učestvuju apsolutno svi.

Imajući sve to u vidu, šta je lek za otrov koji po javnom prostoru već decenijama prosipa lider radikala? Ima li šanse da se iko ikada izbori s njegovim rečnikom, njegovim postupcima, prostaklucima? Kakve su šanse "običnih" ljudi i novinara kad se pred tim čovekom država odavno sagnula, a neku vrstu poraza doživeo čak i Haški tribunal? Jedino što u ovom trenutku pada na pamet jeste ono čime je i počela ova priča.

Bez obzira u kakvim su ličnim i političkim odnosima, bez obzira šta o kome zna i čime koga može da uceni, oni koji vode Srbiju moraju pod hitno da se ograde od onoga što Šešelj radi i govori, da momentalno počnu da primenjuju zakone koje su zaduženi da primene – kada se i ako se to desi, on jednostavno ostaje bez svoje glavne "pozornice". U suprotnom, sve ovo neće na dobro izaći. Ako Maja Gojković bude čekala novi kodeks, zaštitnik građana nove platforme, građanska javnost izražavala zgražanje i pisala saopštenja, a predsednik i premijerka ćutali – čitava će Srbija postati kao i ono nesrećno zdanje u Hrtkovcima: Šešeljeva kuća, u kojoj ne važe vrednosti civilizovanog sveta i u kojoj je bukvalno svakome sekira nad glavom. ¶

TAMARA SKROZZA

Disidenti u doba političke kolere

Javno odricanje od delovanja partije jednog od najpoznatijih glasova SNS-a Vladimira Đukanovića na trenutak je unelo pometnju i pomisao da bi stranački monolit mogao da se rasprsne. Međutim, niti je to ta stranka niti je Đuka ta vrsta disidenta

Poslaniku SNS, članu glavnog odbora stranke, jednom od "osnivača" SNS-a, TV komentatoru, doktorandu Pravnog fakulteta i beogradskom advokatu Vladimiru Đukanoviću je prekipelo.

On je u javnom obraćanju, kao kolumnista tabloida "Blic", obelodanio da se "povlači" iz stranke, u neku vrstu "političke hibernacije", političkog "zimskog sna" jer više ne može da u javnosti pokriva sve svinjarije koje čine njegovi partijski drugovi.

Đukina teza (od Đuka, kako ga zna javnost Srbije) jeste da se za ovih sedam godina vlasti u SNS-u namnožilo mnogo onih koji sveto ime Aleksandra Vučića i svetu ideju "očeva" SNS-a koriste samo i samo da bi se obogatili na račun poštenog i siromašnog sveta, i da on više u tome neće da učestvuje jer ga je sramota.

Reporter "Vremena" poznaje Đukanovića i može da svedoči da on nije čovek bez moralnog kompasa, ali mi se čini da ipak ono što on govori ne dobacuje dalje od onoga što bi moglo da bude očekivano projektovano ponašanje. Projektovano od vrha stranke, razume se, odnosno Aleksandra Vučića.

Međutim, kakvo god bilo to stanovište čoveka koji je u "građanskoj javnosti" označen pogrdnim i nepristojnim nadimkom "Đuka Bizon" ili "Đuka Moler", ovaj slučaj jeste na neki način dramatičan kada je u pitanju istorija onoga što se zove SNS i možda proizvede neke nove događaje u budućnosti.

S druge strane, SNS i ranije nije bio lišen "disidentstva", odnosno, situacije da stranku napuštaju oni koji su je pravili ili da se u samoj stranci čuju glasovi koji bi mogli da zazvuče kao kritika načina na koji se stranka "razvija".

Bilo je raznih stvari, ali jedne nije bilo: niko nikada javno nije osporio autoritet Aleksandra Vučića i manje više se sve svodilo na traženje bolje pozicije za sebe i ocrnjivanje stranačkih kolega za koje se verovalo da su dobile veći deo kolača od onoga što bi moglo da im pripada.

Slučajevi Zaječarca Saše Mirkovića, nekada prvog čoveka tog grada a sada osuđenika zbog sitne korupcije, ili Zorana Bašanovića govore da nekada bliski ljudi u sistemu vlasti Aleksandra Vučića mogu lako da "padnu u nemilost" samo zato što su se "pobunili" protiv nečega što je zvanična politika prvog čoveka stranke.

Njih dvojica danas imaju ulogu ponjave po kojoj se istresaju najgore radikalske klevete i uvrede samo zato što se nisu u svemu pokoravali Aleksandru Vučiću i samo zato što su pomislili da bi imali pravo da mu kažu da možda u nekoj stvari greši ili, češće, da mu zamere da im je ostao dužan za sve ono što su uradili za njega dok nije bio na vlasti.

Ako je Đuka bio drug sa ulice, korisna budala, Mirković i Bašanović su bili ključni u pobedi SNS-a 2012. godine, ali, pametno, Vučić je figurativnim odsecanjem njihovih glava pokazao da je politički pismen i poslao je jasnu poruku svim drugim koji bi slučajno pomislili da mogu nešto da kažu ili urade bez njegove dozvole. To u velikoj meri govori o mehanizmima i prirodi njegovog režima.

ŠTA LJUTI ĐUKU

Đukanović je za sad najpoznatiji "disident" stranke. On je sve vreme, još od dolaska na vlast, bio neka vrsta izdvojenog glasa, što svojim nastupima u Skupštini, što kroz ono što je radio kao "novinar" na TV KCN.

Pre nego što smo ga upoznali kao komentatora sa jutarnjeg programa koji sam uređuje i vodi pod nazivom "Na kafi sa Đukom" (i ovaj reporter bio je gost u proleće 2015. godine), Đukanović je bio desničar starog kova, "šešeljevac", koji je bio u protestu nakon izručivanja Radovana Karadžića, alijas doktora Dabića i onda kada su Vučić i Nikolić otišli na odmor.

Đukanović je dobio pet minuta slave, stav je zabeležen i idemo dalje. Za pravu promenu biće potrebno mnogo više od jedne kolumne. Biće potrebno da se neko tamo zaista pobuni

Svoj "tvrdi" desničarski stav i viđenje sveta i istorije zadržao je sve vreme: i dandanas na svom Tviter nalogu i u svom programu zastupa ideje koje više ni Šešelj ne zastupa kada su u pitanju ratovi na tlu nekadašnje Jugoslavije i to ne vredi ponavljati.

Genocid je izvršen nad Srbima, Srbi su žrtve i Hrvata i Muslimana i Albanaca i celog sveta osim Rusije, Novak Đoković je idiot kada kaže da treba navijati za Hrvate u fudbalu, Ratko Mladić je srpski heroj, genocid u Srebrenici je briljantna oslobodilačka akcija.

Slobodu da ovako ocenjuje stvarnost zaslužio je činjenicom da nikada za sebe

POLITIČKI HIBERNIRANI VERNIK: Vladimir Đukanović
Foto: Sava Radovanović/ Tanjug

nije tražio nijednu značajnu funkciju ili položaj. Dok su drugi trčali da budu ministri, predsednici opština, gradonačelnici, direktori, Đuka je ostao Đuka, glas potreban stranci da bi se valjda pokazalo kako bivši radikali i dalje vole Srbiju u granicama Karlobag–Karlovac–Ogulin–Virovitica. Bio je glas koji bi trebalo da drži slepim sve one birače koji bi mogli da pomisle da su Vučić i društvo zabrazdili u vlasti, da su se odrodili i da im je draži "sendvič sa zapada nego govno iz Rusije".

U suštini, on je advokat teorija zavere i to svih zavera koje pokazuju veliku urotu protiv Srba. Za ove iz "gradova" to možda zvuči kao ludilo, ali Srbija je nešto drugo i mnogo ljudi misli upravo ono što Đuka svakog jutra govori.

Ponekad se događalo da se u njegov otvoreni program javi neko ko vidi da sa pričom Aleksandra Vučića nešto nije u redu, da se ljudi oko njega strašno bogate i da će Kosovo biti nezavisno, što se ne uklapa u ono što bi prosečan birač trebalo da veruje i tada bi Đuka, imitirajući Olju Bećković, bez imalo šarma, razume se, prekidao one koji su se uključivali u program. Neke bi možda i uvredio, a sve u cilju objašnjenja da greše i da je politika SNS-a bez greške.

Sada je uvideo te greške, sada je shvatio da se ljudi iz stranke nenormalno bogate, sada je, čini se, razumeo da je onih 600 miliona evra, za koje je Vučić govorio 2011. godine da su pokradene u javnim nabavkama, otišlo u džepove ljudi iz vlasti – sve je to sada Đuka video i nije mu se svidelo.

On je i ranije napadao pojedine ministre, kao što je Zorana Mihajlović, ali je nju "gazio" zato što su je predstavljali kao "SAD igrača", a ne zato što je možda njen život skuplji od onoga što je mogla da zaradi u Vladi Srbije.

Ovaj Đukin usklik, koji bismo mogli da uporedimo sa onim Milovana Đilasa (samo na nivou negodovanja zbog stvaranja nove društvene klase) stigao je par nedelja nakon upozorenja koje je Vučić izrekao članovima stranke na "proširenoj sednici otadžbinske uprave" (ovde je namerno upotrebljen naziv stranačkog tela Srpske radikalne stranke, majke naprednjaka) u junu 2019. godine. Tada je Vučić, uživo, govorio o negativnim pojavama unutar stranke, zaumno opominjući pojedine lokalne i beogradske lidere.

Đuka je, kako sam navodi u kolumni, verovao da će posle toga da nastupi neka promena, ali od toga nije bilo ništa i on je rešio da javno istupi i kaže šta mu je na srcu. Ukratko: SNS je stranka novih tajkuna, mnogo se ljudi u ovih sedam godina obogatilo i to postaje nepodnošljivo za članove poput Đuke koji i dalje veruju u ideju. Ono što nam Đuka nikada nije rekao, ni "Na kafi kod Đuke" ni u svojim kolumnama u tabloidu "Blic", tiče se preciznijeg objašnjenja šta je to "ideologija SNS-a" ili šta je to u šta su osnivači stranke verovali, a od čega su "mangupi u sopstvenim redovima" odstupili.

ĐUKINI NEMIRI

Đukanović je proveo sate i dane u pokušaju da uradi dve stvari: na ličnom planu da se obrazuje i da dosegne neku akademsku titulu, a na polju javnog delovanja da se nemilosrdno i demagoški obračunava sa opozicijom i svima koje vlast tako doživljava.

Kada je reč o prvom naporu, da stekne neku realnu akademsku titulu, tu je imao neku vrstu pomoći partije jer je "preko reda", a ne na osnovu proseka na osnovnim i magistarskim studijama, dobio mogućnost da postane doktorand na Pravnom fakultetu u Beogradu gde su mu valjda prihvaćeni tekstovi o kockarnicama i klađenju kao neka vrsta naučnih radova.

Opet, dok je na tome radio i obilazio svet kao član NATO parlamentarne skupštine (što je valjda pokušaj da se »

KAKVA VLAST, TAKVI I DISIDENTI: Saša Mirković i Zoran Bašanović
Foto: Marko Rupena, screen shot

neprijatelj buši iznutra), koristio je svaku priliku da "ukaže" na laž opozicije, na laž "elite" i da proba da pomogne Vučićev projekat promene celokupne društvene paradigme u Srbiji gde je trebalo da se pokaže da je elitno samo ono za šta glasa mnogo ljudi.

Takođe, bio je toliko pošten da o svemu otvoreno razgovara i da učestvuje u malobrojnim TV duelima sa ljudima iz opozicije, kao i da nedavno oceni stanje u SNS-u kao stanje jednog čoveka koji je, na pitanje da li vidi ko bi mogao da nasledi Vučića na čelu stranke, rekao da je Vučić zapravo SNS, što je svakako najpoštenija izjava nekog člana te političke grupacije. Upravo u toj oceni kao da je ležao strah od političkog ponora koji se ukazao pred Đukanovićem, jer bez Vučićevog imena na listi SNS nema nikakve šanse, ne predstavlja ništa. Sa druge strane, upravo to mahanje Vučićevim imenom mnogima je donelo znatno uvećanje imovine.

Taj pogled na imovinu, saznanje da "drugovi i drugarice" iz stranke, za razliku od njega koji živi u stanu svojih roditelja, imaju imanja, vile, hotele, automobile, privatne firme, kafane, restorane, salaše, vinograde, hladnjače, nove stanove i kuće u inostranstvu, bilo je nešto što je, čini se, nagnalo Đuku da istupi i poruči, e da bi svoju dušu valjda spasao i da bi kod sebe na lokalu, tamo gde živi, imao status normalnog i poštenog čoveka.

Kako naprednjaci 2012. godinu vide kao godinu svrgavanja nenarodnog režima, godinu revolucije, njemu nije drago kada vidi šta se sve dešava, a za šta često njega zovu novinari, kao čoveka koji ipak razgovara sa svima, da im objasni ponašanje partijskih drugova. Jer, naprednjaci su možda ukinuli politički život, ali još nisu ukinuli javnost i mnogo je primera i priča koje u poslednjih sedam godina govore o gomilanju basnoslovnog bogatstva ljudi iz stranke ili oko stranke, što je bilo upravo ono protiv čega su se naprednjaci "digli".

Đukanović je na tanak način razobličio prirodu režima, čuvajući u srcu glavnu bol a to je nemogućnost da se "pozitivno reši problem Kosova".

On je uvideo i, u granicama svojih mogućnosti, objasnio da je ovo što danas vidimo isto ono što su naprednjaci rekli narodu da će promeniti kada dođu na vlast, a ispalo je da su se samo inkasanti promenili, a da je sistem ostao neizmenjen i da je korupcija sada još očevidnija i dominantnija.

DOMETI OVOGA

Ako se ima u vidu da je Đuka ranije bio prepoznat kao glas Aleksandra Vučića u onim oblastima u kojima sam Vučić nije želeo da se javno izjasni, onda je i sve ovo, gore opisano, samo još jedna od predstava koja služi da bi se nekim ljudima iz stranke poslala poruka.

Ako je Đukanović istupio samostalno, ako je smogao toliko kuraži da kaže šta mu je na srcu, ako je njegov nastup u "Blicu" bio odraz njegove misli i njegovog iskrenog razumevanja svega što se u Srbiji dešava, onda će to ostati potvrda da se i u najcrnje doba dešava da ljudi koji su u srcu nekog nakaradnog režima pobune i žele da istupe.

Vučić je u nekim ranijim prilikama znao da "brani Đuku" onda kada bi se ovaj nalupetao, kao što je bio slučaj sa vređanjem Novaka Đokovića, jer je verovao da mu takvi stavovi idu na uštrb rejtinga. Sada izgleda da je ovo dobro za rejting i Vučića samog jer pokazuje da se on nije promenio, da on i dalje veruje u tekovine pobede iz 2012. i dalje, kao, veruje u priču o tome kako će promeniti Srbiju, a ne vlasnika kapitala u Srbiji.

Zato nema Vučićevog komentara i nema Đukine dalje eksplikacije.

Đukanović je dobio pet minuta slave, stav je zabeležen i idemo dalje. Za pravu promenu biće potrebno mnogo više od jedne kolumne. Biće potrebno da se neko tamo zaista pobuni, ali ne zato što su mu uskraćene privilegije ili novac, nego zato što veruje da je Srbija obmanuta.

Na taj trenutak ćemo još čekati. ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

TEOFIL PANČIĆ

Sedam Srba na Mesecu

Kako je priča o Srbima iz misije Apola 11 razbila lokalnu verziju globalnog idiotskog konsenzusa, i čemu nas to uči

Znate li šta je osnovni preduslov da naučite da učite? Da znate da razdvojite važno od sporednog. Bez toga, udavićete se u preobilju suvišnih informacija, koje će vam sve izgledati podjednako (be)značajno. Evo, recimo, čime se bavi naša društveno-politička javnost ove nedelje? Te šta nam je doneo, a šta odneo Makron, te hoćemo li dugo biti lišeni Ramuša Haradinaja, te da li opozicija treba da bojkotuje izbore... Ukratko: sve pena dana. Za mesec ili dva, niko se toga neće ni sećati. Za to vreme, neke epohalne civilizacijske promene prolaze ispod radara naših tzv. opinion-mejkera (koji ionako, čast izuzecima, nisu dorasli ni da budu *onion*-mejkeri, ali pustimo sad to).

Elem, o čemu se radi? Ovih je dana primećena panika na rubu rasula pred prigradskim dragstorima, zadružnim prodavnicama i sličnim ustanovama za zbrinjavanje i dnevni/večernji boravak odraslih, onih koji vole da se druže ispred naređenih i sličnih objekata s pivkanom u ruci, slobodno raspravljajući do sitnih sati o svim pitanjima između neba i zemlje, s posebnim naglaskom na ona pitanja o kojima objektivno ne znaju ama baš ništa – a to su uglavnom sva pitanja. Pluta njima um tako sasvim neograničeno, skokne začas do Andromede pa se vrati, i to nevožen, u sasvim netaknutom stanju. Naročito, dakle, vole smatranja i razmatranja o nebu, na čelu s najomiljenijim od svih: jesu li, brašo moj i kumašine, Amerikanci bili na Mesecu, i jel' tako da nisu?

Tačno je pedeset godina proteklo od tog dana Velike Imperijalističke Prevare, kad su Kauboji tobože sleteli na svetlu stranu Lune, ali ih je superiorna srpska pamet vrlo brzo prokljuvila i natenane objasnila, s ogromnim naučnim autoritetom i argumentima neoborivim u bilo kojoj samostalnoj trgovinskoj radnji, da od te rabote ništa nema. Da je Bog 'teo da ljudi letu na Mesec, rađali bi se s nuklearnim raketnim pogonom. Uostalom, da je moguće sleteti na Mesec, onda bi to prvi uradio Rus, i to u moskviču s krilima, jel' tako, tako je, Milka, daj još po jednu turu, al' iz zamrzivača.

Pedeset godina, dakle, važio je *globalni idiotski konsenzus* oko tzv. Lunarnog pitanja, kojeg smo (konsenzusa) i mi Srblji bili brojčano mali, ali duhom i entuzijazmom važan deo, a onda je Imperija uzvratila udarac na osobito nizak i pokvaren način i stavila nas pred teško iskušenje, kojem ni najjači ne mogu tek tako da se odupru, srce ih izda... Naime, niste mogli ne primetiti kako iz svih mogućih domaćih medija, uključujući peglu i paštetu, ovih dana iskaču neka sedmorica Srba – g. Ne Znam Ko Je, g. Nikad Čuo, i još pet njih – koji da su, navodno, bili jako važni šrafovi u operaciji Apolo 11, dakle, baš onom "fejk" sletanju na Mesec Armstronga i Oldrina, a u (filmskoj) produkciji NASA. Bez nekih od njih, sugeriše nam se, teško da bi onaj Armstrong ikada video Mesec, pardon – teško da bi video Zemlju sa Meseca, eto, toliko su bili važni.

E sad, u čemu je problem? Ekipa okupljena na simpozijumu pred prodavnicom ništa toliko ne voli koliko voli to kad su Srbi u nečemu važni i nezaobilazni, kad su ona mirođija bez koje je sve širom sveta i svemira bljutavo. Nije važno šta je u pitanju, ali mora da je nešto bitno i dobro, čim Srbin – a kamoli sedmorica njih – u tome ima učešća. I zato sad ekipa pomno uči napamet imena naših svemirskih novakađokovića za koje do prekjuče nije ni znala, a sad joj je već neshvatljivo kako je mogla da živi bez njih.

Dobro, ali gde je tu problem? Razmislite malo, stanite na loptu. Svih ovih godina je važilo da Amera na Mesecu nikada bilo nije, a ko im veruje da su šetali tamo gore mora da je ili budala ili agent imperijalizma i Novog svetskog poretka, a sad najedared... Drastična promena perspektive, zaokret za 180 stepeni, kao da je neko onaj teleskop Habl okrenuo naglavačke! Nema više teorije o pustinji u Arizoni, nema nadrieskpertskog raspravljanja o senci, uglu snimanja i ostalim džidža-bidžama, nego, prikane, kako je krenulo, uskoro nećeš smeti da posumnjaš u autentičnost američkog spuštanja na Mesec ako ne želiš da rizikuješ batine.

Šta se, dakle, dogodilo? Pa ništa, osim što je u priču uveden tzv. srpski faktor. Ako su tamo neki ugledni i obrazovani Srbi bili deo projekta Apolo 11, onda ovaj kanda i nije leteo za Feniks ili Malu Krsnu, nego je stvarno sleteo u More tišine. Štaviše, od danas važi nova doktrina: sumnjati u autentičnost misije Apola 11 bio bi akt besprimernog *autošovinizma*.

Šta se ovom malom "mesečarskom" pričom hoće reći? Ama ništa, osim da tzv. mitska svest na isti način rezonuje o svemu, od politike pa do kosmosa. I da nam nema suštinske emancipacije dok god je ona preovlađujući model na kojem svoja uporišta, svoja verovanja, vrednosti i kriterijume gradi i tzv. mali čovek, ali i dobar deo intelektualaca, i to ne samo onih koji su to postali u hodnicima Sava centra. Dakako, ona sedmorica Srboamerikanaca u tome su sasvim nedužni.

A Tišler, Bale, Mina i Firči još su ranih osamdesetih znali o čemu se tu radi, pa su proročanski pevali: "Luna je ogledalo Lune". S obe strane ogledala sedi isti majmun i gleda se u zrcalo, evoluirajući samo koliko je neophodno da se apdejtuje beslovesno samoobožavanje ponosnog ignoranta. ¶

Teška ljaga Univerzit

“Ako vam kažem da je u ovoj čaši voda, i vi pogledate i vidite da je voda, da li vama treba neko da napiše izveštaj da to jeste voda? Ako je profesor Karapandža pregledno stavio sa jedne strane originalni naučni rad, a sa druge doktorat Siniše Malog i tako na desetine strana, šta vam više treba? Šta ima bilo ko da se izjašnjava o tome što sami vidite? Dovoljna je elementarna pismenost i elementarno poznavanje engleskog da vidite šta tu piše”

Fotografije: Marija Janković

teta u Beogradu

Već je jednom bio na naslovnoj strani "Vremena": na velikom protestu opozicije 9. marta 1991. poginuo je osamnaestogodišnji Branivoje Milinović, prva žrtva Miloševićevog režima; neki će ići i dalje i reći da je prva žrtva ratova devedesetih. Na naslovnici je okrvavljeni Milinović, a Slobodan Prvanović, tada još uvek student fizike, drži ga za ruku. "Prišao sam da mu opipam puls, ništa se nije osećalo. Onda sam mu opipao na vratu, ipak je imao puls. Zatim sam otrčao do kola hitne pomoći koja su bila preko puta ulice i rekao im da ima jedan ranjen. Bio je sav krvav, hitna ga je odvezla, ali očigledno je da je izgubio mnogo krvi." Slobodan Prvanović je, 28 godina kasnije, istraživač u Institutu za fiziku u Beogradu u oblasti kvantne mehanike, srpski predstavnik za administrativne poslove u CERN-u. Bio je i analitičar za fiziku u Ministarstvu nauke od 2003. do 2005. dok nije otpušten (kao jedini doktor nauka proglašen za višak) zbog racionalizacije državne uprave. Bio je i deset godina (do 2018) generalni sekretar Zajednice instituta Srbije (ZIS) gde se opet namerio na jače od sebe: "Tadašnji direktor Instituta za savremenu istoriju Momčilo Pavlović tražio je da od sredstava ZIS plaćamo ručkove", kaže za "Vreme" Slobodan Prvanović i nabraja: "Ekskurziju na Ravnu goru, pa da za knjige koje izdaje njihov institut štampu plaća ZIS." Od ovog leta javnost će ga pamtiti kao čoveka koji je dao ostavku na mesto zamenika člana Odbora za profesionalnu etiku (poznatiji kao Etički odbor) zbog odluke tog tela da vrati na ponovno odlučivanje Fakultetu organizacionih nauka (FON) mišljenje da doktorat Siniše Malog nije plagijat iako je komisija pomenutog fakulteta utvrdila da je Mali prepisao 6,9 odsto svog rada bez navođenja izvora. Profesor Filozofskog fakulteta u Beogradu Ognjen Radonjić je dan kasnije podneo ostavku na članstvo u Veću naučnih oblasti pravno-ekonomskih nauka Univerziteta u Beogradu sledeći, kako je sam istakao, "svetli primer Slobodana Prvanovića".

"VREME": Kako je izgledala rasprava na Etičkom odboru u vezi sa doktoratom Siniše Malog?

SLOBODAN PRVANOVIĆ: U tom odboru ja sam zamenik člana, te nisam bio na mnogo sastanaka. Ranije sam bio zamenik članu Bojanu Radaku iz Instituta za nuklearne nauke "Vinča". On je napustio Vinču, samim tim i Univerzitet, posle skandala sa direktorkom tog instituta jer je bio njen pomoćnik. Onda je Gordana Čomor iz istog instituta izabrana da bude član Etičkog odbora, a ja sam i dalje ostao zamenik člana. Na sastanku odbora pre mesec dana kada su pristigle žalbe na odluku Nastavno-naučnog veća Fakulteta organizacionih nauka, koje je prihvatilo mišljenje stručne komisije tog fakulteta da doktorska disertacija ministra finansija Siniše Malog nije plagijat, gospođa Čomor je otkazala učešće, pa su mene pozvali na zasedanje. Sastanak nije održan u Rektoratu, već u nekoj kancelariji Univerziteta na Obilićevom vencu. Razlog za izmeštanje je bio što su studenti tim povodom ispred Rektorata pravili performans kada su delili lažne diplome. Bio je ponedeljak, devet ujutro, kad su me zvali da mi kažu da je sastanak odbora u deset. Kolima sam se sjurio do centra i stigao na vreme na sednicu. Kad je sastanak počeo, prvo sam negodovao što nisam posle ostavke Bojana Radaka izabran za člana odbora, a da neko drugi bude moj zamenik. Ne zato što je meni povređena sujeta, jer ni član ni njegov ili njen zamenik ne dobijaju nikakva finansijska sredstva, dakle, nema nikakvog novčanog interesa, ali prosto mislim da je red da zamenik postane član kada on napusti odbor. Mnogo je lakše biti zamenik člana jer dobijate sav materijal, ne idete na sve sastanke i vaša je odgovornost manja. Nije uopšte naivno kada odlučujete o nečijoj sudbini i karijeri, kad čitate sve te žalbe. Nije prijatno. Mnogo je lakše biti zamenik nego član. Zatim sam protestovao zbog toga što je zasedanje odbora izmešteno iz Rektorata i rekao da je na taj način učinjen presedan jer mi samo zbog Siniše Malog menjamo praksu. To nije u redu, mi svakog moramo da tretiramo jednako i da se ne prilagođavamo nikome. Onda sam se našalio da sam uskraćen za priliku da dobijem lažnu diplomu od studenata ispred Rektorata što bih jako voleo. Kad je sastanak počeo, za svaku tačku je bio određivan izvestilac čiji je zadatak bio da prođe kroz ceo materijal i da pripremi kraći izveštaj ostalim članovima odbora za sledeću sednicu. Naravno, svi članovi odbora i njihovi zamenici dobijaju sav materijal i svako može sve da pročita i samostalno istražuje i analizira. Kad se stiglo do slučaja Siniše Malog, koji je bio treća ili četvrta tačka dnevnog reda, opet sam se javio za reč i kazao da pozdravljam ideju da se odrede izvestioci, ali da je to nekada potpuno nepotrebno jer je stvar toliko jasna da nema razloga da gubimo vreme. Rekao sam da sam čuo da je Siniša Mali veoma inteligentan čovek i da je on bez problema mogao regularno da doktorira, samo da je hteo. S obzirom na to da nisam kompetentan za naučnu oblast kojom se Mali bavio, rekao sam kako verujem da u njegovom doktoratu postoji originalni naučni doprinos kao što to tvrdi komisija sa FON-a. To ne osporavam. Ali, rekao sam da mi nismo tu ni da sudimo o nečijoj inteligenciji niti o naučnom doprinosu nego da li je nešto plagijat ili nije. Ja smatram da je to, očigledno, plagijat. Ostali članovi odbora nisu se izjašnjavali, prešlo se na sledeću tačku dnevnog reda i dogovoreno je da se ponovo vidimo za otprilike mesec dana kada će nam izvestilac predočiti svoje mišljenje. U međuvremenu je svima ostavljeno pravo da u roku od dve nedelje dostave odgovore na žalbe koje su pristigle Etičkom odboru. U vezi sa spornim doktoratom Siniše Malog podnete su tri žalbe: jedna grupe profesora koje je predvodio akademik Dušan Teodorović na osnovu analize profesora EBS univerziteta u Nemačkoj Raše Karapandže, druga je trojice profesora sa Pravnog fakulteta u Beogradu i treća je profesora Alekseja Tarasjeva sa Biološkog instituta.

»

Dakle, Etičkom odboru su podnete tri potpuno nezavisne žalbe na odluku Komisije FON-a u vezi sa doktoratom Siniše Malog?

Najveća i najdetaljnija je takozvana Teodorović-Karapandža i nekoliko desetina profesora na pedesetak strana, zatim na dvadesetak strana žalba profesora Pravnog fakulteta koja je više okrenuta proceduralnim pitanjima i žalba kolege Tarasjeva na četiri, pet strana koja je načelna i principijelna. Te žalbe su poslate Siniši Malom i FON-u sa obaveštenjem da po njima mogu da se izjasne u roku od dve nedelje. Od FON-a je stigao odgovor, dopis na jednoj strani. Ključna je bila rečenica koja kaže da odbor, ako ima potrebu, može da se obrati stručnoj komisiji FON-a koja je napisala izveštaj i utvrdila da je 6,9 procenata u doktoratu Siniše Malog prepisano. Zatim je zakazana nova sednica Etičkog odbora, to je ova što je održana pre nekoliko dana. Mi smo pre toga dobili zapisnik sa prethodne sednice. Moja primedba što nisam izabran za člana ušla je u zapisnik, primedba što je sednica premeštena iz Rektorata na drugu lokaciju nije ušla u zapisnik, niti moje izjašnjenje o Siniši Malom. Uoči sednice odbora zakazane 15. jula čekao sam da dobijem informaciju da vidim da li će Gordana Čomor iz instituta "Vinča" da otkaže prisustvo narednoj sednici, pa da znam da li ja idem da je menjam. Kako do petka 12. jula nisam saznao da li će Gordana Čomor biti na sednici, napisao sam mejl svim članovima odbora u kome sam naveo da iznosim primedbu na zapisnik i da tražim da u zapisnik uđe da sam se izjasnio protiv doktorata Siniše Malog, jer sam na prethodnoj sednici rekao da je to očigledan plagijat. Ne znam da li je moja primedba usvojena, jer nisam prisustvovao sednici na kojoj je odlučeno da se izveštaj komisije FON-a vrati fakultetu, ni sa kim se nisam čuo, a o odluci Etičkog odbora saznao sam iz medija.

Da li je na toj sednici bila Gordana Čomor?

Ne znam. Ne znam ni ko je bio, ni šta je odlučeno, mene niko nije zvao kao što su me mesec dana ranije zvali da hitno dođem. Tog istog dana kad sam čuo odluku, došao sam kući i odmah seo i mejlom poslao ostavku na mesto zamenika člana Odbora za profesionalnu etiku. Meni tu više nije bilo mesto jer smatram da je odluka Etičkog odbora kupovina vremena i prebacivanje odgovornosti u smislu "brigo moja, pređi na drugoga". Moj stav je poznat: smatram da je potpuno očigledno da postoji razlog da se donese odluka da doktorat Siniše Malog nije validan i da tu odluku treba da donese Etički odbor. Ako grešim, a ostali članovi odbora su u pravu da je odluka stručne komisije FON-a nejasna i nekompletna, onda ispada da sam ostrašćen i da meni nije mesto u Etičkom odboru. Naravno, mislim da to nije tako. Prvo, ne znam kako su oni diskutovali te ne mogu da kažem koji su njihovi razlozi za takav potez.

Do sada niste kontaktirali sa ostalim članovima odbora koji su bili na toj sednici?

Ne, i ne nameravam. Ispalo bi da ja njih nešto pritiskam. Oni su uradili šta misle da je trebalo. Ja više nisam član tog odbora i to je sad odluka njihova, ne moja. Ako su kolege sa FON-a ozbiljni ljudi koji su časno i pošteno radili svoj posao, kad dobiju zahtev Etičkog odbora da se izjasne, jedino što mogu da urade jeste da isti tekst pošalju nazad Etičkom odboru. Ako su ljudi u Etičkom odboru časno i pošteno radili svoj posao, kad dobiju takav dopis, opet će im biti nejasan i opet će da vrate loptu FON-u. Tako možemo do sudnjeg dana.

Može li FON da osnuje novu komisiju?

Zahtev koji je njima poslat za sada je samo da FON otkloni nejasnoće. S druge strane, Etički odbor postupa po žalbama i prema njima donosi odluke. U tim žalbama postoje materijalni dokazi da je doktorat Siniše Malog plagijat. Činjenično stanje je takvo i nema potrebe da se obraćate bilo kome da otkloni nedoumice.

Hoćete da kažete da Etički odbor uopšte ne treba da razmatra izveštaj stručne komisije FON-a ako već postoje jasni dokazi da je Mali plagirao svoj doktorat?

Ako vam kažem da je u ovoj čaši voda, i vi pogledate i vidite da je voda, da li vama treba neko da napiše izveštaj da to jeste voda? Ako je profesor Karapandža pregledno stavio sa jedne strane originalni naučni rad, a sa druge doktorat Siniše Malog i tako na desetine strana,

"Zamislimo da nije u pitanju Siniša Mali, već neki anonimus, to bi odavno bilo rešeno. Kakve komisije, kakvi izveštaji, kakve godine da prolaze, kakve diskusije? Jednostavno, ljudi nisu smeli"

šta vam više treba? Šta ima bilo ko da se izjašnjava o tome što sami vidite? Dovoljna je elementarna pismenost i elementarno poznavanje engleskog da vidite šta tu piše. Nije to pisano na sanskritu pa da ne razumete. Ako je pritom izveštaj komisije FON-a nejasan, utoliko pre taj doktorat treba da bude odbačen. Nema šta tu da se diskutuje. Nikad jednostavniji slučaj pred Etičkim odborom nije bio jer niko nikad nije tako temeljno pripremio materijal za žalbu kao što je to profesor Karapandža uradio. Da se poslužim fudbalskom terminologijom – nije lopta otišla malo u aut, pa sad, da li je sudija video ili nije. Lopta je otišla preko tribina u aut. Lopta je sa druge strane ulice, ne možemo da je nađemo, nema šta da mi razmišljamo da li je aut ili nije. Gde je lopta? Nema je. I sad kažu: "Pa, ne znam, nije jasno." Šta nije jasno? Naravno, ukoliko bi neko od članova odbora rekao da je taj doktorat validan, to bi bilo katastro-

“Mislim da bismo pljunuli na istoriju Univerziteta u Beogradu koja počinje još sa Dositejem Obradovićem. Najumnije glave Srbije su ogroman trud, energiju i vreme ulagale u izgradnju univerziteta i sad treba da se to tek tako baci u vodu jer nemamo hrabrosti da kažemo da je crno zaista crno”

falno za Beogradski univerzitet jer bi 200 godina njegove časne istorije bilo potpuno ruinirano. S druge strane, sve buduće diplome bi bile obezvređene i nijedna buduća generacija ne bi mogla da se diči diplomom Beogradskog univerziteta. Studenti ne upisuju BU zato što je besplatan, jer on to i nije za sve, nego zato što diploma BU vredi više nego diploma nekog drugog univerziteta.

Hoćete da kažete da bi na taj način i vaša diploma i vaš doktorat nekako bili manje vredni?

Ne verujem da bi to bilo retroaktivno obezvređeno, ali mislim da bismo pljunuli na istoriju Univerziteta u Beogradu koja počinje još sa Dositejem Obradovićem. Najumnije glave Srbije su ogroman trud, energiju i vreme ulagale u izgradnju univerziteta i sad treba da se to tek tako baci u vodu jer nemamo hrabrosti da kažemo da je crno zaista crno. Mi se svi hvalimo položajem BU na Šangajskoj listi, ponosni smo što smo uspeli da uđemo među 500 najboljih u svetu, šta ćemo sad? Smatram da bi bilo neophodno da Senat BU momentalno raspusti Etički odbor i izabere novi u koji ne bi ušao niko iz starog saziva, ni ja niti bilo ko drugi. Postoji na hiljade ljudi koji bi mogli da uđu u taj novi odbor i koji bi mogli da uzmu u razmatranje žalbe koje su pristigle i da, rukovodeći se uvidom u činjenično stanje, donesu odluku. Bez ikakvog izjašnjavanja FON-a, bez ikakve komisije, već samo uvidom u dokazni materijal.

Ako je situacija tako jasna, zašto sedam članova Etičkog odbora ne može da donese odluku o poništavanju doktorata Siniše Malog?

Nije stvar u tome da ne mogu, nego neće. Isto vam je i sa FON-om – nije da oni nisu mogli da napišu drugačije rešenje i mišljenje, oni nisu hteli. A nisu hteli zato što nisu smeli. Zamislimo samo situaciju gde se sve ovo dešava, samo da nije u pitanju Siniša Mali, već neki anonimus, to bi odavno bilo rešeno. Samo promenite aktera i videćete sami kako bi se pojednostavila situacija. Kakve komisije, kakvi izveštaji, kakve godine da prolaze, razne diskusije? Jednostavno, ljudi nisu smeli.

Sami ste rekli da Univerzitet u Beogradu ima hiljadu kandidata koji mogu da budu članovi Etičkog odbora. Zar je moguće da se od tih hiljadu ljudi izabere sedam kukavica?

Članstvo u tom odboru je verovatno bilo viđeno kao još jedna nimalo laka obaveza ako tome pristupite solidno i savesno, u smislu da, kad vam pristigne materijal gde je neko optužen za plagijat, ne možete to da odradite tek tako. Morate da odvojite vreme. Brinete da li ste sve sagledali, da li ste dobro protumačili, da niste negde pogrešili. Ta uloga uopšte nije prijatna. Verovatno, kad je sve to pravljeno pre nekoliko godina, nije bilo mnogo zainteresovanih da tu budu jer nikakve privilegije, osim časti što ste tu – nema. Samo imate obaveze. Iskreno, smatram da svi oni koji su bili uključeni u ovaj cirkus oko doktorata Siniše Malog i koji nisu jasno rekli da je u pitanju plagijat za mene jednostavno nisu intelektualci. Jer oni su, da izvinite na izrazu, više brinuli o svojoj zadnjici nego o univerzitetu. Takvima nije mesto na BU, neka oni osnuju neki svoj Gigatrend univerzitet i neka na njemu dodele Siniši Malom počasni doktorat i sve će biti u redu. U tome i jeste razlika između Univerziteta u Beogradu i tih kičerajskih univerziteta.

Profesor Jovo Bakić je nedavno izjavio da i među doktorima ima magaraca. Ima li takvih i među akademicima?

O Srpskoj akademiji nauka i umetnosti nemam neko visoko mišljenje. Lično, SANU doživljavam kao neku vrstu dnevnog boravka za starije osobe, samo što je na lepoj lokaciji u lepoj zgradi. Pod akademikom se podrazumeva da ste vi nešto više od običnog naučnika ili umetnika. Nije svaki naučnik i umetnik za akademiju.

Akademiku Ljubiši Rakiću verovatno ne možemo da sporimo naučni doprinos.

To svakako.

Ali jeste li videli kako je branio studiranje sadašnjeg ministra unutrašnjih poslova Nebojše Stefanovića na nekoj firmi iz Londona?

Video sam. I onda vi mene pitate zašto jako malo cenim SANU. Čast izuzecima.

Ne bi Megatrenda bilo bez akademika Ljubiše Rakića i bez mnogih drugih koji su verovatno i pošteno studirali i pošteno stekli svoje diplome i doktorate. Kako sad oni mogu da dele diplome nekima koji im nisu ni do članaka, koji ništa nisu učili? Kako ih nije sramota?

To se i ja pitam. Zgrožen sam tim što je uradio Ljubiša Rakić, zgrožen sam time što SANU ćuti o bilo kom pitanju poslednjih, malo je reći godina, već decenija. Recimo, istup akademika Vladimira Kostića na temu Kosova od pre nekoliko godina je za mene skandalozna izjava.

Vi ste od samog početka višestranačja u Srbiji bili aktivan učesnik raznih demonstracija.

Mislim da sam u životu milion puta ispao budala što se tiče politike. U početku sam verovao da je Milošević dobar, pa sam shvatio da sam se zeznuo, pa sam mislio da je Drašković dobar, pa sam se zeznuo, pa sam verovao u demokrate, pa u DSS, pa u SNS, pa sam se opet zeznuo. Pa, ja sam, u stvari, moron. Ja zaista nemam prava da nekome solim pamet. Verovao sam svakome da iskreno želi dobro ovoj državi, pa sam shvatio da sam budala. Ne jednom, već pet puta. I dalje mislim da u svim strankama i dandanas postoje iskreni i pošteni ljudi čija dužnost mora da bude da se oni usprave. Uspravi se, budi svoj, budi čovek, još uvek verujem da su mnogi za to i dalje sposobni. ¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

Sloboda medija počinje i završava se odlukom države

Tokom panela o medijskim slobodama na Zapadnom Balkanu, za razliku od svojih kolega iz Severne Makedonije, Bosne i Hercegovine i Crne Gore, niko iz državne delegacije Srbije nije se uključio u razgovor

"Samo 10 odsto stanovništva planete živi u zemljama gde postoji sloboda medija. To se mora promeniti", reči su kojima vlade Ujedinjenog Kraljevstva i Kanade u najavi Globalne konferencije o slobodi medija pozivaju na akciju. A na osnovu svega izrečenog tokom dva dana, akcija je preko potrebna.

O tome da li Srbija spada u tih 10 odsto može se diskutovati. Činjenica da je jedan od dva panela koji su otvorili konferenciju bio posvećen upravo Zapadnom Balkanu, govori mnogo. Potpisnica ovih redova dobila je zadatak da u ime *Platforme za zagovaranje medijskih sloboda i bezbednosti novinara Zapadnog Balkana* otvori temu sa pregledom uočenih trendova. Koristeći izveštaje koje pomenuta mreža novinarskih udruženja proizvodi, a posle konsultacija sa drugim govornicima, najjednostavnije je bilo nabrojati pojave koje su zajedničke celom regionu: nekažnjivost krivičnih dela protiv novinara, fizički napadi i pretnje novinarima i članovima njihovih porodica, neadekvatne sankcije, zastrašivanje, pritisci – politički, finansijski, administrativni koji rezultiraju u cenzuri i samocenzuri, dobri zakoni koji se ne primenjuju i loši zakoni koji se primenjuju, ograničen pristup informacijama, netransparentnost medijskog vlasništva, javni servisi koji rade u interesu vladajuće partije, ekonomska nesigurnost zbog prekarnih uslova rada... Iako nerasvetljena ubistva i pokušaji ubistava nisu zajednički svim zemljama, uloga

Intervju: Endrju Pejdž, šef Odeljenja za Zapadni Balkan u britanskom Ministarstvu spoljnih poslova

Borba protiv plime dezinformacija

Endrju Pejdž, šef Odeljenja za Zapadni Balkan u britanskom Ministarstvu spoljnih poslova, moderirao je Panel o Zapadnom Balkanu kojim je otvorena prva "Globalna konferencija o medijskim slobodama".

"VREME": Kakvoj se konkretnoj pomoći Globalnog fonda za odbranu medija mogu nadati novinari i medijski radnici u Srbiji ako znamo da upravo nezavisni mediji koji profesionalno izveštavaju i rade u skladu sa novinarskim kodeksom bivaju, omalovažavani i vređani, a da sve te uvrede dolaze od vlasti?

ENDRJU PEJDŽ: Na Globalnoj konferenciji o slobodi medija bilo je oko 1500 učesnika iz 120 država, koji su se okupili da razgovaraju o izazovima globalnog medijskog okruženja. Tokom Konferencije podsticali smo vlade država učesnica da potpišu Zajedničku izjavu o slobodi medija, čime su se obavezale da oforme novu koaliciju koja će promovisati medijske slobode. Do sada je 25 država potpisalo tu Izjavu. Potpisnice uključuju i države iz šestorke sa Zapadnog Balkana, među kojima je i Srbija. Zajednička izjava naglašava da je odgovornost vlada da svojim građanima obezbede da uživaju sva ljudska prava, uključujući slobodu mišljenja i izražavanja. Takođe, u Izjavi se naglašava da je neophodna akcija i na lokalnom i na globalnom nivou. Članice Koalicije za slobodu medija će ukazivati na slučajeve kršenja i zloupotreba protiv medija, udruživaće snage i delиće informacije. Radiće zajedno na međunarodnim inicijativama u cilju promocije slobode medija. Takođe, svake godine će se sastajati da bi razmatrali napredak u ovoj oblasti. Glavni cilj je da ovo bude mehanizam za brze reakcije, koji će pomoći ministrima i ambasadorima da reaguju kada dođe do neke zloupotrebe. Bili smo veoma zadovoljni kada je ministar spoljnih poslova, gospodin Dačić, potpisao Izjavu u ime Vlade Republike Srbije. On je, u svojoj izjavi, naglasio važnost poboljšanja u oblasti medijskih sloboda u Srbiji, da bi, kako ste vi i rekli u svom pitanju, novinari mogli da pozivaju svoje vlade na odgovornost. To je oblast u kojoj Britanija želi da sarađuje sa srpskom vladom – već neko vreme radimo zajedno na tim pitanjima, a planiramo i da u godinama koje dolaze osnažimo našu podršku jačanju nezavisnih medija i građenju kapaciteta novinara. Ministar Dačić je na Konferenciji u Londonu govorio i o važnosti podučavanja dece kako da razaznaju vredne i istinite glasove u kakofoniji koja im se nudi na internetu. Potpuno se slažemo sa njim. Zbog toga će Britanija u sledeće tri godine, širom Zapadnog Balkana, donirati 10 miliona funti u projekat koji sprovodi Britanski savet, a koji zovemo "Škole

UGLEDNI GOSTI: Amal Kluni i Džeremi Hant na konferenciji Foto: AP

države u kreiranju neprijateljskog okruženja prema novinarima jeste. Izuzetak je Severna Makedonija koja je i dalje u periodu medenog meseca sa novom vlašću.

Jedan od trendova u Srbiji je smanjivanje broja fizičkih napada na novinare i povećanje različitih vrsta pritisaka. Novinari, kao i drugi, moraju da hrane sebe i svoje porodice pa najefektivniji načini uticaja i kontrole više nisu pretnja po život ili fizički napad, već pritisci – finansijski, politički – koji neizbežno vode ka samocenzuri. Nezavisno udruženje novinara Srbije je u 2018. zabeležilo 102 incidenta od kojih je sedam fizičkih napada »

za 21. vek". U okviru tog projekta, oko milion dece uzrasta 10-14 godina neće samo učiti veštine kompjuterskog programiranja i kodiranja, već će i razvijati ključnu veštinu kritičkog mišljenja.

Kako ocenjujete medijske trendove i prakse na Zapadnom Balkanu kada je u pitanju stabilnost u regionu, budući da u Srbiji postoje mišljenje da intenzitet razaranja realnosti i količina proizvedenih lažnih vesti u političke svrhe u različitim zemljama regiona može ozbiljno da ugrozi bezbednost samog regiona?

Stvarnost u kojoj živimo jeste da podrška slobodnim medijima ujedno znači i borbu protiv nadolazeće plime dezinformacija. Uočili smo neke negativne trendove u regionu, uključujući Srbiju, koje vode ka daljem padu pozicije na Indeksu slobode medija Reportera bez granica. Ujedinjeno Kraljevstvo je jedno od predvodnica sve izraženijeg globalnog stava da se nešto mora preduzeti u borbi protiv dezinformacija, koji god bio njihov izvor ili njihova namera. Dezinformacije prete liberalnim i demokratskim osnovama na koje se oslanjaju organizacije građanskog društva, slobodni mediji i internet kompanije. Mi moramo biti ujedinjeni u našem odgovoru, ali i transparentni i odlučni. Mi ćemo na Zapadnom Balkanu, u cilju jačanja slobode izražavanja, uložiti 2,8 miliona funti u projekte medijskih sloboda ove finansijske godine. Mi već, kroz naš Fond za dobru upravu, podržavamo neke nacionalne i neke lokalne medije. Nezavisni i održivi mediji su od ključnog značaja za građane da bi mogli da pozivaju svoje vlade na odgovornost. Mi ćemo u naredne tri godine uložiti još 9,5 miliona funti u cilju daljeg jačanja sektora nezavisnih medija na Zapadnom Balkanu i većeg angažovanja javnosti.

Za stanje u medijima u Srbiji, koje se ubrzano pogoršava, čemu svedoče ovogodišnji izveštaji Evropske komisije, Reportera bez granica i Fridom hausa, najveću odgovornost ima vlast, što se takođe može pročitati u izveštajima specijalizovanih organizacija. Pa opet, ta vlast ima nesumnjivu podršku EU. Kako vidite razrešenje ove nepomirljive situacije?

Kao što ste i sami rekli, ti izveštaji koje ste naveli, a na koje ću se ja samo osvrnuti, ukazuju da su medijske slobode u Srbiji u padu, kao i da postoje različiti izazovi širom Zapadnog Balkana. Evropska komisija je, u svom godišnjem izveštaju za Srbiju, saopštila da nije bilo napretka u oblasti slobode izražavanja »

» na novinare, 72 slučaja pritisaka i 23 verbalne pretnje, a zaključno sa 16. julom u 2019. godini zabeleženo je 76 incidenata – 51 slučaj pritisaka, 8 fizičkih napada i 17 verbalnih pretnji (*www.bazenuns.rs*).

Po pravilu su ugroženi novinari i mediji koji se u svom poslu rukovode javnim interesom i potrebom da građanima dostave objektivne, blagovremene i tačne informacije. Za Srbiju je tipično da osoba čija je obaveza da štiti sve građane – predsednik Aleksandar Vučić – svojim izjavama podstiče atmosferu netrpeljivosti prema profesionalnim novinarima. U tome ga verno prate članovi partije (vladajuće i drugih), poslanici, zamenici gradonačelnika, vlasnici medija, urednici, novinari, *info-ratnici* (u stalnom radnom odnosu i van istog) i time doprinose uspešnom ostvarivanju projekta polarizacije društva u kojem su novinari među mnogim žrtvama, doduše, prvi posle istine.

Kada je Vlada Srbije odlučila da razgovara sa predstavnicima novinarskih i medijskih udruženja, premijerki Ani Brnabić je dostavljan spisak zahteva koje država Srbija mora da počne da ispunjava. Prvi je bio: *Predstavnici vlasti hitno da prestanu da prozivaju, vređaju, omalovažavaju i diskriminišu novinare, medije, novinarska i medijska udruženja, ugrožavaju njihovu bezbednost i proglašavaju ih za neprijatelje društva, "strane agente" i "izdajnike". Predstavnici vlasti neprestano da ističu da su kritički mediji i drugačije mišljenje deo demokratskog procesa, i da ih podržavaju.*

Vrlo brzo nakon toga, pod budnim okom predsednice, u Narodnoj skupštini eskalira nesankcionisano etiketiranje novinara i medija od strane narodnih poslanika: "strani plaćenici", "CIA mediji", "izdajnici", "ljudi koji zagađuju okolinu", "koje treba poslati na 20 godina robije", "mrzitelji Aleksandra Vučića, njegove porodice i svega što je dobro i srpsko" te se spominje gaženje novinara džipovima i slično. Prisustvujemo prirodnom nastavku devedesetih i zato ne čudi to što ratni zločinac Šešelj sedi u Narodnoj skupštini, vređa novinare i preti im, a predsedavajući Marinković mu se na tome zahvaljuje. Ne treba ni da nas čudi što je čovek koji je optužen da je naručio podmetanje požara u kući novinara Milana Jovanovića bio prvi čovek SNS u opštini Grocka, a koji je sada, kao građanin, protiv tog istog Jovanovića i medija u kojem radi Jovanović podneo devet tužbi za dva meseca.

Sa druge strane, sistematsko urušavanje nezavisnih kontrolnih institucija, najpre Regulatornog tela za elektronske medije je završeno, dok se aktivno radi na urušavanju Saveta za štampu. Doduše, plan za REM je postao klimav posle snažne reakcije novinarskih i medijskih udruženja povodom izbacivanja ključnih odredaba koje bi doprinele jačanju ovog tela iz predloga Medijske strategije. Da li će pritisak međunarodne zajednice uroditi plodom i vratiti rešenja za REM i Savet za štampu u strateški dokument, još se ne zna. Premijerka Brnabić je u intervjuu za N1 najavila tu mogućnost, ali iskustvo govori da to ne znači mnogo – režim nikada neće odustati od kontrole nad medijima jer bi to značilo odustajanje od laži koju kreira i uz pomoć koje opstaje na vlasti.

» u poslednjih dvanaest meseci. Mi ohrabrujemo Vladu Srbije da u potpunosti primeni preporuke Komisije i nastavićemo to da radimo. Nastavićemo i da svoje reči potvrđujemo svojim delima. Iz tog razloga smo namenili dodatna sredstva za podršku slobodi izražavanja. Ta podrška će trajati još dugo nakon našeg izlaska iz Evropske unije. Ne suočava se samo Srbija sa ovim pitanjima tokom svog procesa pridruživanja EU. Sloboda medija predstavlja univerzalnu vrednost, krvotok svake demokratije i ključna je u borbi za ostvarenje ljudskih prava. Sve vlade imaju odgovornost da obezbede da njihovi građani mogu da uživaju svoja prava – ne samo oni koji su na putu ka članstvu u EU. Naši ministri su jasno istakli da naš cilj nije samo da zaštitimo novinare, već i da ojačamo slobode, institucije i demokratije u regionu Zapadnog Balkana i da im pomognemo na njihovom putu ka Evropskoj uniji, i kao ostvarenja evropskih vrednosti.

Jedan od ciljeva Globalne konferencije održane nedavno u Londonu je da se privuče pažnja svetske javnosti na probleme medijskih sloboda. Šta, po vašem mišljenju, novinari i medijska zajednica u Srbiji mogu da urade u cilju osvešćivanja potrebe šire javnosti za istinitim i pravovremenim informisanjem, budući da je utisak da većina građana nije svesna važnosti toga.

Kao što ste ispravno istakli, jedan od velikih ciljeva Globalne konferencije za slobodu medija – koju smo ove godine organizovali mi, dok će sledeći domaćin biti Kanada – jeste da se svetska pažnja usmeri na zloupotrebe slobode medija. Standardi medijskih sloboda opadaju, ne samo u Srbiji, već i na celom Zapadnom Balkanu – da ne spominjem i druge regione širom sveta. Zbog toga smo tokom Konferencije organizovali i regionalni događaj koji sam ja moderirao, pod nazivom "Medijske slobode na Zapadnom Balkanu i novi načini rada". Na njemu su zajedno učestvovali predstavnici medijskih organizacija, građanskog društva, NVO-a i vlada – uključujući ministre iz većine država šestorke sa Zapadnog Balkana. Naš ministar za Evropu i Amerike je otvorio i zaključio taj događaj. Bio je u formi velikog okruglog stola, tokom kog su prvo govorili novinari iz šest država Zapadnog Balkana, zatim je govorio šef Kancelarije Visokog predstavnika OEBS-a, a zatim smo imali otvorenu diskusiju, tokom koje su ministri sa Zapadnog Balkana i mogli da daju svoj odgovor. Glavne teme koje su izdvojene bile su pritisci sa kojima se suočavaju novinari i nezavisne medijske organizacije, uključujući zabrinjavajući trend ugrožavanja bezbednosti novinara, medijske održivosti i finansiranja, zatim uloge javnih servisa i neophodnosti efikasnijeg zakonskog okvira. Razgovarali smo i o tome šta međunarodna zajednica, uključujući EU i OEBS, još može da učini da bi ojačala slobodu medija u regionu. Tokom Konferencije, britanski ministar spoljnih poslova Džeremi Hant rekao je da ako budemo radili zajedno, možemo usmeriti pažnju na slučajeve zloupotrebe i uvesti jasne sankcije za one koji žele da naude novinarima ili da ih zatvore zbog toga što rade svoj posao. Nije u pitanju samo saradnja između vlada. Svi imamo svoj zadatak – vlade, novinari, građani – u borbi za podizanje svesti o medijskim slobodama. ¶

S. RISTIĆ

To nas vraća na londonsku konferenciju. Sloboda medija i bezbednost novinara počinju i završavaju se odlukom države. Država je ta koja dozira slobodu medija i bezbednost novinara. Tokom panela o medijskim slobodama na Zapadnom Balkanu, za razliku od svojih kolega iz Severne Makedonije, Bosne i Hercegovine i Crne Gore, niko iz državne delegacije Srbije nije se uključio u razgovor. Umesto da razgovora o tome šta je to što Srbiju čini toliko neprijateljski nastrojenom prema novinarima i kako situacija može da se poboljša, Ivica Dačić, ministar spoljnih poslova imao je važnija posla – da donese sreću Novaku Đokoviću.

Svoj doprinos slobodi medija ministar je 11. jula dao potpisivanjem *Zajedničke izjave o slobodi medija*. Dan ranije CINS, BIRN, KRIK, Radio Slobodna Evropa, Insajder, N1, Istinomer i "Vreme" opet su bili meta SNS-a u Narodnoj skupštini. David Dijaz-Jogeis iz organizacije *Article 19* neuspešno je pratio ministra Dačića kroz hodnike prostora Konferencije, da bi svoju šansu da traži komentar u vezi sa ovom praksom u Narodnoj skupštini uspeo da dobije tek nakon ministrovog obraćanja. Direktan odgovor od ministra Dačića nije dobio, ali je Dijazu-Jogeisu skrenuta pažnja na ugrožavanje medijskih sloboda na Zapadu, proteste ispred mesta gde se Konferencija održava, itd.

U svom obraćanju malobrojnoj publici, ministar Dačić je spomenuo uspehe Komisije za istraživanje ubistava novinara i tragediju bombardovanja RTS-a i naglasio: *Nekažnjivost je aspekat na kome moramo predano raditi jer ćemo samo tako poslati poruku da se zločin ne isplati. Ubistvo novinara je, pri tome, više od lične tragedije, to je napad na temelje društava u kojima živimo.*

Ovo su reči čoveka koji je danas ministar, a u vreme dva od tri još uvek nerasvetljena ubistva – Radislave Dade Vujasinović i Slavka Ćuruvije – bio je jedan od najbližih saradnika Slobodana Miloševića. O rešavanju slučaja Ćuruvija ne možemo govoriti dok presuda pripadnicima nekadašnjeg Resora državne bezbednosti ne bude finalna, pa ni tada pošto politička pozadina ubistva ostaje na nivou pretpostavki.

Izjava nekadašnjeg portparola Slobodana Miloševića i današnjeg ministra spoljnih poslova Aleksandra Vučića, kao i potpis Srbije na Londonskom pravno neobavezujućem dokumentu, ali i svim obavezujućim dokumentima koje je država Srbija potpisala i koje ne poštuje, jeste čist cinizam i uvreda za sve građane Srbije. A zašto je to tako? Zato što im se može. Baš ih briga. A vas? ¶

MAJA VASIĆ NIKOLIĆ
koordinator projekata Nezavisnog udruženja novinara Srbije

Zoran Sekulić, direktor i glavni i odgovorni urednik Novinske agencije FoNet, učesnik Panela o Zapadnom Balkanu

Neću dočekati promenu

Foto: FoNet/Božidar Petrović

Konferencija u Londonu o medijskim slobodama bila je zaista svetska, ne samo po globalnom karakteru i učesnicima iz više od stotinu zemalja, nego i zbog selekcije tema na mnogobrojnim panelima i plenarnim sesijama, kompetentnosti govornika i veoma zanimljivim i provokativnim diskusijama sa publikom. Zajednička izjava, planovi o formiranju Globalnog fonda za podršku nezavisnim medijima i zaštitu novinara, kao i tima pravnih eksperata koji bi se bavili pitanjima bezbednosti novinara možda su za nijansu preambiciozno sročeni i zamišljeni, ali je bilo očigledno da sloboda izražavanja i sloboda medija postaju planetarna tema. Londonska konferencija bila je retka prilika da se o problemima medija i novinara čuju i iskustva kolega sa različitih kontinenata i potvrdi da su ona univerzalnog karaktera. Bilo je, međutim, primetno odsustvo medija i novinara iz nekih velikih zemalja, kao i činjenica da je slučaj Džulijana Asanža više bio pominjan na protestu ispred konferencijskog kompleksa nego unutar njega. Za nas je posebno bilo važno što je jedan od panela bio posvećen problemima slobode medija i slobode izražavanja na Zapadnom Balkanu, možda i jedini koji se bavio situacijom u nekom regionu. To je pokazatelj da organizatori, vlade Britanije i Kanade, vide Zapadni Balkan kao područje rastućeg ugrožavanja slobode izražavanja i medija. Šteta što je ta debata bila zatvorena za javnost, a još veća što joj, za razliku od kolega iz regiona, nije prisustvovao i ministar spoljnih poslova Ivica Dačić, koji je prioritet dao teniskom turniru u Vimbldonu. Istina, on je drugog dana Konferencije potpisao Zajedničku izjavu o garantovanju i zaštiti slobode izražavanja, medija i bezbednosti novinara, kojom se Srbija obavezala, kako je i sam rekao, da svi njeni "državni organi rade u skladu sa onim što je potpisano". Mada su organizatori najavili da će zemlje potpisnice do konferencije naredne godine u Kanadi biti izložene monitoringu, u slučaju Srbije se, kao i toliko puta do sada, već narednih dana pokazalo kako zvanične deklaracije, proklamacije i zaklinjanja pred međunarodnim forumima drastično odudaraju od prakse na političkoj i medijskoj sceni. Dakle, za sada, nema nagoveštaja da će potpis Srbije na Zajedničkoj izjavi sa konferencije u Londonu bilo šta promeniti nabolje u položaju medija i novinara u Srbiji. Za "punu bezbednost, prosperitet, slobodu i nezavisnost" medija u Srbiji, kao ključnih preduslova demokratskog poretka u zemlji, presudna je politička volja vlasti. Posle 37 godina bavljenja novinarstvom, nemam više nikakvih iluzija. Sve mi se čini da tu vrstu promene i preokreta u korist medija, novinara, ali i javnog interesa neću dočekati.

Još uvek smo nerazvijena zemlja

"Već sada rast od 3,5 odsto za 2019. deluje previše ambiciozno. Mi sada mislimo da će rast biti oko tri odsto. Ali, ne želim da opet upadnemo u zamku kao svake godine, pa, ako bude rast 3,5 odsto, neko je pobedio i ekonomska politika je uspešna. Ni rast od 3,5 odsto nije dovoljno dobar – okolne zemlje brže rastu"

Početkom jula Fiskalni savet (FS) predstavio je dva izveštaja – ocenu nacrta nove Fiskalne strategije, kao i analizu platnih razreda i zaposlenosti u državnom sektoru Srbije. Nekoliko nedelja ranije, FS je

u Skupštini Srbije predstavljao svoj godišnji izveštaj i tom prilikom poslanik SNS-a Veroljub Arsić grubo je napao rad i članove Fiskalnog saveta. Privredni rast, EPS, Fiskalna strategija, odnos sa zakonodavnom vlašću – bile su teme za razgovor sa članom Fiskalnog saveta Vladimirom Vučkovićem.

"VREME": Privredni rast kao da ide cik-cak, jedne godine podbaci, pa onda na osnovu niske baze sledeće godine poraste, pa je sad opet slabiji od očekivanog. O čemu je reč?

VLADIMIR VUČKOVIĆ: Postoje jednokratni faktori koji utiču na BDP i zbog toga je teško dati pravu ocenu trenda rasta. Fiskalni savet je i 2017. kada je rast bio slabiji, rekao da je trend rasta bio tri odsto, zato što je poljoprivreda bila loša. Pa onda, kada je 2018. rast bio 4,3 odsto, poljoprivreda je bila veoma dobra, a mi smo rekli da je pravi rast ispod toga. Poljoprivreda jedne godine bude loša, druge bolja, EPS i 2017. i 2018. ima pad proizvodnje, tako da je to sada već pitanje da li je tu reč o jednokratnim faktorima ili je sistemska stvar. Dalje, rafinerije NIS-a se renoviraju ove godine, takse na Kosovu imaju neki uticaj, zastoj u izvozu čelika Hestila u EU i pad proizvodnje Fijata takođe. Kada se očiste ovi faktori, dobije se prava slika: naš rast je 3-3,5 odsto, a onda može da ide malo ispod ili malo iznad, u zavisnosti od ovih jednokratnih efekata. Kada se gleda i duži i kraći vremenski period, naš privredni rast podbacuje u odnosu na zemlje sa kojima možemo da se poredimo.

Hajde da se uporedimo – kako stojimo u odnosu na komšijske zemlje, ili u odnosu na zemlje centralne i istočne Evrope (CIE)?

Kako god da se gleda – od 2010. na ovamo, ili ako se gledaju poslednje tri godine, ili, ako se gledaju tekući rezultati – u svemu smo lošiji. Na duži rok, od 2010, ove jednokratne stvari su se "ispeglale", i tu je naš prosečni godišnji rast bio 1,7 odsto, a zemlje CIE su rasle u proseku tri odsto, dakle, skoro dvostruko više. U poslednje tri godine naš rast je oko tri odsto, a njihov oko četiri odsto. U prvom kvartalu ove godine naš rast je 2,5 odsto, a njihov 4,1 odsto u proseku. To su neke očigledne stvari.

Zbog čega je to tako?

Jednostavno, naša privreda dotle dobacuje. Imamo prolazne faktore, ali naša privreda dobacuje do tri odsto rasta sa ovim stanjem institucija, privrednog ambijenta, vladavinom prava, korupcijom, obrazovanjem... Investicije su niske. Malo su se poboljšale, sada su ukupne investicije 18,5 odsto BDP-a, javne investicije su skočile sa 2,5 na oko četiri odsto, ali je to i dalje mnogo manje od onih famoznih i potrebnih 23-25 odsto. Tako da postoje i uži, ekonomski razlozi niskog rasta, ali i ovi neekonomski, koji utiču na ekonomiju. Jeste da su korupcija, pravo, širi pojmovi od ekonomije, ali direktno na nju utiču, privredni ambijent zavisi od njih.

Kako Srbija stoji sa tim neekonomskim faktorima u odnosu na druge zemlje?

Ta istraživanja rade neke međunarodne institucije, a Fiskalni savet je u svom radu koristio njihove rezultate. Loša stvar je da em su ti pokazatelji na niskom nivou, em se pogoršavaju. Kod korupcije, naš skor je -0,2, Bugarska ima -0,1, a sve druge zemlje su pozitivne, na skali od -2,5 do +2,5. Taj indeks korupcije je bio nešto manje loš u periodu 2014–2015, a pogoršava se 2016. i 2017. godine.

Znači, u prevodu, korupcija raste? Ili barem percepcija korupcije.

Tako je. Slažem se sa tim da međunarodna istraživanja mogu da budu nepouzdana i da neke male promene ne treba uzimati zdravo za gotovo, ali, to je tako. Slično je sa obrazovanjem, sa privrednim ambijentom.

Još jedna od stvari koje bi mogle da zabrinu jeste činjenica da od 2017. na ovamo sve vreme uvoz raste brže od izvoza.

Tekući deficit je bio nešto ispod tri odsto BDP-a 2016. godine, i od tada raste, sada je već na 5,5 odsto. Nije to toliko alarmantno kao visina deficita, ali kao dinamika jeste upozoravajuće. Više je faktora za rast deficita. Na primer, ne stoji ono što Vlada kaže u Fiskalnoj strategiji da, zbog rasta privrede, raste uvoz mašina i repromaterijala.

Podaci pokazuju da je rast uvoza raširen, da ima i potrošne robe, da uopšte ne odskače repromaterijal i oprema. Da je tako, onda bi se u 2017. i 2018. uvezlo nešto, pa bi 2019. "eksplodirala" u proizvodnji, pa bi izvoz konačno rastao brže od uvoza, pa bi se trend preokrenuo. A to se ne dešava. Verovatno nekoliko faktora utiče na sve ovo – nešto je veći rast potrošnje nego što bi bilo opravdano iz ekonomskog ugla, zbog rasta plata koji je bio veći od objektivnih merila. Naša cenovna konkurentnost opada u poslednje 2-3 godine, to znači da plate rastu u dinari-

Fotografije: Lenka Pavlović

ma nešto brže od ekonomskih mogućnosti, a devizni kurs pada – dinar jača, što u evrima daje veće troškove rada i skuplju robu na međunarodnom tržištu. I cene u dinarima i kretanje evra ne pogoduju spoljnotrgovinskim okolnostima.

Sad bi iz NBS rekli da se oni ne mešaju u kurs, da je on "plivajući" i da samo intervenišu da ne bi došlo do većih poremećaja. Ali, činjenica je da je na kraju 2016. godine, kada je krenuo preokret u spoljnoj trgovini, evro bio oko 123 dinara, i da se onda vrlo brzo spustio na oko 118, sad je čak i ispod toga.

Dinar je relativno stabilan, blago jača, ali bi teorija i preporuka za ekonomsku politiku bila da treba dinar svake godine malo da slabi da bismo zadržali cenovnu konkurentnost. Narodna banka ne treba veštački da smanjuje vrednost dinara i tačno je da ona sada više brani da kurs ne padne nego što brani da kurs raste, ali bi bilo dobro da i u tim povremenim epizodama, kada na tržištu dinar slabi, da bi tada trebalo pustiti da se to dogodi.

A zašto dinar jača kad ne bi trebalo da jača?

Očigledno je da se taj rezultat posmatra šire, kao pokazatelj neke pobede u vođenju ekonomije i ekonomske politike. Šira javnost, ili je utisak kreatora ekonomske politike takav, to shvata kao znak snažne ekonomije i snažne države. Moguće je da je preferencija u vođenju monetarne i ekonomske politike takva da se toleriše blago jačanje dinara. Javnost nije dužna da zna da nama treba nešto slabiji dinar, jer, teško je to objasniti, ali bi zaista trebalo razmotriti da dobijemo malo drugačiju putanju deviznog kursa.

Pomenuli ste Fiskalnu strategiju. Koliko se zapravo sprovode stvari iz te strategije?

Strategija nije bila u prethodnim godinama niti dovoljno ozbiljan niti obavezujući dokument, a zapravo je to jedini tekst na srpskom jeziku koji Vlada usvaja i predstavlja javnosti kao ekonomsku politiku. To se zove Fiskalna strategija, ali treba znati da je taj dokument zamenio nekadašnji Memorandum o ekonomskoj i budžetskoj politici, i u njemu se ne govori samo o fiskalnoj politici. Dobra stvar je što je Strategija ove godine došla na vreme, u prvoj polovini godine, kada i treba, »

a ne na kraju godine, posle budžeta, što je bilo besmisleno. Dobro je i što neki ciljevi jesu dobro postavljeni – u fiskalnom delu, gađaće se nizak deficit od 0,5 odsto, što bi trebalo da doprinese padu javnog duga.

U delu privrednog rasta predviđa se rast BDP-a od 3,5 odsto, a četiri odsto za sledeće dve godine. Mi smo rekli da to nije dovoljno ambiciozno jer nam treba brži rast. Pa čak ni to, što je skromno planirano, nije zagarantovano da će se ostvariti. U ovoj godini sada već rast od 3,5 odsto, deluje previše ambiciozno. Mi sada mislimo da će rast biti oko tri odsto. Ali, ne želim da opet upadnemo u zamku kao svake godine, pa, ako bude rast 3,5 odsto neko je pobedio i ekonomska politika je uspešna, a ako bude tri odsto, onda smo mi pobedili. Nije u tome stvar. Ni rast od 3,5 odsto nije dovoljno dobar – treba nam brži rast, okolne zemlje brže rastu. To je nekako prešlo u oblast nadgornjavanja, na politički teren. To treba da izbegnemo po svaku cenu, da se svake godine dokazujemo kroz tu stopu rasta. Jednostavno, i na duži i na kraći rok zaostajemo.

Da li svi drugi rastu brže od nas?

Ako gledamo prvi kvartal 2019, tu smo najlošiji – naš rast je bio 2,5 odsto, sledeća je Češka, koja je velika za nas u ekonomskom smislu, sa 2,6 odsto. Svi ostali imaju više od tri odsto, čak i preko pet. Mađarska ima 5,3 odsto.

Radni papir "Zašto privredni rast Srbije zaostaje?" bio je povod za napad na Fiskalni savet u Skupštini Srbije. Tu ste napisali da je problem vladavina prava, korupcija, obrazovanje, i da su to razlozi zbog kojih zemlja ne može da raste pet odsto godišnje, za šta ima potencijal. Veroljub Arsić iz SNS vas je napao da vaši podaci nisu tačni, da pričate loše stvari o Srbiji pred stranim ambasadorima, stranim investitorima, da ne volite Srbiju...

Svaka ozbiljna analiza koja ima za cilj da kaže – ljudi, mi smo još uvek nerazvijena država, moramo brže da rastemo, to je potrebno i moguće – svako upozorenje, pozivanje na zdravu pamet, svest ljudi, pozivanje na struku, shvata se kao politička kritika. Iz toga moramo da izađemo, da budemo ozbiljni i odgovorni, svako na svom mestu. To se pokazalo

Kao da stranci i sami neće videti podatke našeg Zavoda za statistiku, MMF-a, izveštaj Evropske komisije o tome kako stoje stvari kod nas. Kao da ćemo mi njih da uplašimo i da oteramo investitore. Te ocene su išle do toga da ne volimo svoju zemlju, da nismo patriote

na sednici Skupštine, a pre toga i na Odboru za finansije. Ako upozoriš na ove stvari, ispada da ti radiš protiv svoje države. Kao da stranci i sami neće videti podatke našeg Zavoda za statistiku, MMF-a, izveštaj Evropske komisije o tome kako stoje stvari kod nas. Kao da ćemo mi njih da uplašimo i da oteramo investitore. Te ocene su išle do toga da ne volimo svoju zemlju, da nismo patriote. Mislim da je Pavle Petrović dobro tu rekao – ko zapravo više voli svoju zemlju, onaj ko ukazuje na njene potencijale i potrebu da bude bolja, ili onaj ko gura glavu u pesak i ne želi da vidi rezultate?

Fiskalni savet radi za Skupštinu i Skupština bi trebalo da koristi analize FS prilikom analize predloga izvršne vlasti, da mi zajedno, na istoj strani Skupština i FS, korigujemo ponašanje izvršne vlasti. A stiče se utisak da smo mi na jednom spektru, a Skupština i Vlada na drugoj strani, kao da oni treba zajedno da se "bore" protiv nas, protiv toga da se čuju objektivne ocene. I to nije dobro, to pokazuje da svi zajedno treba još da rastemo kao institucije.

Ali, sa druge strane, oni većinu onoga što vi predložite prvo dočekaju na nož, a onda posle godinu dana usvoje.

Uglavnom je tako. Kad preispitujemo svoj rad, mi uglavnom dolazimo do tog zaključka. Još 2013. godine rekli smo "zamrznite plate i penzije, nemojte da povećavate u jeku krize". Ne, tadašnji odgovor Ivice Dačića bio je "i moja baba bi znala da zamrzne penzije". A onda smo sledećih godina došli u situaciju da gledamo kako budžet tone i koliko moramo da smanjimo plate i penzije. Poenta je – da si to na vreme uradio, da si samo zamrzao plate i penzije, ne bi kasnije morao da ih smanjuješ.

Potom, pričali smo za fiskalnu decentralizaciju, to je još 2011. bilo, kada je osno-

van Fiskalni savet – nemojte to da radite, napraviće rupu u budžetu. Odgovor je bio – ne, ne, lokal će bolje znati sa parama. I šta se dobilo? Rupe i u centralnom i u lokalnim budžetima. Po pravilu, i to je tako od našeg osnivanja, politika ne želi na vreme da napravi ispravan potez. Prvo se vuku populistički potezi, a tek onda se krene u nešto ozbiljno.

Isto je bilo i sa ukidanjem i uvođenjem formula za obračun penzija. U Skupštini su nam rekli – ne treba nam formula za penzije, šta vi opet hoćete, ne treba MMF i nekakva tamo formula da određuju penzije, mi ćemo da štitimo penzije... I isti ti ljudi, koji su oštro nastupili prema Fiskalnom savetu, posle godinu dana usvajaju rešenje da se penzije ponovo obračunavaju po formuli. Kad smo pričali 2017. godine da je vreme da se ukine privremeno smanjenje penzija, pričali su Pavlu Petroviću da on to zbog svoje penzije hoće da ukine smanjenje... A poenta svega jeste da se kasnije plati veća cena nego da se sve radilo na vreme.

Rekli smo na početku da problemi u EPS-u više ne mogu ni da se nazovu jednokratnim, dve godine se ponavlja slično. Šta se događa sa EPS-om?

Odgovor u najširem smislu bi bio da odnos prema EPS-u mora da se menja. Upravljač je država, EPS mora da postane potpuno drugačije preduzeće, koje će davati bolje rezultate, koje će povećavati BDP umesto da ga smanjuje kao sada, koje će obezbediti energetsku stabilnost i sigurnost ove države.

Mi smo čuli od sadašnjeg predsednika, tadašnjeg premijera, da dve grupe protiv kojih on ne može da se bori jesu navijači i sindikati u EPS-u. Niko ne sme da bude jači od države i sumnjam da neke stvari ne mogu da se poprave. Kao da država i vlada imaju kratkoročni horizont razmišljanja prema EPS-u. Umesto u investicije u preduzeće, pare iz EPS-a uzimane su za budžet. Čak, u uslovima lošeg menadžmenta, to možda i nije loše, jer ako ostavite pare nereformisanom preduzeću, pitanje je šta bi se sa njima desilo. Cena struje i dalje treba da raste, ali, opet, imali smo iskustvo pre nekoliko godina da je veći deo tog povećanja išao u budžet a ne u EPS, pa čak i ono što je išlo u EPS, nije otišlo u investicije, nego na plate.

Mi pripremamo novu analizu o EPS-u, i preliminarno, vidi se da će proizvodnja struje morati da raste za oko 15 odsto sledećih godina zbog povećanja tražnje. A kako sada stoje stvari, pravi je izazov za EPS da zadrži i sadašnji nivo proizvodnje. Potrebno je da se obnavljaju postojeći kapaciteti i da se grade novi. Mora da se radi na više koloseka – drugačiji menadžment, drugačije upravljanje, odgovornost, više investicija, smanjenje broja zaposlenih, da se napravi sistematizacija, da se vidi gde su viškovi, gde nedostaju ljudi.

A tu je i drugi deo priče, o ekologiji. Tu se vidi da su termoelektrane na ugalj, koje su delovi EPS-a, među najvećim zagađivačima u Evropi. Trenutno, EPS godišnje investira oko 380 miliona evra, a za povećanje kapaciteta, da bi došlo do veće proizvodnje struje, kao i za smanjenje zagađivanja, potrebno je oko 600 miliona investicija godišnje. Dakle, investicije treba da se povećaju za više od 50 odsto.

Kada je reč o uvođenju platnih razreda u javnom sektoru, to je ponovo odloženo?

Još je 2013. godine krenulo da se priča o platnim razredima, trebalo je da krenu 2017, pa onda 2018, a evo, neće ni 2019. U Fiskalnoj strategiji se pominje sredina 2020. godine, što je praktično nemoguće jer to mora da prođe kroz budžet, pa je realno da bude tek 2021. Platni razredi sami po sebi neće promeniti našu državu, ali jesu jedan važan sastojak, prema našem mišljenju, izgradnje zdrave države, jer su odnosi između plata potpuno poremećeni.

Javnost ne zna kolike su prosečne plate po ministarstvima, a kamoli po ustanovama. Generički poslovi, koji ne zavise od ministarstva ili institucije, trebalo bi da budu slično plaćeni, a sada postoje ogromna odstupanja. Računovođi treba da je svejedno da li sedi u Ministarstvu poljoprivrede ili u Ministarstvu za rad, otprilike isti novac bi trebalo da zarađuje. A sada, ako neko sedi u zgradi MUP-a, on će dobiti jedne godine povećanje plate od 10 odsto, a njegov kolega koji radi u državnoj administraciji neće dobiti nikakvo povećanje.

To su *ad hoc* rešenja – kad se pravi budžet, neko se seti: hajde prosveti da damo povišicu od osam odsto, zdravstvu sedam, MUP-u 10, a administraciji – jer javnost misli da tu ima previše zaposlenih, pa ćemo njih da kaznimo – neće dati ništa. To nisu dobre stvari jer se rade na brzinu, bez promišljanja, bez analize. To mora da se menja, i upravo su platni razredi način da se to promeni. Ali, to se odlaže godinama.

Kada je reč o javnim investicijama, nedavno je Vučić plasirao najavu o "pet do 10 milijardi" evra javnih ulaganja u narednih pet godina.

Mene je obradovala ta najava zato što su pobrojane baš aktivnosti koje su ovoj zemlji potrebne kao hleb. To je komunalna infrastruktura, vodovodi, kanalizacije, prečišćivači voda, deponije... Baš ono što smo i mi videli da strašno nedostaje Srbiji. Pre godinu dana smo radili studiju i videli da smo po pitanju komunalne infrastrukture više na nivou afričkih nego evropskih zemalja. Nedopustivo je da polovina građana Srbije nema ispravnu vodu za piće, kanalizaciju, da su Beograd i Novi Sad jedini gradovi u Evropi koji otpadne vode ispuštaju direktno u Dunav. Katastrofalni rezultati. Pošto se kod nas na političkom vrhu donose i te odluke o prioritetima za ulaganje, mene je objavljivanje te liste obradovalo.

Na drugom nivou, nije jasno o kom iznosu je reč, to je milijarda ili dve evra godišnje. Takođe, barem meni, nije jasno da li je reč o dodatku na ukupne dosadašnje investicije ili je reč o ukupnim investicijama. Dakle, na nivou ideje, obećanja, najava, to je dobro.

Ima tu još jedna stvar, koja je detalj, ali u računici jeste važna. Mi smo ove godine imali dosta veliki iznos investicija za kupovinu vojne i policijske opreme, i to se računa kao investicija. Nagoveštaj iz Ministarstva finansija koji smo dobili jeste da se to neće ponoviti u sledećoj godini, što znači da mi imamo i tu luft od nekoliko stotina miliona evra za povećanje drugih investicija. Da li je predsednik već imao neku listu projekata, jedan sveobuhvatan plan javnih investicija – mi to ne znamo. Svakako da u revidiranoj Fiskalnoj strategiji, koja dolazi na jesen, kao i u budžetu za sledeću godinu, treba krenuti sa operacionalizacijom tih najava, da vidimo da u republičkom i lokalnim budžetima zaista imamo novac predviđen za komunalnu infrastrukturu. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

Piloti kao Vulinova potro

Ako su za pad helikoptera Mi-17 svojevremeno, da bi se opravdali, izmislili da je pilot Omer Mehić (za koga su svi znali da ne pije, pa i vrapci na Batajnici) imao alkohol u krvi, sada im je ta mogućnost propala, pa se vlast odlučila na zaveru ćutanja

Jednog dana, kad neki privatni fakultet na svojim studijima bude uvodio predmet "teatrologija" i u sklopu toga kako zamazati oči javnosti, a istovremeno izazvati ogorčenje onih koji su u to uključeni, obavezno će morati kao ogledni primer dati da se predaje slučaj pada helikoptera "gazela" 18. jula ove godine u rejonu sela Rutevac kod Aleksinca i sve izjave osobe koja obavlja funkciju ministra odbrane tim povodom – Aleksandra Vulina.

Helikopter je pao, ni prvi ni poslednji vojni tokom decenija, kada o tome nije bilo ni reči u javnosti. Problem u ovom slučaju jeste što je neko slikao sve to i objavio na društvenim mrežama, a prve prenele, slučajno ili namerno, režimske "Večernje novosti". A kad takav medij prenese, onda nema više sakrivanja, pogotovo što su objavljene i fotografije sa lica mesta. I tu nastaje zamešateljstvo druga Vulin Aleksandra, bivšeg potpredsednika i portparola JUL-a i njegove saradnike (voljne ili nevoljne).

Kad već pad letelice nisu mogli da sakriju, a žele to da zataškaju, primenili su nazovi kompromisno rešenje – umesto da svim redakcijama pošalju cirkularan imejl sa saopštenjem, odlučili su se za drugu varijantu. Stavili su saopštenje na sajt, kamuflirano i skriveno, pa onda ko zove iz medija, upute ga na to. Stari štos jednog dobrog profesionalca u toj Upravi, na zalasku karijere.

A u saopštenju stoji da je "prilikom redovne letačke obuke i vežbe 'vanaerodromsko sletanje' došlo do oštećenja helikoptera gazela Ho-42 iz 98. vazduhoplovne brigade". I da su "u helikopteru bila dva člana posade koji prema prvim pregledima nemaju težih povreda i koji su van životne opasnosti". "Prilikom redovne vežbovne aktivnosti, uvežbavanja sletanja van aerodroma, helikopter nije dobro sleteo i nije se dobro prizemljio", navelo je Ministarstvo.

Imena članova posade ne postoje u saopštenju, kao da su u pitanju dve "skije"

šna roba

TREĆI KRAK ROTORA OTKRIVA ISTINU: Olupina "gazele" kod Aleksinca
Foto: Marko Ljubojević

na koje sleće "gazela", a ne dva čoveka. Ta farsa se nastavila i kasnije i evo, ni sedam dana posle, nema imena pilota niti mehaničara-letača koji su bili u letelici. Autor ovog teksta zna imena članova posade, čak i godine rođenja, ali namerno neće da ih navede čekajući da ih Ministarstvo odbrane saopšti, da dobiju "imenovanje" od druga Vulina. Obojica su više nego iskusni letači.

"Prilikom redovne vežbovne aktivnosti, uvežbavanja sletanja van aerodroma, helikopter nije dobro sleteo i nije se dobro prizemljio. Najvažnije je da su naši piloti potpuno zdravi i nepovređeni. Mi smo imali periode u kojima naši helikopteri ni avioni uopšte nisu leteli, a sada lete, mnogo češće, i takve stvari se dešavaju", objasnio je Vulin za RTS, ne želeći da ulazi u detalje.

Vulin je ustvrdio da je helikopter bio ispravan, "jer ne može ni jedan helikopter da poleti, a da nije ispravan". "Najmanje pet potpisa morate da imate da bi se jedan vazduhoplov stavio u funkciju i da bi leteo. Mi održavamo tehniku, ona je veoma ispravna, ovakve stvari se jednostavno dešavaju i dešavaće se", poručio je Vulin i dodao: "Najvažnije je da su naši piloti obučeni i da su vazduhoplovi ispravni." Potom je odao priznanje svom ličnom vrhovnom komandantu Aleksandru Vučiću na svemu što čini za vojsku.

BEZIMENI RANJENICI

Onda je Vulin obišao dvojicu članova posade palog helikoptera u Vojnoj bolnici u Nišu, ali njihova imena ni tada nisu navedena iako se vide na fotografijama. U saopštenju Ministarstva odbrane bilo je važno da se navede da ih je, nakon što se oporavljaju od lakših povreda, obišao Vulin, načelnik Sektora hirurških grana Vojne bolnice Niš pukovnik dr sci. med Nebojša Đenić, načelnik Štaba RV i PVO brigadni general Aleksandar Bjelić i zamenik pomoćnika upravnika za lečenje Vojne bolnice Niš potpukovnik dr Goran Krstić.

Svi su oni obišli pilote – čijih imena nema u saopštenju, jer su za Ministarstvo odbrane očigledno nebitni. Pilot je, inače, kapetan D.J., koji je nedavno završio preobuku za Erbasov helikopter H145M, onim kojim se Vučić i Vulin ponose – dakle čovek u najvećoj psihičkoj i fizičkoj spremnosti. Mehaničar – letač S.S. isto tako. Ako su za pad helikoptera Mi-17 svojevremeno, da bi se opravdali, izmislili kako je pilot Omer Mehić (za koga su svi znali da ne pije, pa i vrapci na Batajnici) imao alkohol u krvi, sada im je ta mogućnost propala, pa se vlast odlučila na zaveru ćutanja. Koliko je to uspelo, najbolji primer su srpski tabloidi, koji do besvesti razvlače svaku saobraćajnu nesreću ili samoubistvo – ovoga puta su zaćutali. Zašto? Pa, neko im je to naredio.

Ali, kada se sagledaju činjenice, nekoliko stvari je nesporno. Prvo – piloti su obučeni, to je priznao i Vulin. Drugo – helikopter je bio ispravan. Treće, ono što Vulin nije rekao, meteorološki uslovi su bili idealni – pa kako se to onda helikopter prevrnuo na bok, pogotovo što je i teren bio pogodan. "Možda je revoltirani seljak, zato što mu sleću na strnjiku, došao traktorom, zakačio kanap za glavčinu rotora i prevrnuo "gazelu", ironično je prokomentarisao jedan penzionisani pilot.

U saopštenju Ministarstva odbrane nije, pored svih ostalih nelogičnosti, navedena ni ona uobičajena fraza da će biti formirana komisija koje će ispitati uzrok incidenta.

Autor ovog teksta pozvao je svog "savetnika" za ovu oblast, penzionisanog pukovnika Srećka Prentovića, bivšeg komandanta helikoptersko eskadrile i puka, instruktora i nastavnika letenja, koji je obučio mnoge generacije pilota, a on je, iz svog penzionerskog "raja" sa vrha Zlatibora, kratko odgovorio: "Sačekaj izveštaj komisije koja će biti formirana o tom udesu, i onda ćemo pričati. Ja nisam neki 'analitičar' da pričam bez činjenica. Osnovna stvar je doći do svih činjenica i videti je li bilo očevidaca. Svi oni koji komentarišu krše pravila profesije."

Upitan kako to da Vulin ipak iznosi detalje u javnost, Prentović mu je poručio: "Ako ne znaš, zašto izlaziš u javnost tek da nešto kažeš? Pusti nekog potporučnika pilota, bolje će objasniti. On zna. Ti nemaš pojma o ovome." Prentović, pukovnik koji je sa 45 godina svojom voljom otišao u prevremenu penziju 2000. godine dodaje: "Imam svoje stručno mišljenje, ali o tome kad se pojavi izveštaj komisije, na te činjenice mogu da reagujem", rekao je. Za razliku od "Sreleta", kako ga zovu, koji neće da detaljiše, neki njegovi učenici pitaju ko će da napravi uviđaj o svemu, ima li Vojska Srbije stručnjake za to, pošto su svi kompetentni ili sami otišli ili penzionisani. "Pa, prošle sedmice je Vulin izjavio da Vojska od 1998. godine nije iškolovala klasu borbenog pilota helikoptera. Pitaj onda Vulina", podseća jedan od njih.

NEMA GREŠKE PILOTA

Situacija je stvarno bila čudna, ali i pored zavere ćutanja, neki ljudi iz vazduhoplovstva su, zahvaljujući svojim penzionerskim vezama, saznali da je helikopter pao ne tokom vežbe sletanja, nego uzletanja. A to isključuje grešku pilota, onog koga Ministarstvo odbrane u svom saopštenju nije imenovalo. Sva četvorica pilota, sagovornika "Vremena" sumnjaju »

samo na jednu stvar – kvar na repnom rotoru. A to je pogubno za pilota i znači sigurnu smrt ako se desi na većim visinama.

Fotografije sa lica mesta koje su se pojavile na društvenim mrežama pokazuju da je helikopter samo "nalegao" na desni bok. Od tri kraka rotora, jedan je čitav, a dva su oštećena jer je letelica na njih "nalegla". "Bila je vrlo mala brzina rotora, ali su se iz nekog razloga prevrnuli na bok. Sigurno nije greška pilota nego otkaz tehnike", rutinski je prokomentarisao jedan od njih. Naknadno, nakon saznanja da je do udesa došlo u fazi poletanja, taj je prokomentarisao: "Nema šta da bude nego to."

"Jedino moguće objašnjenje je da je taj, celi krak, prvi zakačio zemlju. Ali pri veoma malom broju obrtaja. On je ostao čitav, drugi su se samo pod težinom helikoptera slomili. Rotor je stao", odgovor je jednog od veterana "gazele". Drugi piše: "U mojoj praksi se jednom desilo da je pri sletanju na stajanku, beton, već umorni nastavnik letenja, posle pet sati leta sa pitomcima, kada je pitomac slećući tek dodirnuo stajanku, ali snaga glavnog rotora još nije bila nula, povukao ručicu i odvojio rotor od motora. Helikopter se okrenuo na stajanci za 30-ak stepeni i napukla je upornica jedne skije, ali se nije prevrnuo."

Sledeći dodaje da se ovakve nesreće ne događaju ljudskom greškom ni pitomcima: "Bio je jedan udes na aerodromu Mostar, u lebdenju, u početnoj fazi obuke. Pitomac, balvan koji još nema pojma, napravio je grešku, nastavnik nije stigao da blagovremeno ispravi. Helikopter je prso ko zvečka. To se desilo na obuci moje klase, davne 1975. godine. Ovo je čudo! Gazela je mek helikopter, uglavnom plastika i pleksi. Pri svakom udesu se lomi i puca u sto komada. To je dobro, ne povređuje pilota. Ali strada helikopter... Lopatice jesu krajevima dodirnule zemlju, vidi se na kraku koji stoji uvis, ali je zbog male brzine okretanja rotora krak samo malo oštećen. Ostala dva kraka na zemlji samo su uvijeni od težine helikoptera. Inače, na punom broju obrtaja, da se ovako nešto desi, rotor bi bio pocepan i iskomadan, a i helikopter. Meni je ovo potpuno nejasno."

Glavna sumnja i dalje ostaje u vezi sa repnim rotorom, koji je osnova leta helikoptera. Pošto je takav slučaj stvarno redak, nezabeležen u službenim evidencijama Vojske Srbije, mala "pomoć prijatelja" pomogla je da se pronađe događaj iz 1993. godine, na aerodromu Udbina, kada je "gazeli" Milicije Krajine otkazao repni rotor pa se pilot R.N. sa desetak metara visine "stopoštao" na zemlju. On i mehaničar su preživeli, srećom.

Sve što su razni poznavaoci avijacije pričali o pouzdanosti helikoptera i kako motor i tehnika ne mogu da otkažu, uključujući Vulina, potvrđuje i slučaj pilota S.Đ., kome se to desilo kod Kovina u maju 2000. Srećom, preživeo je, ali je, nažalost, ostao invalid. To mu je bio drugi pad, prvi se desio početkom 1993, tokom borbi u odbijanju hrvatske operacije "Maslenica", kada je imao borbena dejstva za Srpsku vojsku Krajine.

A u srpskim medijima, posebno tabloidima – muk. Ti koji jedva čekaju da "lešinare" sa detaljima, od obilaska mesta nesreće do posete porodicama pilota, ni slova više. Naredba "odozgo" je jasna. A piloti, oni su ionako potrošna roba za Vulina i ostale, važno je da su ih obišli u bolnici i slikali se. ¶

DAVOR LUKAČ

ADRIS
GENERALNI POKROVITELJ

DVANAESTI
WEEKEND

ROVINJ 19–22.09.2019.

TRI DANA MIRA, LJUBAVI I KOMUNIKACIJE

weekend.hr

Srbi i Albanci protiv otrova

Građani okoline Štrpca mesecima vode bitku protiv mini hidroelektrana, čime su se ozbiljno zamerili vlastima – lokalnim, srpskim i kosovskim. U okolini Peći, takođe udruženi, Albanci i Srbi "ratuju" protiv odlaganja toksičnog otpada. Iako se samo bore za čistu sredinu u kojoj žive, i jedni i drugi viđeni su kao – izdajnici

"Ako treba, mi ćemo ginemo, ali nema života bez Lepenca", uzvikuju u glas desetak okupljenih Srba i Albanaca ispod šljive u Donjoj Bitinji, kod Štrpca. Sede na daskama postavljenim na cigle, kod prodavnice, i dogovaraju se o sledećem potezu u borbi protiv izgradnje mini hidro električnih centrala (MHE) na teritoriji opštine.

U podnožju šarskog vrha Ljuboten (2.498 m), u severoistočnom delu Šarplanine, na granici sa Severnom Makedonijom, kao i na suprotnoj strani Kosova, dižu se građanske bune u cilju očuvanja vitalnih interesa jer sumnjivi "investitori" uništavaju mogućnost opstanka u postojećem prirodnom okruženju, sa blagoslovom vlasti.

DON BRACA

Opština Štrpce, jedna od deset gde su Srbi većina na Kosovu (9000 od 13.000 stanovnika), zahvata ceo sliv reke Lepenac i obuhvata teritoriju od šesnaest sela zelene plodne Sirinićke župe. Epidemija izgradnje MHE zahvatila je ovaj deo Kosova pre četiri godine, kao i ceo prostor Balkana, gde se planira izgradnja više od 2700 MHE, a 1000 je već u funkciji. Dozvolu za izgradnju pet MHE Matkos grupi iz Prištine 2013. godine dalo je Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, a neophodnu saglasnost predsednik opštine Bratislav Nikolić, pripadnik Srpske liste i poverenik Srpske napredne stranke (SNS) u Štrpcu, zvani "Don Braca". Prebogat, strah i trepet, čiji je rođeni brat donedavno bio savetnik predsednika Kosova Hašima Tačija. Po rečima izvora koji želi da ostane anoniman, zaradio je velike sume novca od prodaje dozvola za izgradnju albanskih kuća na Brezovici u vikend zoni, te izgradio velelepnu kuću. Saglasnost Matkos grupi nije sam potpisao, već je bio oprezan i zadužio direktora odeljenja za građevinsko zemljište i predsednika Skupštine opštine da potpišu "za". Otvorene javne debate za izgradnju MHE nije bilo. Ali prikupljeno je 3000 potpisa za obustavu radova, sa argumentacijom da je u pitanju izvor pijaće vode, kao i vode za stoku i poljoprivredu, te da se narušava jedinstven ekosistem u neposrednoj blizini Nacionalnog parka Šar-planina.

OVDE JE NEKAD BILA REKA:
Lepenac kod Štrpca
Fotografije: Marija Janković

ROSU ČUVA BAGERE

Većina Srba zavisi od primanja iz Beograda. Ucenjeni, između dve vatre, na desetine, nekad i stotine, pored potpisivanja peticije usuđuju se da izađu na majdan i usprotive se izgradnji MHE, zajedno sa komšijama Albancima. Poslednih šest meseci protesti su se intenzivirali. Maja meseca ove godine uspeli su da izdejstvuju sklanjanje bagera pošto je usled radova došlo do zamućivanja vode za piće u rezervoaru. Međutim, pripadnici specijalnih kosovskih jedinica ROSU intervenisali su i palicama i suzavcima neutralisali meštane koji su pokušavali da zaustave mašine da ponovo kopaju ka mestu Obereke i probili kordon policije ispred bagera. Ne zna se ko je pozvao ROSU. Dvadesetak meštana je privedeno kada je došlo do sukoba s policijom. Jedan od njih, Radojica Icko Mrđinac, bivši finansijski inspektor, smatra da je u pitanju dogovor između albanskih i srpskih interesnih grupa. Verovatno zato što to javno govori, spaljeni su mu u sred noći molotovljevim koktelima traktor, auto, kosilice, bačve... "Opština je uzela reket od Matkosa, obustavili bi oni radove, ali neće da vrate pare. To je problem", kaže on i dodaje: "Ovo je najveći pritisak ikada na srpski narod, gore je od rata, a rukovodstvo Štrpca učestvuje u tome jer ih Vučić štiti, hoće da se iselimo odavde."

Avdih Tahiri bio je u zatvoru dvanaest sati u Uroševcu sa četvoricom Srba zbog remećenja javnog reda i mira i dobio batine od privatnog obezbeđenja Matkosa. U razgovoru ispod šljive u Donjoj Bitinji priča: "Komandir Uroševca mi je rekao da će doći 8000 policajaca ako treba, ali će se MHE izgraditi. Dodao je da će Srbe iseliti, a da se mi Albanci ne mešamo." Ali neće baš svi Srbi da se sele. Naime, 127 vlasnika je potpisalo da neće da proda zemlju Matkos grupi. Neki, kao Marko Zdravković, čak imaju planove da se bave turizmom kod Obereke. Pored rečice Kaluđerke koja se uliva u Lepenac, na mestu gde su bile porodične pojate (zgrada u kojoj se u donjem zidanom delu nalazi krupna stoka i sitna marva, a iznad čuva seno), sagradio je osam drvenih kućica, idealno uklopljenih u veličanstveni ambijent. "Imao sam ideju da gosti dolaze zbog prirode, cvrkuta ptica i žubora vode. Sada su cevi postavljene pored reke; hoće da izrovare korito da ih postave i da nam progutaju vodu. Naravno da mi gosti neće doći da slušaju građevinske mašine i sukobe nas meštana sa investitorom i policijom, niti bi uživali pored presušene reke. Umesto da nam naprave kanalizaciju, sistem navodnjavanja, podstaknu turizam i poljoprivredu, uzimaju nam vodu", kaže on, u neverici šta mu se dešava.

REKE VAM NE DAMO

Uprkos svemu, početkom jula, kod Donje Bitinje, Srbi i Albanci su sa porodicama i decom jedni pored drugih blokirali glavni put na sat sa dvojezičnim natpisima "Reke vam ne damo". "Tražili smo sastanak sa predsednikom opštine da ukažemo na negativne posledice i iskažemo argumente, ali neće da nas primi. Tražili smo i vanrednu sednicu, nije dao. Zato sada protestujemo i blokiramo puteve", objašnjava Ratko Staletović. Gazmend Fetahu dodaje: "Ne bavimo se time šta je bilo za vreme rata. Mi za to nismo krivi. Gledamo naš zajednički interes. Ranije smo živeli od stočarstva, sad od malina. Skupa imamo 120 hektara, jednostavno nam treba voda, a ako izgrade MHE i stave Lepenac u cevi od 2 metra prečnika, ništa neće ostati za nas. Već su nam razorili šumu i prirodu, više od šest kilometara rečnog korita je mrtvo, bio je takav pomor riba da je smrdelo na kilometre kada su pustili prvu MHE u funkciju, nema više pastrmke."

Nakon poslednjeg protesta ispred opštine, 16. jula, zamenik Ivica Tanasijević primio je Dobrivoja Stevanovića i Avnija Tahirija i obećao da će poslati inspekciju. "Nakon dva dana, inspektori su izašli na teren pa pobegli, a bageri nastavili da rade bez dozvole", kaže Nenad Redžić, elektroinženjer, bivši profesor u školi u Štrpcu.

Ohrabrenje je stiglo 18. jula od ombudsmana Kosova Hilmija Jašarija, a na osnovu "navoda podnosilaca žalbe i ostalih informacija kojima raspolaže". Naime, izdat je zahtev upućen Ministarstvu životne sredine i prostornog planiranja da obustavi aktivnosti hidroelektrana u Dečanima i Štrpcu, "imajući u vidu da situacija može da ima nepopravljive posledice za životnu sredinu". Ombudsman smatra da "funkcionisanje hidroelektrana prate mnoge nejasnoće, bilo u smislu nedostatka transparentnosti odgovornih institucija za zakonitost funkcionisanja, bilo u smislu nedostataka koji se odnose na proces učešća javnosti u odlučivanju". Dok se čeka odgovor Ministarstva, uprkos upozorenju policije da će biti uhapšen ko god pokušava da obustavi radove, meštani nisu odustali od još jednog protesta ispred opštine 22. jula, a razmatra se radikalizacija, to jest blokade puteva.

NA DRUGOJ STRANI OTPAD

Na drugom kraju Kosova, u okolini Peći, između sela Goraždevac i Počešće, srpske i albanske zajednice bore se, takođe zajedničkim snagama, za očuvanje svoje životne sredine, ovog puta protiv odlaganja toksičkog otpada. Otkako je vlasnik firme Swiss Shalla, povratnik iz dijaspore, počeo da dovodi šlepere hemijskog otpada iz kombinata kože i obuće u skladište podignuto između dva sela krajem maja, organizovano je desetak protesta, uprkos pritiscima da se od toga odustane. "Donose nam otrov u pratnji vatrogasaca, Kosovskih bezbednosnih snaga, Kosovske policije i KFOR-a. Uveravaju nas da je bezbedno jer je spakovan u trodupla burad, ali neće da nam kažu od čega se sastoji. Nećemo ga, hoćemo da nam deca odrastaju u zdravom okruženju", objašnjava Nikol Krasnići dok sedi pored Nenada Bukumirića u hladu pustog i vrelog trga Goraždevca, kod improvizovane birtije.

U ovom delu Kosova bili su najsurovi sukobi između srpskih vojnih, policijskih i paravojnih snaga sa OVK tokom 90-ih, kao i velika stradanja Srba posle NATO intervencije i tokom 2000-ih. Od 38.000 Srba koji su nekada živeli na teritoriji opštine Peć, od kojih polovina u samom gradu, ostalo je oko 1000, a manje od deset u gradu. I pored toga što je zajednički život i dalje tabu, a povratak Srba slab, meštani Goraždevca, Počešća, Milovanca, Vragovca, Krstovca i Babića udružili su se i formirali Komitet za borbu protiv deponovanja toksičnog otpada. Taj komitet čini pet Albanaca i dvojica Srba. "Prvo je 600 meštana potpisalo peticiju, pa smo se žalili gradonačelniku Peći, pa Ministarstvu životne sredine, »

U BORBI PROTIV CEVI:
Pored reke i pod šljivom

koje je izdalo preduzeću Shalla rešenje, ali za drugi broj katastarske parcele", objašnjava Miloš Dimitrijević, predsednik opštine Goraždevac. "Pošto niko ne reaguje, a šleperi samo dovoze još buradi, protestujemo. Već 10 puta smo blokirali put kod skladišta, a imamo i zajedničke vožnje traktorima. Bićemo uporni", dodaje Nikol Krasnići. "Sa albanskim komšijama smo vratili poverenje, kao i sa gradom Peć, koji nam pomaže više nego iko. Jedina dobra stvar je što nas je ovaj otrov ujedinio", kaže Nenad Bukumirić. Na pitanje "Vremena" šta sadrži otpad i zašto se ne slažu brojevi katastarskih parcela, Ministarstvo za zaštitu životne sredine još nije odgovorilo, a KFOR je potvrdio da je toksičan, smatrajući da je sada bezbedno upakovan.

Gradonačelnik Peći Gazmend Muhadžeri je primio komitet. "Nemamo ingerenciju. Uložili smo žalbu, istragu sada vodi policija i tužilaštvo, ali trenutno su svi na odmoru", kaže on. Neugodno mu je, kao da se izvinjava, pa dodaje: "Znate, mi smo ovde u opoziciji." Naime, Gazmend Muhadžeri pripada LDK, stranci pokojnog Ibrahima Rugove. U kancelariji na zidu mu stoji slika Patrijaršije SPC, Džamije i Katoličke crkve. Odluke donosi Vlada Kosova sačinjena od pripadnika stranke Ramuša Haradinaja (AAK), Hašima Tačija (PDK) i Srpske liste, zapravo ogranka SNS na Kosovu.

ZAJEDNO SA ŠAPCEM

Verovatno je takav način razmišljanja Gazmenda Muhadžerija razlog što je prihvatio saradnju sa Šapcem, koji vodi gradonačelnik Nebojša Zelenović, takođe u opoziciji vladajućoj stranci predsednika Srbije Aleksandra Vučića – SNS. Ta saradnja podrazumeva pre svega rad na boljitku svakodnevnog života građana Goraždevca i okolnih sela, bez obzira na pripadnost, kroz razmenu uspešnog iskustva Šapca i okoline u uzgoju jagoda zahvaljujući dubinskim bunarima, i pomoć u plasmanu. Dva grada planiraju i bratimljenje.

Kao što se može očekivati, oba gradonačelnika smatraju se izdajnicima u većinskim redovima svojih zajednica, kao i građani koji zajednički protestuju protiv MHE ili toksičnog otpada. Postoje i pokušaji da se protesti politizuju. Tako su jedne beogradske dnevne novine objavile tekst u kome piše da Srbe pokušavaju da proteraju sa toksičnim otpadom, a nijednom rečju nisu pomenuli da protestuju zajedno sa albanskim komšijama. Isto tako se u redovima Srpske liste smatra da jagode nikako ne bi mogle da uspevaju na području Goraždevca, iako agronomi smatraju da je tlo baš potaman, s obzirom na podzemne vode.

Ostaje pitanje da li ovakvo dizanje glasa meštana za svoje vitalne interese, u ovom slučaju očuvanje prirodnih resursa, koji prevazilaze političku i nacionalnu pripadnost, mogu da uspeju bez umrežavanja, objedinjenja i logističke podrške jačih pokreta. Da li može da ih ponese i uzdigne talas lokalnih pokreta koji širom Balkana i Evrope gradi drugačiju vrstu politike, kao što su, na primer, inicijative poput "Pobunjenih gradova"? "Na Kosovu je građansko društvo mikroskopsko. Uglavnom se sastoji od nekolicine nevladinih organizacija i pojedinaca, ali pokreta za sada nema. Oni koji se ne prepoznaju u vladajućem sistemu za sada ostaju diskretni, ili su otišli, ili čekaju liberalizaciju viza da odu sa ovih prostora. Treba nam, pre svega, promena u političkim elitama i demokratizacija, jer sadašnji lideri Beograda i Prištine su učestvovali u ratovima 90-ih godina i svoju vlast hrane tenzijama, u sprezi sa interesnim grupama", smatra Špetim Gaši, koji sa kolegama Isac Funda u Beogradu radi na neformalnoj komunikaciji srednjih nivoa političara iz Srbije i sa Kosova. ¶

MILICA ĆUBRILO

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
Stavovi izneti u članku ne predstavljaju nužno stavove Fondacije Hajnrih Bel.

LAZAR DŽAMIĆ

Brend Evropa (3)

Upravljanje brendovima i lekcije za budućnost Evrope

Šta bi Evropi trebalo da piše na nadgrobnom spomeniku kada bi zaista bila to što treba da bude? Lako: Egalite, fraternite, liberte. Samo je zaboravila. Kao i primenu u praksi

Šta je još problem s evropskim "proizvodom"?

4. Neoliberalizam je viziju *boljeg* društva zamenio vizijom *bogatijeg* društva – ali u agregatu, statistički, na bazi BDP-a. Rast, kao hipnotička dogma modernog sveta, niti je održiv niti je ravnomerno raspoređen. Nejednakosti u neoliberalnim društvima su sve ekstremnije, a teorija "curenja" efekata smanjenja poreza najbogatijima na ostale slojeve stanovništva je raskrinkana kao laž. Uz to, još jedna šokantna istina, zatrpana slojevima neophodne propagande nakon Prvog svetskog rata se ogolila: demokratija i kapitalizam ne moraju da idu zajedno. Singapur, Kina, Čile, Rusija, čak i Britanija i Amerika.... Deficit demokratije ne znači nužno i deficit kapitalizma. Naprotiv. Ucenjenost svakodnevnog života postaje normalnost; život kao hrčkov točak iscrpljenosti i zaduženosti, bez zaštite. Otuda glad za tribalnim zbijanjem u razvijenim zemljama. Otuda rast populizma, čiji je emotivni "proizvod" topla trenutna zaštita od velikog kapitala, u malom krdu; svetlija budućnost izgleda kao cinična prevara bankara. Evropsko brend obećanje je dobilo prizvuk laži. Paradoksalno je da Mari le Pen zvuči kao nova Roza Luksemburg – isti trik koji je i Hitler izveo na nemačkoj radničkoj klasi – iako je istina drugačija.

5. Evropski "proizvod" prvi put ima lokalnu konkurenciju. Evropska periferija, a i neke zemlje unutar EU, dobile su nove mišje rupe kroz koje mogu da pobegnu u očuvanje svojih autoritarnih elita i mlitavosti u sprovođenju reformi. Turska, Rusija, Kina i UAE otvorili su svoje kofere i zasuli nevoljne evroide danajskim poklonima. Ako neki od njih i nemaju kratkoročne političke ciljeve (a sve što drma Evropu im prija), imaju kulturne i, pre svega, mentalitetske: lične "dilove", netransparentnost, kulturu mita, glorifikaciju Vođe, podanike umesto građana... Pri tome, njihovi centi, zbog bolje propagande, deluju kao milioni u očima manipulisanog stanovništva. Evropi je, prvi put lokalno, simbolički isplažen jezik: "hoćete bankare/nećete nas..? nema problema, ima ko 'oće..." Evropa, kakva je sada, periferiji daje izbor samo između dve vrste ropstva: ili azijatskog ili prekarijatskog. Nijedno nije prijatno, mada je drugo bolje upakovano.

Šta pametni brendovi rade kada stari proizvod, staro obećanje, više ne funkcioniše? Prvo, racionalno analiziraju; idu u srž problema. A ona se, najčešće, bazira na istom pitanju, postavljenom još 1986. od strane jednog od pionira discipline strateškog planiranja: "A zašto bi naše publike reagovale/mislile onako kako želimo?" Pametni brendovi znaju da postoji nekoliko ključnih tehnika da dođu do odgovora. Isto važi i za EU, ako ima hrabrosti da ih primeni.

Prvo je pitanje svrhe postojanja i vizije. Pitanje svih pitanja: *Zašto*? Zašto postojimo? Kako smo drugačiji? Zašto bi *trebalo* da postojimo? I onda, "da li to stvarno radimo u praksi?"

Moja omiljena tehnika za ovo je sledeća: zamislite da vam je brend umro – šta bi mu pisalo na nadgrobnom spomeniku? Nakon inicijalne konsternacije, uglavnom među lošijim brend menadžerima, koji uvek podrazumevaju da njihov brend nikada ne može da nestane, bili su prisiljeni da definišu *tačno* šta je to, i ako to nemaju, da moraju da ga stvore, u praksi, kroz proizvode i usluge, u komunikaciji i u korisničkom servisu. Šta bi Evropi *trebalo* da piše na nadgrobnom spomeniku kada bi *zaista* bila to što treba da bude? Lako: *Egalite, fraternite, liberte.* Samo je zaboravila. Kao i primenu u praksi.

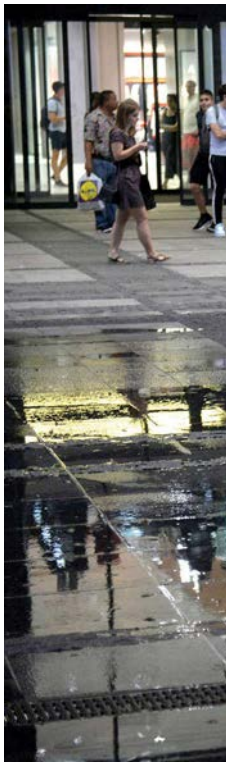
Najopasnija kombinacija za brend je nedostatak mašte uparen s nedostatkom hrabrosti. Pametni brendovi stalno inoviraju kroz NPD (New Product Development) proces. Evropi treba brza aktivacija svoje "NPD piste" i praktično testiranje, s velikim fanfarama, novih egalitarnijih oblika svojine nad javnim dobrima, načina ekonomskog organizovanja, metoda direktne i participativne demokratije i kreativnijeg obrazovanja za 21. vek. Novi ukusi Evrope, nove brend "ekstenzije"... ¶

(nastavak u sledećem broju)

Crveni alarm

Klimatske promene nisu neprijatna budućnost – one su već tu. Samo trenutni troškovi zbog vremenskih prilika u Srbiji godišnje iznose između 150 i 480 miliona evra

ŽUTI, NARANDŽASTI, ŽUTI, CRVENI METEO ALARM – SVE U ISTOM MESECU: Kiša u Beogradu
Foto: Dragan Kujundžić i Rade Prelević/ Tanjug

Nema vesti u tome da je u Beogradu i ostatku zemlje toplo u julu. Čak i tradicionalna letnja medijska oskudica teško može da opravda naslovne strane koje najavljuju jednu julsku oluju sa grmljavinom. Ili ipak može? Naime, vremenske prilike ne samo da su tema servisnih informacija, nego su ovog meseca često i udarna priča, dok sve vrste medija, od štampanih izdanja do elektronskih portala, naizmenično izveštavaju o vrelom talasu, olujama i nepogodama. To je otud što su vremenske prilike prerasle u ozbiljne neprilike, pa čak i pretnju po život. Situacija nije ništa povoljnija ni u regionu.

Grčko poluostrvo Halkidiki, uobičajeno letovalište za većinu domaćih turista, pre dve nedelje pogodilo je tako snažno nevreme, oluja i snažan vetar, da je u ovoj nepogodi nastradalo sedam osoba. Povređeno je više od sto ljudi, među kojima i jedna devojčica iz Srbije. Samo nekoliko dana ranije, jedan dečak je u blizini Pančeva nastradao od udara groma, a iste noći nepogoda je nanela veliku štetu u Novom Sadu.

Nekoliko nedelja ranije, Beograd je bio gotovo poplavljen kad se na prestonicu Srbije sručilo više desetina litara kiše. Poplavljene su kuće u Borči, delovi grada su se pretvorili u jezera, auto-put je bio prekriven vodom, dok su na pojedinim saobraćajnicama izbijali vodoskokovi. Ove nevolje su očigledno povezane sa kvalitetom infrastrukture, posebno kišne kanalizacije, ali su čelnici grada za poplavu tada okrivili – klimatske promene. Da li je zaista tako? Bez obzira kako ste raspoloženi prema vlastima, u ovom su potpuno u pravu – naravno da su klimatske promene uzrok povećanom broju i snazi nepogoda. Drugo je pitanje koliko su naši gradovi spremni za te promene, ali ovo predstavlja važan zaokret (ako je to bio) u prepoznavanju klimatskih promena u domaćoj politici.

SAGOREVANJE CO2

Naime, tokom industrijskog doba, u poslednjih 150 godina, čovek sagoreva ugalj i druga fosilna goriva, što omogućuje brojne udobnosti savremenog života, ali po svemu sudeći ima visoku cenu – rast emisije ugljen-dioksida, CO_2, koji dovodi do podizanja srednje globalne temperature i ekstremnih vremenskih prilika. Možete to sebi objasniti i na vrlo jednostavan način, bez diskusije o CO_2 i klimatskim modelima – čovek svojim aktivnostima dovodi do toga da se energija Sunca koja dospeva na Zemlju u većoj meri zadržava u atmosferi. I ta se energija potom oslobađa kroz češće i snažnije nepogode.

Kao što je "Vreme" pisalo već mnogo puta, godinama unazad, izveštaji Međuvladinog panela o klimatskim promenama (IPCC) jasno ukazuju da će posledice klimatskih promena u regionu biti dramatične. No, lako je biti klimatski aktivista ili pak samo neko zaintrigiran fenomenom

dok se on, njegovi uzroci, posledice i akcioni plan za rešenje događaju daleko u budućnosti. Ili, daleko ne u vremenu, nego negde tamo, na Pacifiku ili u Kini i Americi. Sada je voda stigla do nas.

Naši klimatolozi sa Fizičkog fakulteta u Beogradu, pritom, kažu da će nevolje biti

velike "posebno u slučaju takozvanog *business as usuall* scenarija", kao i da je ovaj region jedan od onih u kojim je "signal klimatskih promena već jasno vidljiv". Takozvani ekstremni klimatski fenomeni su češći i snažniji, a uporedo i hazardi koji su sa njima povezani. Na ovo već dugo jasno ukazuju globalni, ali i precizniji regionalni klimatski modeli. Odnedavno, snaga i učestalost nepogoda je toliko vidljiva da je prepoznaju i mediji, pa čak i čelnici lokalnih samouprava.

NEPRIJATNA SADAŠNJOST

Naime, kako se u svetu već govori, klimatske promene nisu neprijatna budućnost – one su već tu. U životu u takvoj budućnosti, sajt Republičkog hidrometeorološkog zavoda je izuzetno posećen, a ova institucija naizmenično oglašava žuti, narandžasti i crveni meteoalarm – u manje od mesec dana, isti alarm je izdat za različite ekstreme – za topli talas i za oluju sa grmljavinom. Reč je o takozvanom operativnom hidrometeorološkom biltenu u okviru koga RHMZS izdaje upozorenja, dok, uporedo, takozvane *push* notifikacije sa vaših omiljenih medijskih servisa obaveštavaju o dolasku raznih oluja i vrućina.

Ovo leto, pritom, svakako nije najgore. Prema podacima RHMZS, rekord u količini padavina drži sredina maja 2015. godine, neposredno uoči poplava u Obrenovcu, Mačvi i centralnoj Srbiji. Tada su oboreni brojni rekordi padavina na više lokacija na teritoriji Republike Srbije, zbog čega su se tada i dogodili prodori odbrane od poplava na pritokama Save, a bujični talas je potpuno nekontrolisano prelio Obrenovac. Srbija je bila u vanrednom stanju – ovom poplavom su direktno pogođena 42 poplavna područja, i to u slivovima Save i Drine, Zapadne i Velike Morave, kao i Mlave.

Prema podacima iz godišnjeg izveštaja Svetskog fonda za prirodu (WWF Danube-Carpathian Programme), uz ljudske živote, nastala je i šteta u vrednosti od 3,5 milijardi evra. Možda niste znali, mada su iste godine poplave pogodile ceo region, praktično sve zemlje zapadnog Balkana su preživele i neku svoju verziju naše 2015. godine – u Bosni i Hercegovini je tako 2012. zapamćena kao godina najstrašnijih snegova, dok je 2016. od nepogoda nastradala Makedonija.

Prema podacima Svetske banke, samo trenutni troškovi zbog vremenskih prilika u Srbiji godišnje iznose između 150 i 480 miliona evra. "Efekti klimatskih promena na useve i proizvodnju hrane su potpuno jasni, sa velikom sigurnošću, u više regiona sveta", navode u Sedmom poglavlju Food security and food production systems, drugog paketa Petog izveštaja IPCC. Nažalost, ove posledice su vrlo prisutne u regionu južne i srednje Evrope, a posebno zapadnog Balkana. Pritom, poljoprivreda u regionu će trpeti najveće štete zbog oskudice vode i toplotnih talasa. Na svake tri godine, praktično jedna godina u regionu biće sušna. Sve češći toplotni talasi i učestalost temperatura viših od 25°C takođe negativno deluju na useve, a prinos će se smanjiti za 3 do 8 odsto u narednih 30 godina.

Crveni alarm je uključen. I sasvim je jasno – gradovi, infrastruktura i poljoprivredna proizvodnja moraju mnogo više da se prilagode klimi, a to znači ogromne, ali hitne investicije u *adaptaciju*, kako se to prilagođavanje inače ustaljeno naziva. Neki koraci u pogledu adaptacije su zaista već učinjeni. Izvršene su brojne reorganizacije, očišćeni kanali, rešena pitanja nadležnosti sa lokalnim samoupravama. Prisustvo crvenih i žutih alarma u medijima je posledica unapređenja kapaciteta RHMZS, koji redovno pruža vremensku i hidrološku prognozu, ali i indeks opasnosti od pojave šumskih požara, UV indeks i najavu toplih, odnosno hladnih talasa. Za praćenje voda mreža širom Srbije trenutno broji skoro 200 hidroloških stanica površinskih voda, 400 stanica podzemnih voda, 66 automatskih i 160 stanica na kojima se meri proticaj.

Kad je reč o konkretnoj odbrani od poplava, Srbiju trenutno brani više od 2500 kilometara nasipa i obaloutvrda, dok uz to postoji i desetak akumulacija za odbranu od poplava, kao i pedesetak višenamenskih akumulacija, koje igraju presudnu ulogu u smanjivanju poplavnih talasa. U zemlji inače ima 99 značajnih poplavnih područja (uglavnom na vodama prvog reda), što su, kako to stručnjaci kažu, područja na kojima "poplave mogu ugroziti stanovništvo, privredne aktivnosti i životnu sredinu". Ovim procenama, očigledno, treba dodati i gradove koje ne ugrožavaju reke i bujični tokovi nego sopstvena kišna kanalizacija. ¶

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

Profesija koja ne postoji

"Umetnička igra se doživljava kao usputni projekat. Razlog ovako lošoj situaciji u srpskom baletu je nemanje strategije, nema planiranja. To je naš najveći minus"

U nadnaslovu ovog teksta naznačena je samo jedna od nekoliko profesionalnih odrednica Aleksandra Ilića – on je prvi solista Baleta Narodnog pozorišta u Beogradu, koreograf, profesor je Instituta za umetničku igru i predsednik je Udruženja profesionalnih baletskih igrača, koreografa i baletskih pedagoga Srbije . Na sceni je prisutan 22 godine, njegova najpoznatija uloga je Miško u baletu *Ko to tamo peva*, a od mnogih koreografija biramo *Viva la vida*.

Belef, Beogradski letnji festival koji je nedavno završen, Aleksandar Ilić kreira poslednje tri godine. U javnosti je ocenjeno da je uspeo da ga oživi i da u Beogradu postavi letnji festival kakav priliči prestonici. Ovog juna u Srpskom narodnom pozorištu opera *Rigoleto* u režiji Aleksandra Nikolića i Ilićevoj koreografiji imala je veliki uspeh. Razgovarali smo neposredno pred njegov odlazak za Boston, gde će raditi koreografiju za operu *Don Đovani* (režija A. Nikolić), a na poziv "Universal artist festivala" iz Bostona i međunarodne GIPAC Asocijacije.

Fotografije: Marija Janković

"VREME": Ovogodišnji program Belefa sa predstavom Teatra Ulysses *Antigona – 200 godina kasnije*, premijerom mjuzikla *Pećina*, performansom francuskih umetnika *Happy Manif*, koncert Wien Symphony Salonorchester, i da ne nabrajam više, jasno se distancirao od lake zabave kakva se podrazumeva za festival namenjen širokoj publici. Zašto ovim približavanjem Bitefu i Bemusu rizikujete da izgubite publiku?

ALEKSANDAR ILIĆ: Pre nego što sam postao umetnički direktor Belefa, realizovao sam brojne samostalne projekte tako da je ljudima iz Gradske vlade bilo poznato kome nude to mesto. Nisam odustao od umetničke igre ni od visokokvalitetnih programa koji će biti nov doživljaj za Beograđane, kakav je na primer *Bloody Mary* izraelske umetnice Merav Dagan. Jeste, rizikovao sam, jer upustiti se u festival koji mora da korespondira između komercijale i ozbiljnih umetničkih rezultata i sve to u okviru budžeta kakav nam je zadat, nije lako. Osamdeset odsto našeg programa ima slobodan ulaz. Insistiram na tome da smo Belef svi mi, zato smo ovogodišnji i počeli izložbom Kristijana Antolovića *Behind the Selfie* u Francuskom kulturnom institutu, izložbom portreta Beograđana koji nisu javno prepoznati ali od kojih zavisi ovaj grad.

Pomenuli ste ograničen budžet...

Grad Beograd nas pomaže sve ove tri godine, za 22 dana imali smo 19 programa koji su se jedva uklopili u naš budžet, hvala učesnicima na tome. Sa Francuskim kulturnim centrom, i sa En Loren, kulturnim atašeom francuske ambasade imamo izuzetnu saradnju, kao i sa Ambasadom Izraela...

Da li je to razlog kratkom trajanju festivala, nekad je Belef trajao celo leto. Zašto ste se odlučili za učesnike čiji nastup, nije teško uočiti, ne košta malo?

Čim sam došao u Belef, pitao sam da li može da traje kraće. Želeo sam da svakog dana imamo barem jedan vrhunski program, a ne da zbog dužine festivala ugrozimo kvalitet. Iduća godina je moja poslednja godina na ovom mestu, i ja se svim snagama trudim da imamo desetodnevni festival koji će Beogradu doneti izuzetan program. Ove godine program je obeležio Ulysses, mada zbog svih drugih sjajnih učesnika to nije fer reći. Mnogi su bili skeptični da njihova *Antigona* odgovara Belefu, ali – znate da sam bio u pravu. Jeste, zbog *Antigone* smo pravili poseban prostor, tačno je da sve to košta, ali se zbog doživljaja koji je Beograd dobio zahvaljujući njihovom gostovanju sve veoma isplatilo. Osim Ulysses-a imali smo još "zvezda", Bečki simfoničari, na primer, izuzetno su traženi u regionu, a oni su došli baš kod nas.

Kako se slažete sa Damirom Handanovićem, koji je pre godinu dana postao direktor CEBEF-a pa dakle i Belefa, s obzirom da dolazi iz sasvim oprečnog sveta nego što je vaš?

Mi smo nacija koja je prema svemu kritički nastrojena. Damir Handanović dolazi iz polja koje je drugačije u odnosu na ona iz kojih su dolazili njegovi prethodnici, ali on je protresao Belef i uneo pozitivnu promenu. Ovo govorim kao umetnik sa 22 godine iskustva, koji iza sebe ima velike nagrade i ovog grada i države. Meni lično je naravno važno što mi je dao slobodu i poverenje, što mi je omogućio da radim onako kako mislim da treba i što mi je pružio podršku da rešim finansijske teškoće. Zbog svega toga ne smeta mi što imamo različita interesovanja.

Kakav je status koreografije kod nas?

U repertoarskom pozorištu ne postoji radno mesto koreografa, mislim da je to dovoljan odgovor na vaše pitanje. Plus, ako se rano nametnete određenim rezultatima, to vam postane problem da postignete sledeći. Moj prvi balet u Narodnom pozorištu je bio 2009. godine, i nažalost, do sada nisam imao priliku da u svojoj matičnoj kući uradim sledeći. Ali angažovan sam i u Srpskom narodnom pozorištu, i na Festivalu Velenje, i u Narodnom pozorištu u Sarajevu, a ono što je verovatno neka potvrda mog rada je odlazak u Boston. Ali, kažem vam, uspeh vam postane problem. Valjda zbog potrebe da se oduprem takvoj ovdašnjoj atmosferi, ja svoje studente namerno podržavam da se nametnu, da pokažu sve što znaju i umeju.

Da li ste nakon tog prvog, nudili Narodnom pozorištu još neki balet?

Konstantin Kostjukov, upravnik Baleta i ja smo kolege, proveli smo veći deo radnog staža zajedno. I ne bih rekao da mu nisam nudio, već da mu moje ideje nisu odgovarale u tom trenutku, ili je možda već imao dogovore sa nekim drugim koreografima. Ja se ne žalim, možda je samo pitanje vremena, a možda i trenutne klime u direkciji Baleta.

Zvučite kao da vam tamo nešto smeta?

Konstantin Kostjukov je na čelu Baleta već 15 godina. Ako imate privatnu kompaniju, onda konstantnost jeste poželjna, ali ako ste na čelu državnog baleta, onda »

nije. Mislim da je u velikoj zajednici kakav je Balet Narodnog pozorišta to uticalo na kvalitet u negativnom smislu. Nema novih ideja, angažuju se uvek isti pedagozi, a to nije dobro. Ali, ja sam optimista. Za sad, ja sam prvi solista Baleta, i sa 42 godine odgovaram svom repertoaru. Tačno je da sam pre dve godine odlučio da više ne igram Miška u *Ko to tamo peva*, a to je uloga koja je obeležila moju baletsku karijeru, zato što više nisam mogao u punoj snazi da je predstavim. Na sreću, inicijativom publike, igraću je ponovo 7. septembra na otvaranju renoviranog Trga Republike. I, priznajem, radujem se tome. Jer, *Ko to tamo peva* je poseban balet. Ja ne znam šta se desi tokom tih 60 minuta sa

svima nama na sceni. Kao da mi nismo mi, već smo u divnoj sinergiji sa publikom. I, koliko god da je ta predstava težak projekat jer zahteva puno individualnosti i tehničke virtuoznosti od svakog igrača, ima neku čaroliju zbog koje je doživljavate isključivo kao radost.

Kad se *Ko to tamo peva* pojavio pre 15 godina, činilo se da će prouzrokovati promenu, da će se Balet pokrenuti sa klasičnog ka savremenijem baletu, ali to se ipak nije desilo.

Niste u pravu, postavljeno je, na primer, *Šest plesova* Jižija Kilijana što je, priznaćete, vrhunska stvar. Bilo je nekoliko samostalnih projekata koji nisu dobili podršku direkcije Baleta. Mislim da mi moramo da obrazujemo i igrače i publiku, savremena igra je jako brza, najbrža umetnost od svih, svakim danom se pomera i menja. Mi ne možemo da dobijemo velikog izraelskog koreografa Orhada Naharina zato što naši igrači ne ispunjavaju uslove za njegove koreografije. Takođe, nedopustivo je da koreografija Dimitrija Parlića ne postoji na našoj sceni, da se ne igra ni jedan balet ovog velikana koji je značajan za prostor bivše Jugoslavije. Eto, recimo, to su, po mom mišljenju, ozbiljni minusi. Zašto bi mi dodeljivali nagradu "Dimitrije Parlić" ako smo ga zanemarili? Tako se ne čuva nasleđe.

Da li se slažete sa mišljenjem da se od svih oblasti kulture, balet najmanje neguje? Da nema dovoljno prostora za baletske predstave pa samim tim ni mogućnosti da se kod publike stvori potreba za njim?

Umetnička igra se doživljava kao usputni projekat. Ne slažem se da bi bilo više potrebe ako bi bilo više prostora za igru. Potreba postoji, dokaz vam je pun Beogradski festival igre. Bitef dance company egzistira 10 godina, ima ozbiljne rezultate i generacije ozbiljnih igrača, a nikad nije dobila neku veću podršku države. Zašto je Institut za umetničku igru morao da prođe kroz drvlje i kamenje da dokaže kako je Srbiji potreban umetnički fakultet, a sad je jedan od najboljih takvih fakulteta u regionu. Ili: zašto ne postoji saradnja između Beogradskog Narodnog i Srpskog narodnog pozorišta iako ih deli samo 100 kilometara? Novosađani imaju sjajan ansambl. Razlog ovako lošoj situaciji u srpskom baletu je nemanje strategije, nema planiranja. To je naš najveći minus.

Dok pre pet godina nije osnovan Institut za umetničku igru, nismo imali ni visokoškolsku ustanovu za balet. Vi ste, na primer, magistrirali u Britaniji...

U tom momentu obrazovni sistem nije imao šta da mi ponudi, pa sam magistrirao na Triniti konzervatorijumu Laban u Londonu. Sećam se, kad me je profesor Vladimir Tomašević pozvao sa predlogom da napravimo Institut, rekao sam mu da takva ustanova kod nas neće zaokružiti ni jednu godinu. Izuzetno mi je drago što smo, evo, zaokružili pet godina i odškolovali tri generacije studenata od kojih je skoro 90 odsto zaposlenih.

Naš Institut se razlikuje od ostalih umetničkih visokoobrazovnih ustanova po koncepciji: mi nemamo klase, nismo hteli da studente pretvaramo u svoje klonove, već da im ponudimo što više gostujućih pedagoga koji im nude nove prakse i različite nivoe umetničke igre. Izuzetno je važno da sutra taj mladi čovek sa našom diplomom bude opremljen znanjima kojima će moći da realizuje svoj projekat, i koji će znati kako da promoviše i plasira svoju umetnost. Institut nije dužan da te zaposli i nađe ti radno mesto, ali je dužan da te osposobi da nađeš svoje mesto u sistemu.

Beneficirani radni staž, večiti problem baletskih igrača, u poslednje vreme deluje da će biti rešen.

Nažalost, beneficirani radni staž nije rešen, ali postoji volja i to sa svih strana. Neophodno je naći najbolje rešenje za sve, nije dovoljno da ti pošalješ ljude u penziju i da oni žive na rubu egzistencije. Ne mogu svi da dobiju nacionalnu penziju ili da se bave pedagogijom. Recimo, nedavno je nađen način kako da se primi izvestan broj mladih honorараca Narodnog pozorišta, ali taj isti problem ima i Novi Sad, ima ga i Pozorište na Terazijama. Dobro je što su povećani napori i interesovanje da se nađe dobar način i za beneficirani radni staž.

Koreografiju za operu *Don Đovani* radili ste za sarajevsko Narodno pozorište, pa zatim i povodom otvaranja "Kombank" dvorane u Beogradu. Da li će u Bostonu biti treća verzija ove opere ili...

Da, ovo je nova verzija. Sarajevska je, kažu, napravila pomak u tamošnjoj operi, a ova beogradska se prikazuje na novoj operskoj sceni UK "Vuk". U Bostonu ćemo imati dve podele, što već dovoljno govori o ambicioznosti projekta.

Da li ste posle magistrature imali priliku da ostanete u Londonu?

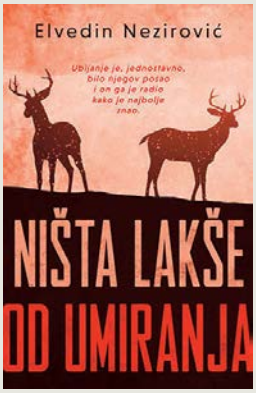
Tamo sam bio u klasi Tonija Tačera u kojoj je bilo 10 stranaca i dva Britanca, nas četiri je dobilo mogućnost da ostane, ali ja sam u tom trenutku želeo da se vratim. Zbog porodice, zbog svog grada, a tu je bio i predlog profesora Vladimira Tomaševića da osnujemo Institut. Ja sam u tom trenutku bio u punoj snazi kao igrač, reći ću samo da sam po povratku igrao jednu od svojih najboljih Plavih ptica u *Uspavanoj lepotici*. Ali, ja sam u tom trenutku želeo da se vratim, želeo sam da sa tom novom energijom dođem i da menjam igru u Srbiji.

Pa, da li ste uspeli?

Mislim da jesam. Moj privatni život je postao moj posao. I ne zaustavljam se. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Duša i ožiljak

***Ništa lakše od umiranja* Elvedina Nezirovića o mučnom iskustvu dvojice aktera jedne sparne noći. Roman vriskom krojen**

Jednom sam, ima tome i čitavih deset godina, stajao u sjeni trešnjinog stabla; tu sam čekao drugara koji je iz kuće trebao iznijeti knjigu i dati mi je na čitanje. Nakon kratkog čekanja moj drugar izlazi u vreo dan, prelazi onih par koraka na putu do mene, a zadihan je kao da upravo kroti uspon. Pruža mi knjigu, a onda kaže: "Od onog ću teksta složiti čitav roman." Taj drugar bio je Elvedin Nezirović, a tekst iz prethodnog reda, pisan njegovom rukom, tih dana upravo je objavljen na jednom mostarskom portalu. Tekst je govorio o mučnom iskustvu iz jedne sparne noći i dvojici aktera. Jedan je zarobljeni vojnik, a drugi je mladić koji istog drži na nišanu. Obojica su, čini se, nesvikli na život. Jedan je život odbacio svojom voljom došavši u Bosnu ratovati protiv ljudi koje ne poznaje i s kojima nema baš nikakvu vezu. Hladan je, a surovost nosi u očima, spreman, dakle, na sve, dok je njegov čuvar kolebljiv i nesiguran. Puška u njegovoj ruci ne donosi spokoj; ona je tek dekor zalutao među prste. Čuvar pušci ne vjeruje. To jasno osjeti njegov uznik, pa ga besramno zadijeva i još mu se ruga.

Eto, od tog detalja, iz te slike, trebalo bi započeti čitanje Nezirovićevog romana *Ništa lakše od umiranja* (Laguna), kad bi se nekako moglo i kad bi nam ta slika bila dovoljna da sagledamo dubinu tuđeg očaja. Jer iz te slike poteče baš sve, ona će trajno odrediti i Nezirovića, prvo kao čovjeka, a kanije i kao pisca. U ramu te slike stoje njih dvojica: Džoni Aker i Miralem Mikulić. Iz okvira te slike oni koračaju dalje kroz život i suprotnim putevima. Jedan će jurnuti u ambis beščašća, drugi će tražiti dobrotu i plemenitost. Jedan će se uniziti i srozati moralno, a drugom je ljudskost životna filozofija.

Elvedin Nezirović od ove je druge vrste ljudi, nesviknut na laži i potvore, on se trajno grize i postavlja pitanja, pa čak i onda kad za takvo što nema baš nijedan razlog. Leži li njegov grijeh u činjenici da onu noć nije povukao obarač? Kako bi danas izgledali životi dvojice švedskih policajaca? Kojom bi stazom krenuo svijet? Šta bi se još dalo spasiti? Čitavih dvadeset godina Nezirović se opsesivno bavi jednom noći iz svog života, ta noć ga proganja pa se zbog nje grize, a do ove knjige, uvijek je nudio druge priče i ispisivao drukčije sudbine. Valjda se na taj način pokušavao utješiti. Je li se čitavih dvadeset godina bavio ovom knjigom? Je li se kolebao? Pouzdano znam da jeste. Dvadeset godina on se pripremao spustiti u mrak kako bi tamo istražio najstrašnije zakutke ljudske psihe, a kad je konačno to i učinio, dobili smo roman od kojeg podilaze srsi. Dobili smo knjigu u kojoj je Aker inicijalna kapisla, zbog njegovog lika i djela započelo je istraživanje, pisanje je došlo od sebe, ali Džoni Aker nije glavni lik romana. On je tek polazna tačka, ono središte užasa iz kojeg se pokušava spasiti čovjek.

Zadivljuje elegancija kojom Nezirović, tražeći čovjeka, pripovijeda svoju priču, moćna je njegova staloženost i mirnoća, čudesan je način na koji on svoga demona kroti i umiruje. To su čitave scene patnje i užasa o kojim pisac pripovijeda a da niti u jednom trenutku ne dolazi do izljeva gorčine i gnjeva. Pisac nije tu da bi u nekoga usmjerio prst krivice, nego se čitavo vrijeme trudi razumjeti. To dovoljno govori o piscu. To dosta kazuje o čovjeku. Pisac hirurški precizno oslikava posljedice a čezne i vapi da otkrije uzrok, da sagleda tuđi mrak i na svjetlo izvede čovjeka. On se neprestance propitkuje i grca od muke a zadivljuje način na koji se sa svime nosi.

Podižući plašt s lica jedne mračne epohe, one iste epohe u kojoj ga je dopalo da jednu jedinu noć čuva nečiji život, Nezirović pripovijeda o mučnim i tegobnim ljudskim pričama i patnjama, počevši od vlastitog kućnog praga, pa dalje, do Švedske. To je čitavo polje koje će Aker prehodati, a na tom putu njegovi prsti baš svugdje će zametnuti zlo. Aker zastaje da se nasladi tuđeg straha, a krijepi se krvlju drugog. To ga pokreće i tjera, on u krvi traži spokoj a žrtve gleda kao objekte. Svaki je udarac sitna pobjeda, a svaka smrt iskonski trofej. Nakupio se Aker trofeja po silnim bosanskim gubilištima. Bosna je sva od krvi i otvorenih rana, a malo je dlanova da pokrpimo njene ožiljke. Takva je i ova knjiga, sva u ranama. U njeno čitanje nužno je uložiti trud a oči držati širom otvorenim. Jer tako se čitaju knjige kojim se istovremeno i diviš i čudiš. Valja nam kroz ovu knjigu putovati skupa s njenim piscem, valja svugdje stati, svugdje se pokloniti žrtvi i svugdje se iznova začuditi. Treba nam pogledati svaku otvorenu ranu i osjetiti nespokoj jer nemaš toliko dlanova da pokrpiš svaku boljku. Nije jednostavno iz ovdašnjeg kazamata krenuti dalje, na sjever, u neku drugu zemlju. U novu mrklinu. Sresti se tamo s pogledom nečije majke, pa iz neposredne blizine zuriti u poraz. Naše su majke, moguće je, posve različite, ali svaku majku smrt djeteta jednako gane i boli. Tu nema razlike, niti je može biti.

Nigdje čovjek ne može pronaći onoliko muke kolike će iste vidjeti ako se valjano i marno zagleda u sebe, osmotri sa svake strane i zaroni duboko u dušu. Tu sve vrvi od detalja i svaki je bitan. Detalji su tas na kojem se klati naša ljudskost.

Nezirović je od takvih pisaca; on istrajno skuplja svoje detalje. Odveć se duboko zakopao u sebe, zemlja gore već se mrvi i osipa, a njega još nema da izroni. Miralem Mikulić ima potrebu na svojim plećima iznijeti ovozemne patnje. Jer ako ruka nije bila kadra povući obarač, ipak su ostali dlanovi. Na njima je dovoljno topline da ogriju čitav svijet. Ili makar ono svijeta koliko ga je još na zemlji preostalo. Stoga, pričekajmo. Pritajimo se u gustiš onog trešnjinog stabla s početka ovog teksta. Dočekajmo čovjeka. Svaki će čas izronti odnekud. Imajmo obzira kad stane ispred nas. Nemojmo navaljivati kad iskorači zadihan, nego pustimo da dlanovima obriše znojno lice i počujmo šta nam još ima za reći. Jer ovaj pisac ne umije šutjeti. Šutnja je intimna stvar; stvar izbora, ali on je odlučio govoriti. Govoriti glasno. Ova knjiga takav je izbor. Čudesna knjiga. Vriskom krojena. Iz ožiljka istočena. ¶

ADNAN REPEŠA

Od *Seoba* do *Ajvara*, *Oca* i

Seobe

Ajvar

Nedavni francusko-srpski sporazum o kinematografskoj saradnji povod je priči o dosadašnjoj i o aktuelnoj saradnji ove dve zemlje na vrlo uspešnim projektima

Posle dugih i brižljivih priprema, a tokom nedavne medijski izdašne posete francuskog predsednika Emanuela Makrona našoj zemlji, zvanično je potpisan veoma potentan Sporazum Vlade Republike Francuske i Vlade Republike Srbije o kinematografskoj koprodukciji, sa tamošnjim Nacionalnim centrom za film i pokretne slike (CNC) i ovdašnjim Filmskim centrom Srbije kao nadležnim telima. Potpisali su ga ambasador Frederik Mondoloni i ministar kulture i informisanja Vladan Vukosavljević. Sporazum je sklopljen sa namerom da se osnaži saradnja na polju kinematografije i da se aktuelizuje pravni okvir kinematografske saradnje naših dveju zemalja, vodeći računa o važećim propisima kinematografske industrije i u Francuskoj i u Srbiji. Obe strane biće u prilici da koriste povlastice iz važećih propisa na tom polju, a, između ostalog, biće olakšan uvoz i izvoz materijala neophodnih za realizaciju kinematografskih dela.

Osim toga, a što je izuzetno važno i podrazumeva dobar zalog za bolju budućnost, Sporazumom je precizirana i priroda budućih srpsko-francuskih koprodukcija u smislu da udeo učešća u koprodukciji može da varira od 20 do 80 odsto ukupnog budžeta pojedinačnog kinematografskog dela, a uz uzajamnu saglasnost strana taj udeo učešća može biti smanjen na 10 odsto ukupnog budžeta produkcije. Pojednostavljeno rečeno, to znači da uz ulaganje od 20 ili, pak, samo 10 odsto od ukupnog budžeta, Srbija u produkcionom smislu dobija jedan film sa nacionalnim predznakom, odnosno, još jedno ostvarenje više u fundusu nacionalne kinematografije. Kao što je pojasnio ministar Vukosavljević, uz ulaganje od, recimo, 500 hiljada evra u neku buduću francusko-srpsku koprodukciju ukupnog budžeta od, recimo, pet miliona evra, Srbija bi dobila film, odnosno manjinsku produkciju koju bi i formalno mogla da smatra svojim filmom. Ako nastavimo tim tragom, to znači da bi vrata prominentnijih filmskih festivala (neretko nemilosrdno zamandaljena i za nesporno valjane ovdašnje filmove) bila otvorenija za ovdašnje koprodukcije, a posebno kada se radi o najprestižnijem od svih prestižnih – Kanskom filmskom festivalu.

Podsetimo da je ovom Sporazumu prethodio Ugovor o saradnji između pominjanih strana/tela – francuskog CNC i našeg FCS potpisan u maju 2017. godine tokom trajanja Kanskog filmskog festivala, a ciljevi su bili razmena saznanja u oblastima koje su neophodne za pravilno upravljanje filmskim arhivama, kao i razvijanje međunarodnih koprodukcija i organizovanje susreta između francuskih i srpskih producenata. Tada je, kao plod ove nove saradnje, u Kanu prikazan zaseban program recentnih srpskih nezavisnih filmova različitih profila i metraža.

Uz nedvosmislen sud da ovakvi sporazumi predstavljaju inteligentnu investiciju za doglednu, ne nužno samo filmsku budućnost, možemo da podsetimo na neke od ranijih tačaka dodira i saradnji. Nimalo iznenađujuće, na um prvo padaju zlosrećne megalomanske *Seobe* Aleksandra Saše Petrovića po prozi Miloša Crnjanskog, zahvaljujući kojima su u srpski film zauvek ušli Izabel Iper i Rišar Beri, da pomenemo tek neku od finih tekovina tog grandioznog sna. Setimo se, zatim, i pomalo zaboravljene i skrajnute *Sezone mira u Parizu* (1981) Predraga Golubovića, urađena i u tada jasnom prisutnom maniru intelektualističkih melodrama sa društvenom angažovanošću u dubini kadra. Ovaj film, u kom su igrali Marija Šnajder, Dragan Nikolić, Alida Vali, Alen Nuri (čest u srpskim i jugoslovenskim filmovima tog doba), Erland Jozefson, Predrag Miki Manojlović, jeste film sa smislom i ostvarenje koje vredi pogledati, ali u isto vreme je i delo koje (u as-

Strahinje

Foto: Marija Đoković

pektu sveukupnog kvaliteta) vidno zaostaje za viđenijim Golubovićevim filmovima, poznatim i intrigantnim *Bombašima* i odličnim *Crvenim udarom*, recimo.

Samo dve godine docnije nastao je i posebno zanimljiv film *Le Prix du Danger*. Reč je o filmu koji je po priči Roberta Šeklija režirao Iv Buase, veliki intelektualac francuskog žanrovski profilisanijeg filma te ere. Priča se odvija u budućnosti: takmičari odmeravaju svoja umeća preživljavanja u direktnoj borbi do smrti, a za novčane nagrade, uz direktan prenos na televizijskim ekranima. Taj film je u značajnoj meri anticipirao i filmski veštio i nadahnuto prikazao dobar deo užasa pod čijim teretom živimo mi, trenutni, u stvarnosnoj dimenziji evo tek četrdesetak godina kasnije. *Le Prix du Danger* je sniman u Beogradu, a u njemu smo gledali značajna glumačka imena – Žerara Lanvena, Mišela Pikolija, Mari-Frans Pisije, Žan-Kloda Drajfusa... Tom prilikom se pokazalo da Beograd u francuskim filmovima ne mora nužno da glumi Moskvu i slična odredišta, što je bio slučaj s inače prilično šarmantnim i zanimljivim filmom *Twist Again a Moscou* (1986) Žan-Mari Puarea, snimanim takođe u Beogradu, a što će nekoliko decenija potom iz projekta u projekat, uključujući baš frišku i idalje aktuelnu *Anu*, činiti i Lik Beson, drag gost naših krajeva i ovdašnjih filmaša. »

Srbi ih vole

Ana, *Jaovo putovanje*, i ostali francuski filmovi sa našeg aktuelnog bioskopskog repertoara

Još od vremena Belmonda, Delona i Brižit Bardo, pa preko *Velikog plavetnila*, *Pakta sa vukovima* i *Čudesne sudbine Amelije Pulen*, srpska publika pomno prati zbivanja na francuskoj filmskoj sceni, kako tokom Festa (u okviru čijeg programa su francuski filmovi nezaobilazni), tako i na redovnom bioskopskom repertoaru. Ako pogledamo redovni bioskopski repertoar u Srbiji, primetićemo da na njemu uvek ima francuskih ostvarenja. Na aktuelnoj listi filmova koji se prikazuju u našim bioskopima (period od 11. do 17. jula 2019) nalazi se 32 naslova, od čega su četiri snimljena u francuskoj produkciji. Sa jedne strane, tu su umetnički filmovi, prikazivani na Kanskom i drugim eminentnim svetskim festivalima – na primer *U ratu* i *Živi brzo, umri polako*), a sa druge strane su komercijalna ostvarenja u tradiciji popularnog serijala *Posetioci* – filmovi koji bi mogli da se podvedu pod odrednicu "urnebesna komedija" od kojih su, na primer, ovoga leta prikazani komedije *Ibica* i *Originalni francuski žigolo*. Istina, konkurencija je velika i holivudski filmovi uglavnom imaju primat kada je gledanost u pitanju, što ne znači da i francuska ostvarenja nisu zapažena.

Pre dve godine u Beogradu je snimljen deo filma *Ana*, koji se trenutno prikazuje u našim i svetskim bioskopima, a koji je Lik Beson producirao i režirao. Iako neće ponoviti rezultat koji je u Srbiji ostvario prethodni Besonov film, naučno-fantastični spektakl *Valerijan i carstvo hiljadu planeta*, *Ana* se sa otprilike 15.000 gledalaca u našim bioskopima izborila za status umerenog hita. Koristeći se matricom koju je promovisao u svom čuvenom hitu *Nikita*, Beson je snimio još jedno akciono ostvarenje u čijem se središtu nalazi lik smrtonosne lepotice. Naslovnu ulogu tumači manekenka Saša Lus – sasvim dobro se snašla u ulozi ruske špijunke koja početkom devedesetih igra opasnu dvostruku igru. Bez obzira što se priča kreće u okvirima očekivanog, *Ana* je zabavan i dinamičan film u kome akcije ne manjka i u kome glume poznata imena poput Helen Miren, Kilijana Marfija, Luka Evansa i Aleksandera Petrova. U trenutnoj bioskopskoj ponudi u Srbiji je i *Jaovo putovanje*, drama Filipa Godoa čiji je glavni mamac Omar Si, velika francuska zvezda afričkog porekla koga je publika širom sveta (pa i u Srbiji) zavolela zbog uloge u filmu *Nedodirljivi*. *Jaovo putovanje* je krajnje pojednostavljen film, prenaglašeno emotivan i "zašećeren", pa će u njemu prevashodno uživati oni koji vole da gledaju Sija na velikom platnu. *Jaovo putovanje* je premijerno prikazan u Srbiji krajem maja, u okviru prvog izdanja Festivala francuskog filma, nastalog u organizaciji Ambasade Republike Francuske, Francuskog instituta i MegaCom Filma. Na programu se našlo osam najnovijih francuskih filmskih ostvarenja, kao i retrospektiva nedavno preminule rediteljke Anjes Varde. Domaća publika je bila u prilici da vidi dva filma prikazana na ovogodišnjem Međunarodnom filmskom festivalu u Kanu: *Laku devojku* Rebeke Zlotovski i *Sibil* Žistin Triet. Festival francuskog filma je koncipiran slično kao istoimena manifestacija od pre petnaestak godina, što je samo još jedan pokazatelj jačanja i obnove bilateralnih odnosa dve zemlje. ¶

Ibica

ĐORĐE BAJIĆ

Sezona mira u Parizu

U ovoj priči se neizostavno mora istaći da nema filmografije znamenitijih imena srednje i starije rediteljske generacije bez francuske koprodukcije u svom portfoliju – Srđan Karanović je i u slučaju *Virdžine* i u slučaju *Bese* (2009) imao francuske koproducente, baš kao i Goran Paskaljević sa čuvenim *Buretom baruta*, te Goran Marković s *Urnebesnom tragedijom* i intrigantnim polemičnim dokumentarnim filmom *Srbija, godine nulte* (2001), u kome je učestvovao i vazda diskutabilni Bernar-Anri Levi. A Emir Kusturica je bezmalo sve svoje igrane filmove u poslednjih dvadeset i kusur godina uradio u saradnji i sa francuskim produkcijskim kućama, počev od velikog *Undergrounda*, preko *Crne mačke, belog mačora*, pa do filmova *Život je čudo* i *Zavet*, uključujući *Arizona Dream*, film na, reklo bi se, univerzalne ali dominantno američke teme i uz američke krajolike (uz glumački doprinos Džonija Depa, Fej Danavej, Lili Tejlor, Džerija Luisa, Visenta Gala...), urađen u koprodukciji Francuske i SAD.

Novija istorija srpskog filma ukazuje da veze i dalje opstaju, istrajavajući na prirodnoj sponi između francuske probitačnosti i neprolazne srpske frankofonije. Pomenimo da su na međunarodnom planu dva festivalski možda i najuspešnija filma u poslednjih par godina, dokumentarni *Druga strana svega* Mile Turajlić i *Teret* Ognjena Glavonića, nastali zahvaljujući zalaganjima, podršci i ulaganjima i koproducenata iz Francuske, baš kao i film *Ordinary People* (2009) Vladimira Perišića, tog proleća prikazan i u Nedelji kritike, zvaničnom programu Kanskog filmskog festivala. Nekoliko koraka dalje otišao je Bojan Vuletić u celovečernjem debiju, ostvarenju *Praktičan vodič kroz Beograd sa pevanjem i plakanjem* (2011), u kome smo u dva od četiri segmenta imali melodramske priče sa Francuzima i Srbima kao akterima – u jednoj su to bili francuska muzičarka i beogradski taksista (odigrali su ih Žili Gaje, ubrzo potom veoma prisutna u medijima na konto priče o vezi sa predsednikom Olanom, i Marko Janketić), a u drugoj Žan-Mark Bar i Anita Mančić u začudnoj povesti o tome šta se zbiva iza zidove jedne tipske hotelske sobe). I naredni Vuletićev rediteljski rad, primećeni i nagrađivan film *Rekvijem za gospođu J.* (2015) nastao je kao koprodukcija i sa francuskom stranom.

Na pomen melodrame, možemo ukazati i na tihu ali sveprisutnu i istrajnu moć filmske melodrame shvaćene na francuski način i sročene po francuskom kroju, čak i u slučajevima gde formalno nije bilo saradnje srpskih i francuskih producenata – to je evidentno u vrsnom filmu *Nešto između*, tom finom klasiku Srđana Karanovića, ali i u filmu *Bolje od bekstva* reditelja Miroslava Lekića iz devedesetih godina prošlog veka. Posebno je zanimljiv slučaj francuskog filma *Ljubavnici* (1999) koji je režirao već pominjani glumac Žan-Mark Bar i koji se, u duhu tada i dalje aktuelne nordijske Dogme, opredelio za melodramu o turbulentnoj ljubavi mladog srpskog slikara i lepe, mlađane Francuskinje u tumačenju Sergeja Trifunovića i Elodi Buše. A i *Ajvar* Ane Marije Rossi, kome upravo ovih dana predstoji festivalski debi u Srbiji, u kome takođe glavnu mušku ulogu tumači Sergej Trifunović, u značajnoj meri očitava uticaje francuske melodrame o apsurdima naoko velikih ljubavi pod jarmom, reklo bi se, ne baš sitnih ili sitnijih problema svakodnevice.

Kako su francuski koproducenti prisutni i u novim filmovima Srdana Golubovića i Stefana Arsenijevića, *Otac,* odnosno *Strahinja,* a kako je sva prilika da Lik Beson, uprkos aktuelnim krupnim finansijskim nevoljama, neće znati i umeti da stane, ova priča svakako može imati skori nastavak, a narečeni Sporazum daje povoda za veru da će to biti dugovečna franšiza filmskog soja u stvarnoj dimenziji života barem srpske i francuske kinematografije. ¶

ZORAN JANKOVIĆ

Trinaest

Rej Robertson portretira velikane i marginalce, genije i gubitnike (uglavnom u jednoj te istoj ličnosti) rokenrola, kantrija ili bluza kao sopstvene književne junake, i kao izuzetne "ekscese egzistencije"

Nedugo posle, par je osnovao sopstveni steel-guitar-heavy band, Great Speckled Bird. Oni nisu bili jedini koji su motrili – Hillman se sećao kako je budući suosnivač Eaglesa, Glenn Frey, "prosto obožavao Grama (Parsonsa). On je učio o ponašanju na sceni i o pevanju i mislim da je bio u publici i proučavao Grama". Ali hajde da ne mislimo da je Gram odgovoran za nastanak Eaglesa: nijedna duša ne zaslužuje takvo prokletstvo.

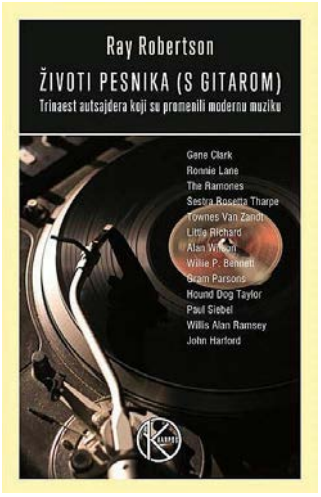
Ray Robertson je rođen 1966. na drugom kraju sveta, gledano odavde, u tihoj, mirnoj i ušuškanoj Kanadi, toj zemlji u koju se beži u valjda ama baš svim američkim (USA) romanima i filmovima distopijskog sadržaja: znate već ono, na vlast u Americi dođu fašisti, boljševici, religiozni fundamentalisti, ženomrsci, zombiji ili ko već – i na kraju neko od naših junaka nužno pokuša da pronađe spas bekstvom u Kanadu. U Kanadi je, gle, uvek sve u redu; pomalo je dosadno, ali je inače baš dobro... Jer Kanada je, iz nekog razloga, imuna na sva velika zla, a ona mala su ionako sastavni deo ljudskog života.

Kao srećni Kanađanin, Robertson nekako deluje kao sasvim prirodan i bogomdan pisac (odlične, i na srpski prevedene) knjige podnaslovljene kao "petnaest razloga za život"; mislim, ko će ih znati ako ne on? Ali, nećemo sad o toj knjizi – već smo o njoj kadgod govorili – nego o jednoj naizgled sasvim

života s razlogom

drugačijoj, onoj koja se bavi tipovima i likovima koji teško da su čitali i generalno marili za bilo kakvih književnih "petnaest razloga za život", mada nije da možda ne bi, bar nekima od njih, nešto takvo moglo biti od pomoći. To jest, ako im je pomoći uopšte bilo.

Robertson je, kažem, jedan decentni, ali na pravim mestima zaoštreni Kanađanin, i kada ga slušate kako (pasionirano, ali bez banalnog egotripa) govori o svojem pisanju o odmetnicima i desperadosima roka, bluza, kantrija i naprosto *kosmičke američke muzike*, vi slušate čoveka duboko posvećenog svojim muzičkim ljubavima, i duboko odanog onome što su ti ljudi stvorili. Otuda, prirodno, i tvrdo rešenog da im u svojim esejističkim portretima ne diže nikakav hagiografski spomenik kao idealizovanu, zašećerenu i od grube proze stvarnosti ispranu verziju njih samih, nego da ih tretira onako kako dobar pisac tretira svoje junake, bili oni "izmišljeni" ili ne (dakako da su svi književni junaci izmišljeni, naročito oni koji su stvarni): kao jedinstvene, prekrasne *ekscese egzistencije*, sa svim dobrim i lošim, uzvišenim i profanim, čak i niskim, što uz to ide.

Ovih trinaest tekstova-priča jesu po prirodi stvari i biografske naravi, ali Robertson nije biograf od zanata, njemu tzv. činjenice, hronologija i ostalo služe za priču, a nipošto obrnuto; kome je do klasičnih biografskih narativa, eno mu Vikipedija. Umesto toga, pisac knjige *Životi pesnika (s gitarom)*, u izdanju Karposa iz Loznice (prevele Ksenija Vlatković, Svetlana Samurović i Miljana Protić), ispisuje znalačke posvete onima čija muzika, ali i neka vrsta životne aure, piscu nešto ekstraordinarno znači i zrači, posvete u kojima pisanje o "životu" ne poznaje tabue a da se ipak ne pretvara u trač-partiju, dok pisanje o "delu" nikada ne postaje zamorna "muzikološka" gnjavaža čiji je cilj da autora predstavi kao nekoga zapravo mnogo *pametnijeg* od svojih junaka, inače mahom genijalnih intuitivaca, samouka, vagabunda i propalica, koje od nekog sasvim "običnog" klošara ili pijanca deli samo to što su u svojim gombanjima i potucanjima kroz živote i tzv. karijere nekako uspeli da stvore i izvedu ponešto grumenja velike muzike. Što opet ne znači da im je ta veličina nužno priznata, ni za života, a neretko ni posle smrti. Većina naslovnih likova ovih portreta, naime, nisu megazvezde, opšta mesta tzv. opšte kulture ili sveobožavani propovednici pop kulture svog ili našeg vremena. Za bar trećinu njih, rado ću priznati, ranije nisam ni čuo. Otuda je i čitanje ove knjige bilo zanimljivo multimedijalno iskustvo: jedna priča, pa sat-dva jutjubiranja, i sve tako...

Među junacima Robertsonovih portreta su neki (polu) zaboravljeni prethodnici i –ce poput Sestre Rosette Thorpe, ljudi koji su oblikovali divljinu, anarhičnu telesnost i biofilnost ranog rokenrola poput Little Richarda (čije zasluge, bajdvej, za gej zajednicu nikada nisu, čini mi se, dovoljno prepoznate i priznate), pretalentovani "olimpijci" iz više društvene klase poput Grama Parsonsa, ali i besprizornici, prašinari, seoski miševi ili pak betonski pacovi poput The Ramones, poluzatureni velikani angloameričke muzike šezdesetih na čijim harmonijama stoji sve što vredi do dan-danas, poput Gene Clarka ili Alana Wilsona, prekasno prepoznati pesnici poput Townes van Zandta itd. Galerija likova, crnih i belih, engleskih i (mnogo više) severnoameričkih, poluslavnih i više nego poluanonimnih, prokletnika i inovatora, onih koji su bili blagosloveni izuzetnim darom i predodređeni da pomeraju granice i onih – a to su, sto mu gromova, jedni te isti – prokletih sirotinjom, rasnim ili seksualnim manjinstvom, pustim malerom, alavošću ili pak prerevnom dobrotom, porocima i "slabošću karaktera" ili ko zna već čime da im životi vraški teško dolaze na pravi peron, ali se zato nepodnošljivo lako vraćaju na slepi kolosek. Ne bivajući, kako rekoh, ni zanatskim biografom (a to je, inače, u literaturi engleskog jezika vrlo ozbiljan, cenjen i razgranat zanat), ni muzičkim kritičarem s tome prikladnim pretenzijama, nego bivajući pre svega ono što inače jeste; pripovedač i esejista, Robertson junake svojih portreta *privodi* čitaocu tako da ih ovaj više teško može gledati nekako drugačije, istovremeno sjajno oslikavajući kontekst u kojem su živeli i pevali: političke, socijalne i kulturne prilike u mestu i vremenu u kojima su delovali. Razlozi zašto su se ovde našli portreti baš ovih, a ne nekih drugih ličnosti diskretno, implicitno ali sasvim nedvosmisleno proishode iz piščevog sistema vrednosti, koji će čitalac do poslednjih stranica ove knjige upoznati i razumeti sasvim dobro. Uzgred, postoji i nastavak, tj. drugi tom ove knjige, sa još tuce i nešto esejističkih portreta, nadamo se da prevodioci već vredno rade...

Robertson je pronicljiv esejista i besprekoran pripovedač, što se vidi i iz umeća stavljanja začina u priču; razume se da je jedan od najneophodnijih začina humor, što se vidi iz gornjeg citata, ali ima toga još; moj možda omiljeni je onaj u kojem Robertson sasvim uzgredno, a ubitačno, ironizira navodnu uverenost Džima Morisona da je pesnik... Pa čekaj, je'l nije? Teško je reći; ono što je važno je da je *When The Music's Over*, naročito sa *Absolutely Live*, s onim Manzarekovim klavijaturama, ravno svakoj najboljoj poeziji...

Nedavno sam predstavljao ovu knjigu u Novom Sadu, zajedno s autorom. Napolju je besnelo jedno od najgorih nevremena koja pamtim. Unutra nas je bilo ne više od dvadesetak, onih koji su se probili pre ili uprkos pljusku. Grmelo je, sevalo, tresnulo je u zgradu preko puta, Ray je bio više zabavljen nego zabrinut jer... sve je to, naposletku, život i poezija, naročito ona s gitarom. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Manje vidljiva Hrvat

Između nacionalizma i herojstva, stručni žiri i publika 66. Pulskog filmskog festivala izabrao je, na iznenađenje javnosti, pravu stranu

Za "Vreme" iz Pule

Činjenica da je na ovogodišnjem Pulskom filmskom festivalu pobedio film o humanosti i herojstvu a ne o oslobođenom haškom optuženiku, govori da hrvatsko društvo nije onakvo kakvi su njegovi političari. Glavnu nagradu zvaničnog žirija "Zlatna arena", ali takođe i nagradu publike "Zlatna vrata Pule" osvojio je film *Dnevnik Diane Budisavljević* rediteljke Dane Budisavljević, dok je film Antuna Vrdoljaka *General*, o kome je na otvaranju festivala hrvatska predsednica Kolinda Grabar Kitarović rekla da "to nije samo priča o jednom zaslužnom čovjeku, generalu pobedničke Hrvatske vojske Anti Gotovini, već je to priča Domovinskog rata, naše vekovne borbe za ljudsku i nacionalnu slobodu", ostao bez glavnih nagrada. I to je, naravno, ono po čemu će se pamtiti 66. Filmski festival u Puli.

U stvari, prisustvo predsednice Kolinde Grabar Kitarović i glamur koji podrazumeva svečanost otvaranja jedino su što je ove godine od slave poneo dugo iščekivani *General*. Životni put Ante Gotovine, kao simbola Domovinskog rata, na opšte razočarenje više je ispao žanr telenovele *El generale enamorado* negoli očekivana epopeja poput *Neretve*, prikazane u Puli pre 50 godina, s kojom su u javnosti poredili *Generala* još dok je sniman. Štaviše, produkcijski struktuiran kao serija, film je zanatski loše odrađen sa prenaglašenom crno-belom karakterizacijom, patetikom i patosom, promašenom muzikom, te tako tu ni holivudski status glavnog glumca Gorana Višnjića, ni solidan glumački kasting, nisu bili od pomoći, odnosno bili su dovoljni samo za nagrade sporednim ulogama festivala, Borku Periću i Olgi Pakiović. Osim te dve, film je dobio i nagradu za specijalne efekte.

Dnevnik Diane Budisavljević pripreman je deset godina. Dok u Srbiji još uvek traje afera zbog filma Lordana Zafranovića *Deca Kozare* koji je dva puta odbijen na konkursu Filmskog centra Srbije, Dana Budisavljević je u današnjoj Hrvatskoj snimila dokumentarno-igrani film o čuvenoj heroini Drugog svetskog rata (istina, postala je čuvena tek od skora, i to najviše zahvaljujući ovom filmu), sa kojom ima zajedničko prezime i daleku srodnost preko Dianinog supruga, a za koju je prvi put čula kad je dobila njen dnevnik u Spomen-području Jasenovac. Diana Budisavljević, Austrijanka poreklom, udata za Julija Budisavljevića, šefa hirurške klinike Medicinskog fakulteta u Zagrebu, spasla je iz ustaških logora više od 10.000 dece, uglavnom srpske i većinu ih udomila po hrvatskim porodicama. Sem značajnog istraživačkog samopregora Dane Budisavljević i njene ekipe, kvalitet ovog filma leži u činjenici što je, kako je primetio kritičar "Jutarnjeg lista" Jurica Pavičić, rediteljka upotrebila navedeni hibrid nasuprot logici. Igranom strukturom iznosila je faktografiju dnevničkih zabeleški, a dokumentarnim ispovestima preživele dece donela je emociju i dramu. Empatija koju ovaj film budi osvojila je i publiku i žiri, i mobilisala Hrvatsku koja je nedovoljno vidljiva.

Preostalih šest filmova nacionalne selekcije u konkurenciji za nagrade bili su, sa jedne strane, filmovi sa pretežno socijalnim narativom o razvedenim očevima i dekonstruisanom porodicom: *F20* Arsena Ostojića, *Dopunska nastava* Ivana Gorana Viteza i *Sam samcijat* Boba Jeličića. Za razliku od autentičnosti jugoslovenskog crnog talasa '60 i '70, ovi se autorski filmovi već godinama ugledaju na sada već svojevrsni socijalni dramski podžanr rumunskog filma. Imaju festivalsku prijemčivost, ali nedovoljan takozvani triger za bioskopsku publiku. Napokon, ako je sudeći po podeljenim "Zlatnim arena-

tska

ARENA APLAUDIRA: Troje spasenih sa Danom Budisavljević i ekipom filma "Dnevnik Diane Budisavljević"
Foto: Promo Pulski festival

ma", među njima su i filmovi *Koja je ovo država* Vinka Brešana (za najbolju mušku ulogu Krešimiru Mikiću, danas verovatno najuposlenijem hrvatskom glumcu, i za najbolji scenario Mati Matušiču) i *Poslednji Srbin u Hrvatsko*j Predraga Ličine, koji je osvojio najviše tehničkih nagrada.

Napokon danas verovatno najznačajnija regionalna glumica, Beograđanka Hristina Popović, dobila je "Zlatnu arenu" za glavnu žensku ulogu u filmu *Poslednji Srbin u Hrvatskoj*. Hristinin trijumf, baš kao i trijumf Nebojše Glogovca pre dve godine, zapravo postavlja pitanje dalje svrsishodnosti takmičarske razdvojenosti nacionalne konkurencije hrvatskog filma i manjinskih koprodukcija. U toj drugoj kategoriji ove godine Pula je u svojevrsnom off programu gledala i takozvane srpske filmove *Reži, Teret* i *Šavovi*. Povodom ovog potonjeg filma, stoji subjektivni utisak potpisnika ovog teksta: šteta što na festival nisu došli Snežana Bogdanović i Uliks Fehmiu, a naročito na ceremoniju uručenja nagrada jer su *Šavovi* dobili priznanje za najbolju manjinsku koprodukciju, zbog sličnosti sa čuvenim filmsko-bračnim parom Draganom Nikolićem i Milenom Dravić, kao simbolima jednog lepšeg i boljeg ali davno prošlog vremena.

Industrijski *preview* svega onog što za narednu godinu institucionalno podržavaju i pripremaju filmske agencije Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske, Slovenije i Srbije, jer Pulski festival osim takmičarske ima i tu dimenziju, nameće prostor za strepnju – utisak je prisutnih predstavnika različitih festivala od Kana i Kotbusa, Berlina i Varšave, do korejskog Pusana. Među zaista (ne)dovršenim filmovima koji će tek tempirati svoje premijere intrigira tek slovenački *Ne pozabi dihati*.

Na kraju treba napomenuti da je predusretljivost umetničkog menadžmenta festivala Gordane Restović i Zlatka Vidačkovića prema Beogradu i regionu bila veoma vidna, ali da je "naša" značajnija glumačka i esnafska prisutnost izostala verovatno što zbog aktuelne hiperprodukcije igranih serija koja je ukinula letnji odmor, a što zbog, kako se ispostavilo nepotrebnog, zazora od *Generala*. Srpski kulturni centar u Puli priredio je izložbu o Sonji Savić, a sam festival predstavio knjigu nekadašnjeg beogradskog filmskog kritičara Dejana Kosanovića o istorijatu ovdašnje filmske smotre. Šteta za sve koji su izostali, jer Pula i Istra danas žive kulturnu i socijalnu renesansu uprkos ekonomskom regresu koji se desio stečajem i zatvaranjem brodogradilišta "Uljanik". Moglo bi se reći da je Istra, svojom agendom programskih sadržaja koji počinje festivalom u Puli, nastavlja se repertoarom Teatra "Ulysses" na Brionima, Jazz festivalom u Grožnjanu, filmskim u Motovunu, tradicionalnim koncertom Đorđa Balaševića u Areni i završava Weekend-media festivalom u Rovinju, svojevrsni recidiv jugoslovenstva. ¶

ZLATKO CRNOGORAC

Kina: politika prema manjinama

Neka cveta "deekst

Kina se već skoro godinu dana suočava sa optužbama iz sveta da u zapadnoj oblasti Sinđijang vlast internira Ujgure i druge muslimanske manjine u "logore za indoktrinaciju". Ona to negira i tvrdi da se radi o suzbijanju ekstremizma, i ne želi mešanje sa strane. U međuvremenu se problem krčkao, da bi nedavno došlo do prve međunarodne inicijative povodom kineske politike prema manjinama u toj oblasti, ali i do oštre polarizacije

Ambasadori 22 zemlje pri UN u otvorenom pismu Visokom komesaru za ljudska prava i predsedniku Saveta za ljudska prava UN (UNHRC) 10. jula, osudili su masovno pritvaranje Ujgura i drugih manjina u Sinđijangu. Ujedno su pozvali kineske vlasti da prekinu "proizvoljna masovna pritvaranja", da poštuju "slobodu religije i verovanja" i da omoguće stručnjacima UN da uđu u Sinđijang. Među potpisnicima je više evropskih zemalja (Nemačka, Austrija, Francuska, Velika Britanija, Holandija, Švajcarska, Španija i druge), kao i Japan, Kanada, Australija i Novi Zeland.

Pet dana kasnije usledilo je kontrapismo. Kako prenosi Rojters, 37 država podržalo je Kinu. Među njima su Rusija, Severna Koreja, Ujedinjeni Arapski Emirati, Saudijska Arabija, Egipat i druge afričke i azijske zemlje (na primer, Nigerija i Burundi, Kambodža, Laos i Filipini). U pismu, u koje je Rojters imao uvid, stoji da je, suočena sa "velikom opasnošću od terorizma i ekstremizma", Kina samo "preduzela niz antiterorističkih mera", a jedna od njih su i posebni "centri za strukovno obrazovanje i obuku".

DRŽAVNI PROJEKAT

Pitanje logora u Sinđijangu pokrenuto je u UN prošlog avgusta. Komitet UN za eliminaciju rasne diskriminacije saopštio je da postoje saznanja o milion Ujgura pritvorenih u "tajnim logorima za političku indoktrinaciju". Kineske vlasti isprva su poricale da postoje bilo kakvi sabirni centri, tvrdeći da su navodi lažni i da ih šire "separatisti". Ali saznanja dolaze i od onih kojima ne može da se pripiše "separatizam". Stručnjak za etničku politiku Kine dr Adrian Zenc smatra da ima mnogo dokaza o logorima za Ujgure: "Postoje kineski vladini izveštaji, izveštaji lokalnih medija, izdvojena sredstva u budžetu, tenderi za nabavku i izgradnju – i sve to povrh izjava svedoka". Zenc kaže da je pritvoreno mnogo ljudi: "Na osnovu dokaza, različitih izveštaja, izjava svedoka, kao i činjenice da su ulice prazne i da vrlo retko čujemo da je neko iz

remizujuća edukacija”

SUKOB SVETOVA: Zgrada u oblasti Sinđijang koja je verovatno logor i Ujedinjene nacije
Fotografije: AP

tih logora pušten, naprotiv – pritvor je trajan, sve je verovatnije da je pritvoreno oko milion ljudi, možda i malo više”. U martu ove godine Zenc je dao procenu: u “logorima za reedukaciju” nalazi se do milion i po Ujgura i drugih muslimana. Rekao je i kako kineske vlasti nameravaju da u nekom trenutku Ujgure prebace na strogo kontrolisane poslove: “Pomeraju ih kao šahovske figure i stavljaju na mesta gde ih vlasti mogu kontrolisati... Ne mogu da u petak odu u džamiju, ne mogu da poste i obavljaju osnovnu versku praksu. Radi se o ideološkoj kontroli”.

“EDUKACIJOM” PROTIV TERORIZMA

Kineski zvaničnici nisu dugo poricali da u Sinđijangu ipak ima nečega, ali kažu da se radi o “institucijama”. Oglasio se i predstavnik lokalnih vlasti – ujgurski predsednik Sinđijanga Šohrat Zakir. U intervjuu agenciji Sinhua u oktobru 2018. rekao je da se radi o “deekstremizujućoj edukaciji”, odgovoru na opasnost od terorizma. Kao dokaz da vlasti samo slede “antiterorističke želje naroda”, pročitao je deo pisma koje mu je, navodno, poslalo dete ujgurskog policajca poginulog na dužnosti: “Moj otac je dao svoj život u borbi protiv terorizma. Njegova ispravna ličnost uvek će mi biti nadahnuće. Nadam se da će Partija i vlasti uspeti da iskorene terorizam kako nijedno dete ne bi odrastalo bez oca”. O “institucijama” Zakir je rekao da služe “za strukovnu obuku”, da su fokusirane na “standardni jezik zemlje, osnovno poznavanje zakona, strukovne veštine, paralelno sa deekstremizujućom edukacijom”.

Njegove reči poklapaju se sa izjavama drugih kineskih zvaničnika. Još kaže da mere kineskih vlasti daju i privredne rezultate: “U prvih devet meseci, u Sinđijangu je već zabeleženo 132 miliona turista iz zemlje i inostranstva, što je povećanje od 40 odsto na godišnjem nivou. Mnogi posetioci putem društvenih medija hvale napredak regije i kažu da je današnji Sinđijang ne samo lep, već i bezbedan i stabilan”. Konkretne mere za tu bezbednost i stabilnost narodu regije podarene su na Narodnom kongresu Sinđijanga u martu 2017. godine, u vidu regionalnog zakona. Njime se zabranjuje “ponašanje koje podstiče ekstremizam”, a to je, na primer, ako neko odbija da prati državne medije, nosi dugu bradu ili detetu da “suviše versko” ime. Ekstremizam je »

Ujguri i Kinezi

Ujguri žive u Sinđijangu od 8. veka. Oni su turkijski narod i većinom su sunitski muslimani. Veliki deo kulture i običaja dele sa drugim turkijskim narodima Srednje Azije. U Kini imaju status nacionalne manjine. Tenzije između Ujgura i Kineza rastu od pedesetih godina prošlog veka, kada u Sinđijang tokom brze industrijalizacije dolazi sve više Kineza. Povremeni sukobi rastu od 1990. a najveći do sada bio je 2009. godine u gradu Urumći, kada je u uličnim obračunima poginulo oko 200 ljudi.

Na Putu svile

Sinđijang, poznat i kao Istočni Turkestan, nalazi se na zapadu Kine. Graniči se sa Mongolijom, Rusijom, Kazahstanom, Kirgizijom, Avganistanom, Tadžikistanom, Pakistanom i Indijom. Bio je most između raznih naroda i religija jer je kroz njega prolazio Put svile. Ima najveće rezerve fosilnih goriva u celoj Kini. Danas je važan deo basnoslovno skupog kineskog projekta "Pojas i put", koji bi pod kineskim vođstvom i mahom kineskim novcem trebalo da poveže Aziju, Evropu i Afriku. Projekat je osmišljen po uzoru na stari "Put svile". Obuhvata izgradnju velike infrastrukturne i energetske mreže, kao i uspostavljanje slobodnih trgovinskih zona. Sinđijang je u projektu deo evroazijskog kopnenog "mosta", kroz koji će, između ostalog, prolaziti teretna železnica od jugozapada Kine do Nemačke.

definisan kao "upotreba radikalnih verskih ubeđenja sa ciljem mešanja u način života i mišljenja drugih". Prošle godine u oktobru, kada se već uveliko pričalo o logorima, u zakon su dodati "edukacija i transformacija" ljudi pod uticajem ekstremizma – i to u "centrima za strukovnu obuku".

ZATVORENA VRATA

Pokušaji UN da pošalju stručnjake u Sinđijang i utvrde šta se tamo zapravo dešava do danas su ostali bez uspeha. Neke zemlje su i same probale da provere navode o masovnim pritvaranjima. Nije uspelo. Krajem 2018. godine kineske vlasti odbile su zahtev nemačke komesarke za ljudska prava Barbel Kofler da poseti Sinđijang. Ubrzo, visoka komesarka UN za ljudska prava Mišel Bašele zatražila je od kineskih vlasti da puste izaslanike UN da obiđu logore. Kinesko Ministarstvo spoljnih poslova odgovorilo je da su stručnjaci UN dobrodošli, pod uslovom da se pridržavaju "kineskih zakona, propisa i putnih procedura", da budu "objektivni i neutralni" i izbegnu "mešanje u unutrašnje stvari". Ni od tog pokušaja nije bilo ništa.

Kineske vlasti imaju čvrst stav da se svako ko se bavi situacijom u Sinđijangu (pa neka su to i UN) meša u ono što je isključivo stvar Kine. Ali problem je što se sada više od 50 zemalja u UN jasno svrstalo u dva tabora, a međunarodna javnost se uzburkala. Pri tome, ne radi se samo o Ujgurima, već i o Kirgizima i Kazasima, zbog čega je pritvaranje ljudi u Kini izvesno postalo međunarodno pitanje.

LAKOĆA HAPŠENJA

Krajem prošle godine, Radio Slobodna Azija javio je da je pod "neodređenom" optužbom uhapšen istaknuti istoričar Askar Žunus, Kirgiz koji živi u Sinđijangu. Ispostavilo se da je njegov brat poslanik u parlamentu Kirgizije, poznat po prokineskim stavovima, što stvar čini još čudnijom. Kao jedini mogući greh uhapšenog istoričara Radio Slobodna Azija navodi to što se bavio istorijom kineskih Kirgiza. Kada se saznalo da je Žunus uhapšen, u prestonici Kirgizije Biškeku održan je i prvi protest ispred kineske ambasade. Kirgizi čija je rodbina u Kini nestala osnovali su Komitet za zaštitu kineskih Kirgiza i zatražili pomoć svojih vlasti, ali se one ustežu da se ozbiljno pozabave ovim problemom (pretpostavlja se zbog ekonomskih veza sa Kinom). A o istoričaru Žunusu još uvek nema vesti.

Kazahstanka Gulbahar Žalilova je bolje prošla. Ona je bila uhapšena bez optužbe i sprovedena u logor kada je došla u Sinđijang da preuzme robu za prodaju, s namerom da se odmah vrati u Kazahstan. Žalilova je 1. februara ove godine ispričala Al Džaziri da su kineske vlasti pokušale da prikriju njen identitet, kako je ambasada Kazahstana ne bi pronašla. Kaže da su je u logoru tretirali bezobzirno, a jednog dana su je samo strpali u avion i poslali u Kazahstan. Kako je rekla, tamo se više nije osećala bezbedno, pa je otišla u Istanbul, gde se i danas nalazi. Zbog pritiska domaće javnosti, vlasti Kazahstana nakanile su se da preduzmu nešto. Napravile su poseban dogovor sa Kinom, pa je 9. januara ove godine 2000 kineskih Kazaha dobilo priliku da ode iz zemlje, uz uslov da se odreknu državljanstva

PODRŠKA I INTERESI

Za razliku od Kazaha i Kirgiza, Ujguri nemaju svoju državu. Saveznike moraju da traže u svetu. Jedan od najpouzdanijih je Japan, koji je, uprkos protivljenju Kine, 2012. godine omogućio skup u okviru Svetskog kongresa Ujgura, koji predstavlja Ujgure u svetu. Iste godine u japanskom parlamentu formirana je grupa za podršku Ujgurima, i to na inicijativu aktuelnog premijera Šinza Abea, tada šefa opozicije. Ujgure podržava i Malezija, koja je prošle godine odbila da Kini izruči 11 odbeglih Ujgura. Optužnica protiv njih zbog ilegalnog ulaska u zemlju povučena je "na humanitarnoj osnovi".

Mimo UN nedavno su se umešale i SAD. Predsednik Tramp je 17. jula razgovarao sa predstavnicom Ujgura Dževher Ilham, a sutradan je američki državni sekretar Pompeo situaciju u Sinđijangu nazvao "mrljom veka". Istom prilikom, potpredsednik SAD Majk Pens rekao je da trgovinski pregovori sa Kinom neće promeniti stav o logorima: "Kakav god da bude ishod pregovora sa Pekingom, možete biti sigurni da će američki narod biti solidaran sa ljudima svih vera u Kini".

Pismo UNHRC-u protiv logora nije potpisala nijedna muslimanska zemlja. Naprotiv, mnoge su u kontrapismu podržale Kinu. To nije prošlo neprimećeno. Saudijski ambasador u UN bio je primoran da u Njujorku pred novinarima brani podršku kineskoj politici: "Niko ne može više brinuti o položaju muslimana bilo gde u svetu od Saudijske Arabije. U pismu smo rekli da podržavamo razvojnu politiku Kine koja je ljude podigla iz siromaštva". Kirgizija i Kazahstan nisu potpisali ništa. Nije ni Turska, ali je napravila potpuni zaokret. Optužbu turskog ministarstva spoljnih poslova iz februara ove godine da su se "koncentracioni logori ponovo pojavili u 21. veku" i da je kineska politika prema Ujgurima "sramota za čovečanstvo", poništio je nedavno predsednik Erdogan. Posle samita G20 u junu posetio je Kinu i nakon razgovora sa kineskim predsednikom ocenio da se "ujgursko pitanje zloupotrebljava" kako bi se narušili odnosi Turske i Kine.

Sada mu je izgleda važnije učešće u kineskom industrijsko-infrastrukturnom projektu "Pojas i put", koji povezuje Aziju, Evropu i Afriku i učesnicima obećava ogroman profit. "Kinezi i Turci su 'Putem svile' dali veliki doprinos čovečanstvu. Ta saradnja se projektom 'Pojas i put' jača i nastavlja", kaže Erdogan. On, ipak, nije rekao da jedan od ključnih koridora "Pojasa i puta" ka Evropi prolazi upravo kroz Sinđijang. ¶

PEĐA ANĐELKOVIĆ

Ništa novo pod neonom

Izborom vodećih ljudi Evropske unije nastaviće se, sva je prilika, kopi-pejst politika dosadašnje briselske administracije. Zapadna Evropa dobila je sve ključne pozicije u institucijama Unije, dok istočne zemlje moraju da se zadovolje mrvicama i iznova krenu u borbu za veći uticaj u odlučivanju unutar EU. Evrointegracije Zapadnog Balkana biće i dalje na dugačkom štapu

U svojoj čuvenoj pesmi "Pametni i knjiški ljudi" iz 1981. godine, nekadašnji frontmen Azre Džoni Štulić napisao je stihove: *A vani kiša i dalje sipi / Ništa novo pod neonom* – koji možda i najpreciznije opisuju aktuelno stanje u Evropi nakon nedavnog izbora najznačajnih funkcionera u institucijama EU. Ova gorka pesnička slika depresivne stvarnosti u potpunosti korespondira sa događajima i atmosferom na Starom kontinentu nakon "trulih" kompromisa i zakulisnih igara evropskih lidera i birokrata o tome ko će voditi Evropu u narednom periodu. Deluje takođe i da se baš ništa neće promeniti u odnosima "stare" i "nove" Evrope, osim da su istočnoevropske države – a posebno se to odnosi na one iz Višegradske grupe – još više skrajnute u stranu, jer su formalno ostale bez ijednog ključnog funkcionera u Uniji.

1:0 ZA "STARU" EVROPU: Ursula fon der Lajen i lideri članica Višegradske četvorke
Fotografije: AP

KO JE PODOBAN KANDIDAT

Iako su lideri centralnoevropskih zemalja slavodobitno izjavili kako je region Višegradske četvorke (V4) odigrao veoma važnu ulogu u izboru nemačke demohrišćanske političarke Ursule fon der Lajen na mesto predsednice Evropske komisije, činjenica je da će se unutar novoizabranih struktura EU defakto nastaviti politika tihog ignorisanja interesa zemalja koje po značaju i uticaju ne spadaju u prvi ešalon država Unije. Na neki način to je i cena koju su članice V4 – Češka, Poljska, Mađarska i Slovačka – platile zbog svog oštrog suprotstavljanja da Holanđanin Frans Timermans, potpredsednik EK i vodeći kandidat evropskih socijalista, bude novi šef Evropske komisije. Za njega je češki premijer Andrej Babiš rekao da "ne razume ovaj region" i da je bio pristrasan prema centralnoj Evropi. Liderima V4 posebno je išlo na živce Timermansovo zalaganje za dosledno sprovođenje izbegličkih kvota, a nisu im se dopale ni česte kritike koje je ovaj holandski političar upućivao Poljskoj i Mađarskoj zbog ugroženosti demokratije i vladavine prava u tim zemljama. Upućeni u evropska zbivanja smatraju i da je odbacivanjem Timermansa Višegradska grupa izvojevala Pirovu pobedu jer je to bio isuviše mali kompromis koji ništa neće promeniti u odnosima "stare" i "nove" Evrope.

Sa jedne strane, u zapadnim zemljama EU ionako preovladava mišljenje da »

države iz V4 radije pribegavaju politici blokiranja različitih inicijativa nego što same izlaze sa konstruktivnim idejama i predlozima. A sa druge strane, izlazeći u susret svojim istočnim partnerima po personalnom pitanju budućeg šefa EK, lideri zapadne Evrope mogli su komotno da izbegnu da na važna mesta u administraciji EU budu postavljeni pojedinci iz srednjoevropskog regiona. Time se jasno stavilo do znanja i da je suštinsko odlučivanje u Briselu i dalje potpuno zavisno od volje francusko-nemačke osovine. Zbog toga državama nekadašnjeg socijalističkog lagera neće preostati ništa drugo do da nastave sa kritikama kako ih zvanični Brisel i vodeće evropske zemlje ostavljaju na margini političkih zbivanja.

IMA LI MESTA ZA ZAPADNI BALKAN

Iako je Ursula fon der Lajen samouvereno izjavila da je "poverenje u mene poverenje u Evropu", njen izbor za predsednicu Evropske komisije bio je sve samo ne stvar "poverenja". Ona je osoba za koju niko nije glasao od građana EU na izborima za Evropski parlament i to što se našla na jednoj od najznačajnijih dužnosti u Briselu, plod je najobičnijih zakulisnih igara evropskih lidera i birokrata. Tokom debate povodom njene kandidature za mesto predsednice EK u Evropskom parlamentu Fon der Lajenova ništa konkretno nije rekla o brojnim stvarima koje itekako zanimaju zemlje članice sa istoka Starog kontinenta: i dalje se, recimo, ne zna kakva će biti sudbina izbegličkih kvota, a nova šefica EK uopšte nije spomenula proširenje Evropske unije niti odnose sa njenim susedima, što su, inače, važne stavke u prioritetima Višegradske grupe. Ali ne samo njih. I za region zapadnog Balkana, kao i za Srbiju uostalom, od suštinske je važnosti da se konačno sazna šta je sa perspektivama učlanjenja ovog regiona u EU i da li će nova Evropska komisija prolongirati onaj ciljani datum i famoznu 2025. godinu kada bi naša zemlja, navodno, trebalo da postane članica EU.

Osim izanđalih fraza o tome kako je "zapadni Balkan vrlo važan za EU" i kako će "podupirati snažne odnose" ovog regiona sa Unijom, Ursula fon der Lajen nije rekla ništa novo o evropskim perspektivama balkanskih država. Nakon decenije pristupnih pregovora, Srbiji je ostalo da otvori još 18 od ukupno 35 poglavlja, ali sva ona u konačnici moraju i da se zatvore, kako bi naše zakonodavstvo u potpunosti bilo usklađeno sa evropskim. Nedavno je i francuski predsednik Emanuel Makron u sred Beograda izjavio da neće biti proširenja dok se ne okonča proces unutrašnje reforme EU, a imajući u vidu brzinu kojom se donose strateške odluke u Briselu, to će potrajati. Uostalom, u predlogu dugoročnog budžeta Unije koji se usvaja za period od 7 godina (2020–2027) nisu predviđena sredstva za bilo kakvo proširenje, zbog čega se 2028. godina javlja kao realnija za članstvo Srbije u EU.

Bez obzira što je nova predsednica Evropske komisije Ursula fon der Lajen izjavila da se protivi ideji o Evropskoj uniji "u više brzina" jer bi takav pristup samo zaoštrio podele. Sa tom pričom teško da će ubediti ogromnu većinu građana širom EU da ne postoji ono što već vide svojim očima – a to je da, bez obzira na "brzine", u praksi imamo Evropu prvog, drugog, pa i trećeg reda. Lideri Višegradske grupe, ali i drugih država članica EU iz centralne i istočne Evrope, mogu samo da se nadaju da će, imajući u vidu način na koji je izabrana na čelnu funkciju u Uniji, Fon der Lajenova biti "slaba" liderka bez značajnog političkog autoriteta na koju će moći više da se utiče "sa strane".

Posebno zanimljivo je i imenovanje Španca Đuzepa Borelja na mesto "šefa diplomatije" EU, koji će na toj osetljivoj poziciji zameniti Federiku Mogerini. On je aktuelni ministar spoljnih poslova Španije i iskusan je političar koji dobro poznaje i evropsku političku arenu, budući da je već bio predsednik Evropskog parlamenta. Socijalista Borelj, osim funkcije Visokog predstavnika EU za spoljnu politiku i bezbednost, biće i potpredsednik Evropske komisije, a po službenoj dužnosti naći će se na poziciji glavnog posrednika u dijalogu Beograda i privremenih institu-

"Mehanizam solidarnosti" za migrante

Foto: AP

U još jednom u nizu pokušaja da se postigne dogovor o načinu raspoređivanja migranata spasenih na Mediteranu, četrnaest zemalja Evropske unije "načelno je prihvatilo" francusko-nemački dokument o novom "mehanizmu solidarnosti", na osnovu kog bi trebalo da budu raspoređeni migranti u članicama Unije. Ovaj načelni dogovor postignut je u ponedeljak u Parizu na radnom sastanku ministara spoljnih i unutrašnjih poslova zemalja EU, na temu "Migracija na Mediteranu". Imajući u vidu da je svega polovina zemalja EU podržala ovaj predlog, postavlja se pitanje na koji način će se on sprovesti u zemljama koje rezolutno odbijaju raspodelu izbeglica na svojim teritorijama.

Italijanski ministar unutrašnjih poslova Mateo Salvini, iz čije zemlje migranti u velikoj meri pristižu u Evropu, nije prihvatio učešće na sastanku. U pismu svom francuskom kolegi Kristoferu Kastaneu, Salvini je upozorio na efekat odluka "donetih samo u Parizu i Berlinu". Prema podacima Visokog komesarijata UN za izbeglice, od početka godine poginulo je najmanje 426 ljudi u pokušaju da se domognu obala Evrope u Sredozemnom moru.

cija u Prištini. Diplomata koji će se baviti moderiranjem već mesecima zakočenog dijaloga dveju strana, prvi put dolazi iz zemlje koja ne priznaje nezavisnost Kosova. Ipak, ne treba očekivati da će se Đuzep Borelj ponašati suprotno spoljnopolitičkim ciljevima EU, niti da će se po pitanju budućeg statusa južne srpske pokrajine direktno usprotiviti interesima najmoćnijih evropskih zemalja. Međutim, imaće zadatak da relaksira tenzije u dijalogu Beograda i Prištine i da u narednom periodu odredi neku vrstu okvira budućeg sveobuhvatnog pravno obavezujućeg sporazuma, zasnovanog na kakvomtakvom kompromisnom rešenju.

KONTINUITET PRE SVEGA

Bez obzira na personalna rešenja, jasno je da će nova evropska vlada biti vlada kontinuiteta sa ekipom koja je do sada upravljala evropskom administracijom u Briselu. Ne dovodi se u pitanje ni nastavak neliberalnog i korporativnog diskursa evropske politike. To će, očekivano, samo povećati bes i ogorčenje građana širom EU na postojeću političku i ekonomsku elitu, smatrajući je nameštenicima institucionalne i finansijske oligarhije koja već decenijama upravlja procesima na "starom kontinentu" i koja ima sve manje dodirnih tačaka sa običnim svetom. Evroskeptične snage dobiće i dodatnu municiju za svoje ideje i političko delovanje upereno protiv zvaničnog Brisela.

Imajući u vidu bekgraund novih evropskih lidera, teško da bi neko mogao da pomisli kako je Ursula fon der Lajen prototipni "kandidat iz naroda"; ili da bi nova šefica ECB i koliko do juče direktorka MMF-a Kristin Lagard, jedna od najistaknutijih eksponenata krupnog kapitala, mogla biti prvi izbor građana i seljaka Francuske. Uostalom, tipičan pripadnik političke elite je i novi predsednik Evropskog saveta, mladi premijer Belgije Šarl Mišel (44), koji je u politici čitavog života, još od kada je 1994. bio biran za odbornika. Osim što je bio i poslanik u parlamentu i ministar u vladi, Šarl Mišel je i sin bivšeg ministra spoljnih poslova te zemlje i nekadašnjeg evropskog komesara Luja Mišela, koji je nakon mandata u EK, čitave protekle decenije (2009–2019) bio poslanik Evropskog parlamenta. Šarl Mišel, inače, još od decembra prošle godine predsedava vladi u tehničkom mandatu, što je već postala uobičajena stvar za Belgiju.

Zanimljivo je da porodična biografija Ursule fon der Lajen neobično liči na životni CV novog predsednika Evropskog saveta, jer je i ona dete političara, bivšeg premijera savezne pokrajine Donja Saksonija Ernsta Albrehta, koji je obavljao visoke funkcije u Evropskoj ekonomskoj zajednici, kako se ranije "zvala" EU. Ursula fon der Lajen čak je i rođena u Briselu gde je provela prvih trinaest godina života. Udata je za kolegu lekara Heika fon der Lajena, inače potomka poznate porodice tekstilnih industrijalaca, sa kojim ima sedmoro dece.

Obraćajući se evropskim poslanicima, nova šefica EK obećala je, između ostalog, da će predložiti garantovanu minimalnu zaradu za sve radnike u EU. Iako ova ideja možda godi uhu prosečnog evropskog birača, ona je pre svega imala taktičku svrhu da "pridobije" socijalističke i "zelene" poslanike u Evropskom parlamentu. Međutim, treba imati u vidu da nije u nadležnosti Evropske komisije da propisuje minimalnu platu zaposlenih, već je to ingerencija država članica. Uostalom, prilikom određivanja visine zarada uvek se uzimaju u obzir objektivni ekonomski pokazatelji i privredne performanse pojedinih zemalja. U Luksemburgu je, na primer, minimalna mesečna zarada 2000 evra, dok je u Bugarskoj osam puta niža i iznosi tek negde oko 260 evra. Ono što Unija jedino može da uradi jeste da nastavi sa dugoročnom politikom izjednačavanja regionalnih razlika, kako bi najmanje razvijene zemlje članice EU postepeno sustizale one najbogatije, a za to su potrebne čitave decenije.

Izuzimajući zakulisne radnje i navratnanos postignute kompromise oko izbora čelnih ljudi EU, opravdano se postavlja pitanje koji su to još kriterijumi bili neophodni prilikom odabira kandidata koji će voditi evropske poslove u narednom periodu. Posebno ako se zna da su, recimo, i nove predsednice EK i Centralne banke imale sumnjive profesionalne "repove" koji objektivno stavljaju znak pitanja na moralno, etičko, pa čak i pravno čistunstvo novih "prvih dama Evrope" – Ursulu povezuju sa nepotizmom, Lagardovu sa osnovanom sumnjom na korupciju. Nemačka demohrišćanska političarka je kao ministarka odbrane nezakonito dodeljivala ugovore u vrednosti od više desetina miliona evra spoljnim firmama i "eksternim konsultantima" koji su bili zaduženi za modernizaciju IT sistema njenog ministarstva. U toj "konsalting-aferi" otkriveno je da je ministarka posebno bila izdašna prema konsultantskoj firmi "Mekinzi" u kojoj radi njen sin David fon der Lajen.

SUMNJIVI POSLOVI

Što se Lagardove tiče, ona je pre dve godine čak bila proglašena krivom pred Sudom pravde Republike Francuske zbog uloge koju je kao nekadašnja ministarka finansija imala u isplati više od 400 miliona evra državnog novca kontroverznom biznismenu i osuđenom špekulantu Bernaru Tapiju. Uostalom, ni bivši predsednik Evropske komisije Žan Klod Junker nije bio ništa bolji. Britanski list "Gardijan" svojevremeno je objavio izvode iz "procurele" diplomatske dokumentacije, koja je pokazala da je Junker godinama sabotirao sprovođenje mera Evropske unije za suzbijanje utaje poreza i to dok se nalazio na mestu premijera Luksemburga. U poverljivim nemačkim depešama tvrdilo se da je u vreme dok je bio na čelu vlade, Junker blokirao napore EU da spreči masovno izbegavanje poreza multinacionalnih korporacija na Starom kontinentu. A poznato je da je Luksemburg godinama važio za jednu od omiljenih poreskih oaza na Starom kontinentu.

A što se odlazeće Evropske komisije tiče, moglo bi komotno da se kaže i da se za barem polovinu komesara ne zna zapravo kakve su to konkretne rezultate postigli tokom pet godina provedenih u Komisiji. Isto važi i za parlament i druge brojne birokratske institucije u Uniji. Sva je prilika da će se slična priča ponoviti i kada novim dužnosnicima Unije istekne mandat. A nakon što je Ursula fon der Lajen preuzela dužnost, u narednim nedeljama sledi izbor i novih komesara. Nakon letnje pauze, u septembru i oktobru svi kandidati biće predstavljeni pred Evropskim parlamentom, koji treba da pojedinačno odobri njihova postavljenja. Nova Evropska komisija zvanično će početi sa radom 1. novembra. ¶

UROŠ MITROVIĆ

Foto: Lenka Pavlović

Skupa starost puste domovine

Analiza MMF ukazuje na to da će se u narednim decenijama zemlje između Baltičkog i Crnog mora suočiti sa sopstvenim demografskim šokovima i limitima, posledicama depopulacije i starenja stanovništva, što će imati ozbiljne fiskalne, socijalne i razvojne posledice

Dugo putovanje u zemlje u kojima teče med i mleko nastavlja se narodnom pesmom "Dođi da ostarimo zajedno".

Dok se stanovništvo "stare" zapadne Evrope uvećava zahvaljujući migracijama i ipak balansiranijem prirodnom priraštaju, u istočnoj i jugoistočnoj Evropi već dve decenije traje iseljavanje, populacija stari i smanjuje se uprkos tome što se stope prirodnog priraštaja približavaju zapadnoevropskim.

Zbog sinergije triju negativnih faktora (migracije, starenje stanovništva, nizak natalitet) zemlje tih regija će se do 2050. suočavati s rizikom da "ostare pre nego što postanu bogate"...

To pokazuje demografska studija grupe stručnjaka Evropskog departmana Međunarodnog monetarnog fonda, objavljena u junu ove godine, pod naslovom koji govori o "demografskom suprotnom vetru, vetru koji zaustavlja kretanje u centralnoj i istočnoj Evropi" (*Demographic Headwinds in Central and Eastern Europe*, 2019).

Do 2030. u polovini zemalja istočne i jugoistočne Evrope ukupna populacije će se smanjiti za 5 odsto, a do 2050. godine za 20 odsto.

Uz ogradu da je najteže prognozirati migracije, u studiji MMF se predviđa da bi do 2050. migracije mogle da utiču na smanjenje stanovništva u Albaniji (za skoro 12 odsto), Litvaniji (6), Srbiji (5), Estoniji, Letoniji, Bugarskoj, Crnoj Gori, Makedoniji, Rumuniji, Hrvatskoj, BiH...

I pored negativnog učinka migracija, ukupno stanovništvo će se uvećavati samo u Turskoj, pored koje samo još Albanija u toj grupi zemalja ima pozitivne stope nataliteta.

Drastično smanjenje broja stanovnika biće jasno vidljivo u baltičkim zemljama, pre svega u Litvaniji.

Masovna želja za iseljenjem
% ispitanika po zemljama

	Jaka ili veoma jaka	Slaba ili umerena	Ne nameravam
Rumunija	70	21	10
Bugarska	66	23	11
Hrvatska	66	23	11
Kosovo	42	24	34
BiH	38	34	27
Crna Gora	37	37	26
Slovenija	35	48	18
Albanija	34	23	43
Makedonija	27	38	35
Srbija	25	46	29

Zemlja u koju bi se iselili (u%)

ne zna	23
Nemačka	16
SAD	10
Švajcarska	10
Austrija	9
drugo	7
Italija	5
Francuska	5
Švedska	5
Norveška	4
Velika Britanija	3
Holandija	2
Danska	1
Finska	1

Izvor: Mladi u Srbiji 2018/2019, Dragan Popadić, Zoran Pavlović, Srećko Mihailović

Zbog niskog nataliteta i velike migracije Bugarska će do 2050. izgubiti više od petine stanovnika.

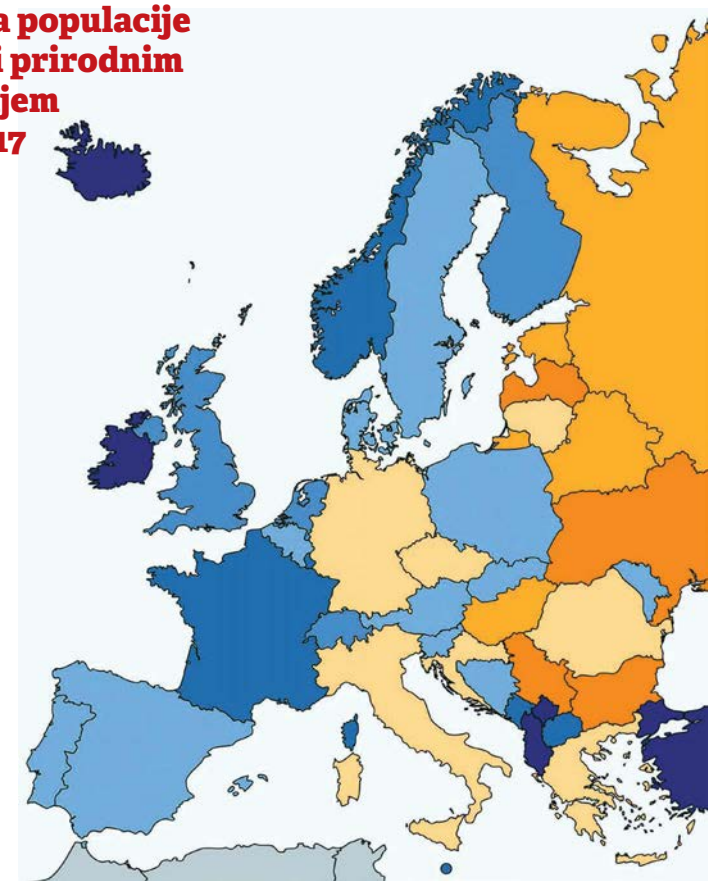
MIGRANTSKI BUMERANG

Prema analizi "Fajnenšel tajmsa", koji se poziva na procene UN, istočna Evropa sa sadašnjih 292 miliona stanovnika ima 18 miliona ljudi manje nego ranih 1990-ih. To znači da je u tom regionu nestalo više stanovnika nego što ih ima Holandija.

Između 1990. i 2017. broj stanovnika uvećan je za 36 odsto u nekada emigrantskoj Irskoj, a za petinu u Švajcarskoj, Norveškoj i Španiji – dok je u istom periodu smanjen za 22 odsto u Bosni i Hercegovini, a za više od 20 odsto u Bugarskoj, Letoniji, Litvaniji, Moldaviji i na Kosovu, konstatuje se i u analizi Austrijske akademije nauka iz 2018, koja pokazuje kako se istočna Evropa demografski udaljava od zapadne.

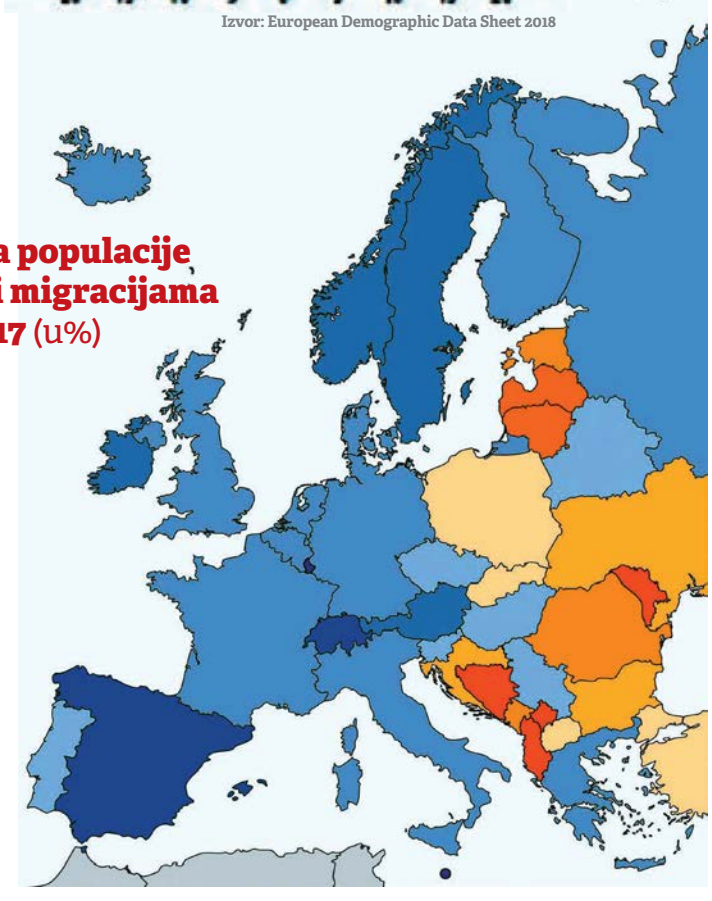
Talas je krenuo nakon raspada SSSR, kada je u periodu 1989–2000. Nemačka bila glavna destinacija za emigrante iz

Promena populacije u Evropi prirodnim priraštajem 1990–2017 (u%)

Izvor: European Demographic Data Sheet 2018

Promena populacije u Evropi migracijama 1990–2017 (u%)

bivšeg sovjetskog bloka; a uz nju, Austrija – za Čehe, Slovake i Mađare; Španija, Italija i Grčka – za Bugare i Rumune; Skandinavija – za baltičke narode.

Od kada se proces migriranja ubrzao 2000, Rumunija, čiji su građani odlazili najviše u Italiju i Španiju, izgubila je 9 odsto populacije za petnaest godina.

Glavna destinacija za Poljake, Letonce i Litvance u tom periodu bile su Velika Britanija i Irska. Estonci su odlazili u Finsku. U novije vreme Norveška je postala popularna destinacija.

Istraživanje Mladi u Srbiji 2018/2019. ukazuje na podatak da tri četvrtine mladih u Srbiji izražava nameru da emigrira – najčešće u Nemačku, tradicionalnu destinaciju jugoslovenskih gastarbajtera od 1970-ih, od vremena kada su granice Varšavskog pakta bile zapečaćene, a jugoslovenski pasoš bio na ceni. Iza Nemačke oni sada na listu poželjnih destinacija stavljaju SAD, ispred Austrije, koja je takođe tradicionalni gastarbajterski cilj. (*Videti tekst Mladi u Srbiji pakuju kofere i tabele u okviru*).

Hroničnom nezaposlenošću mladih donedavno potresane zemlje čeka nedostatak radne snage!

Zbog "pijane" demografske strukture u zemljama između Baltika i Jadranskog i Crnog mora efekat smanjenja stanovništva pojačaće se još bržim smanjivanjem broja ljudi u radnom dobu (20-64) – do 2030. za 10 odsto, do 2050. za 26 odsto, a u Poljskoj i Ukrajini za više od 30 odsto. To je deo opšteg trenda u celoj Evropi u kojoj bi se sa sadašnjih 246 miliona u narednih nekoliko decenija radno aktivna populacija mogla smanjiti za oko 32 miliona.

Većina zemalja istočne i jugoistočne Evrope zapravo nema dugoročne strategije koje se tiču populacione politike. Pojedine zemlje su eksperimentisale s politikama povećavanja stopa fertiliteta, uključujući novčane stimulacije za rođenje deteta, dečje dodatke, poreske olakšice, stambene dotacije i socijalnu pomoć. U analizi MMF se kaže kako ima malo dokaza da je to bilo efikasno, a ako bi i bilo, da bi se opipljiv uticaj povećanog fertiliteta na ponudu radne snage mogao videti tek za 20 godina...

Češka, Poljska i Slovačka su nedavno uprostile procedure za kratkoročno angažovanje stranih sezonskih radnika iz odabranih zemalja van EU (u Poljskoj radi oko milion Ukrajinaca). Poljska je usvojila i mere za povratak sopstvenih emigranata (svaki deseti Poljak), poput programa jačanja veza s dijasporom i stvaranja kanala za povratak, ali je povratak emigranata u Poljsku bio ograničen.

Progresija starenja (65+/(20–64))

Zemlja	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
Slovenija	28,8	35,0	41,1	46,7	51,8	55,9	61,8	66,8
Poljska	24,3	30,0	36,4	39,3	41,2	44,8	51,4	60,8
Češka	28,8	34,0	37,1	39,1	41,1	46,7	54,5	58,9
Hrvatska	31,2	35,3	39,8	43,7	45,8	49,2	53,0	57,4
Estonija	31,0	35,0	39,2	42,3	44,5	48,1	51,5	56,3
Prosek: zapadna Evropa	**30,6**	**33,6**	**37,5**	**42,1**	**46,7**	**50,3**	**53,0**	**55,2**
Bugarska	32,6	36,2	39,2	41,0	42,8	46,5	51,4	54,9
Slovačka	21,5	26,5	31,4	35,2	37,5	41,4	47,7	53,9
BiH	24,9	28,5	33,3	39,1	42,6	46,3	49,6	53,2
Rumunija	27,4	31,7	35,3	35,2	40,3	45,1	50,7	52,7
Mađarska	27,9	33,3	36,6	37,0	39,0	43,7	50,0	52,4
Letonija	31,5	34,7	39,0	42,4	44,3	47,0	48,9	52,3
Albanija	20,6	23,4	29,0	35,6	40,1	43,6	46,6	51,0
Prosek: centralna, istočna i južna Evropa	**25,0**	**29,0**	**33,2**	**36,7**	**39,1**	**42,3**	**46,3**	**50,6**
Litvanija	30,7	32,4	36,7	42,2	45,3	47,6	47,7	47,9
Ukrajina	24,7	27,9	31,6	34,6	35,5	37,6	41,1	46,8
Crna Gora	22,8	27,0	31,0	34,9	36,8	39,3	42,3	46,6
Makedonija	19,5	22,9	26,5	30,2	33,8	36,8	40,6	45,8
Srbija	26,8	31,8	34,3	35,9	37,3	39,6	42,6	45,3
Bugarska	22,2	25,1	30,2	34,5	36,1	37,6	39,6	43,8
Rusija	20,7	25,1	30,1	34,1	33,4	34,2	36,0	40,0
Moldavija	14,5	18,9	23,0	27,2	27,9	29,4	32,9	39,9
Turska	13,4	14,9	17,3	20,2	23,3	27,2	31,6	36,2

Izvor: ILOSTAT; United Nations; and IMF staff calculations.

CENA STAROSTI

U zemljama istočne i jugoistočne Evrope stanovnici radno aktivnog uzrasta (20-64) čine 68 odsto ukupne populacije, a u zapadnoj Evropi grupa 20-64 čini 74 odsto (u Švedskoj 82).

Takozvana zavisnost od starosti (nepovoljan odnos onih sa 65+ i radno aktivnih 20-64) znatno će se povećati u Bugarskoj, Hrvatskoj, Češkoj, Poljskoj i Sloveniji, a u Moldaviji i Turskoj ne tako bitno. (*Videti tabelu Progresija starenja*)

U studiji MMF-a se u tom kontekstu govori o potencijalima za različite reforme koje se tiču strukture radne snage. Bosna i Hercegovina i Moldavija mogu da znatno povećaju zapošljavanje žena. U Sloveniji i Litvaniji, koje inače imaju više stope participacije žena u radno aktivnoj populaciji, računa se sa podizanjem starosne granice za odlazak u penziju. Belorusija bi mogla da značajno poveća procenat zapošljavanja starijih radnika čak i bez povećanja broja godina potrebnih za penzionisanje.

Zbog starenja stanovništva podizanje starosne granice za penzionisanje bilo bi posebno korisno u Belorusiji, Moldaviji, Rusiji, Turskoj i Ukrajini, konstatuje se u analizi MMF.

U Albaniji, Belorusiji, Bosni i Hercegovini, Severnoj Makedoniji, Moldaviji i Srbiji takve reforme mogle bi omogućiti da smanjenje radne snage ne bude veće od 10 odsto do 2050.

Čak i u benignijim slučajevima (kakvi su Slovačka, ili Srbija), radna snaga bi za tri decenije mogla da se smanji za 20 odsto. U projekcijama stručnjaka MMF Srbija je, inače, svrstana u zemlje koje će biti manje pogođene smanjenjem radne snage jer njihovo tržište rada, stope fertiliteta i fiskalni balans, pa i imigraciono-emigracioni saldo, nisu tako loši kao u najkritičnijim slučajevima. Bosna i Hercegovina, Moldavija, Rumunija i Ukrajina, koje očekuju naglo smanjenje ponude radne snage, takođe imaju, po oceni MMF, mogućnosti da znatno ublaže negativne posledice depopulacije.

Foto: Marija Janković

Mladi u Srbiji pakuju kofere

Koliko je jaka želja mladih da emigriraju iz Srbije iz koje je u periodu od 2008. do 2015. otišlo više od 240.000 građana? U istraživanju Mladi u Srbiji 2018/2019, koje su u okviru međunarodnog istraživanja sproveli Dragan Popadić, Zoran Pavlović i Srećko Mihailović, proizilazi da tri četvrtine mladih u Srbiji izražava nameru da emigrira, što stavlja Srbiju na prvo mesto među zemljama u regionu, u kojima takvu želju ima u proseku polovina ispitanika.

Želja za iseljenjem iz zemlje veća je kod mladih koji imaju veće obrazovne aspiracije i najbliže je povezana sa pesimizmom u pogledu budućeg stanja u zemlji.

Na pitanje kada nameraju da emigriraju, svega 14 odsto ispitanika je izjavilo da želi da se iseli iz zemlje u narednih šest meseci, 26 odsto u roku od dve godine, 31 odsto u roku od pet godina, 22 odsto u roku od 10 godina, dok šest odsto ispitanika to namerava za 10 ili više godina. Oko 20 odsto njih kaže da bi u inostranstvu ostalo do pet godina, a 21 odsto – duže od 20 godina ili ceo život.

Oko 57 odsto ispitanika koji kažu da nameravaju da emigriraju kao razlog navodi poboljšanje sopstvenog materijalnog položaja (veće plate, šanse za bolje radno mesto i šanse za pokretanje sopstvenog posla i zapošljavanje), a po 6 odsto – želju za boljim obrazovanjem i želju da pobegnu od loše situacije.

Čak i među onima koji planiraju da emigriraju u roku od šest meseci skoro dve trećine (63 odsto) samo elementarno zna jezik zemlje domaćina ili ga uopšte ne zna, što znači da će se potencijalni iseljenici suočiti sa poteškoćama na svom putu, ali i da će i zemlje domaćini morati da "izađu na kraj" sa potencijalnim imigrantima koji nisu u potpunosti spremni za proces imigracije u novu sredinu, konstatuju istraživači.

Glavni razlog za odlazak iz Srbije (u %)

Poboljšanje životnog standarda	28,0
ne zna	21,0
Veće plate	13,0
Bolje mogućnosti za zapošljavanje	12,0
Beg od nepovoljne situacije	6,0
Bolje obrazovanje	6,0
Bolje šanse za pokretanje sopstvenog posla	5,0
Upoznavanje drugačije kulture	5,0
Veća kulturna raznolikost	2,0
Da budem bliže ljudima koji su mi važni	5,0
Socijalna i politička stabilnost u zemlji domaćinu	1,0
drugo	0,3

Izvor: Mladi u Srbiji 2018/2019, Dragan Popadić, Zoran Pavlović, Srećko Mihailović

Mada će neke zemlje možda biti sposobne da taj problem ublaže reformama penzionog sistema i da do 2050. zaustave trend smanjenja radno aktivnog stanovništva, ni jedna neće uspeti da eliminiše tu negativnu socijalnu dinamiku.

U Bugarskoj i Letoniji, na primer, radni kontingent će se smanjiti za 23 odsto čak i ako se sprovedu ambiciozne reforme.

Budžetskim razlozima iznuđeno podizanje starosne lestvice za odlazak u penziju ponekad se naziva i "usaglašavanjem penzionisanja s produžavanjem očekivanog životnog veka", koji bi u istočnoj i jugoistočnoj Evropi sa sadašnje 72,3 godine do 2050. trebalo da se uveća na 77,9 godina, mada se u nekim zemljama poput Rusije ili Moldavije te promene odvijaju sporije. Očekivani životni vek pri rođenju u zapadnoj Evropi će se sa sadašnjih 79,9 godina do 2050. popeti na 84,7...

Prosečni troškovi povezani sa starenjem stanovništva dostići će 20 odsto GDP – u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Poljskoj, Sloveniji i Ukrajini mogli bi dostići i 25 odsto GDP; dok će povećanje troškova za penzije u Moldaviji, Slovačkoj i Turskoj biti relativno malo.

Danas zemlje istočne i jugoistočne Evrope troše 9 odsto GDP na penzije i 5 procenata GDP na javnu zdravstvenu zaštitu, što je znatno manje nego u evro zoni, u kojoj se u te svrhe troši 12 odnosno 7 odsto GDP. U nekoliko zemalja »

POČETAK ISTOČNOG MIGRACIONOG TALASA: Berlinski zid 1989.
Foto: Lee Corkran /*defense.gov*

zapadnog Balkana i istočne Evrope očekuje se da se do 2050. ti troškovi povećaju između 4 i 7 procentnih poena.

Politike u toj oblasti zapadaju u gabulu (slično situaciji u kartama kad imate jake karte, a morate izgubiti). S jedne strane, ambiciozne reforme penzionog sistema mogle bi smanjiti troškove za penzije, a i radno iskustvo starijih pozitivno bi uticalo na produktivnost – s druge strane, zbog povećanja udela starijih radnika porasla bi potreba za uslugama zdravstvene zaštite, povećavala bi se davanja za bolovanja i invalidnine. Zbog teže adaptacije starijih radnika na nove tehnologije i manjeg ulaganja u mašine koje zamenjuju radnike usporavaće se tehnički progres i stope rasta GDP...

San o manje poželjnom poslu
Da li mislite da ćete doprineti ili da biste doprineli razvoju i prosperitetu zemlje domaćina? (u %)

Prihvatanjem posla koji je manje poželjan među lokalnim stanovništvom	52 %
Svojim doprinosom kulturnom i/ili naučnom razvoju	26 %
Pokazivanjem visokog radnog učinka	25 %
Razmenom posebnih znanja i veština	10 %
Time što ćete biti dobar/lojalan građanin	8 %
ostalo	15 %

Izvor: Mladi u Srbiji 2018/2019, Dragan Popadić, Zoran Pavlović, Srećko Mihailović

DUGO SUSTIZANJE...

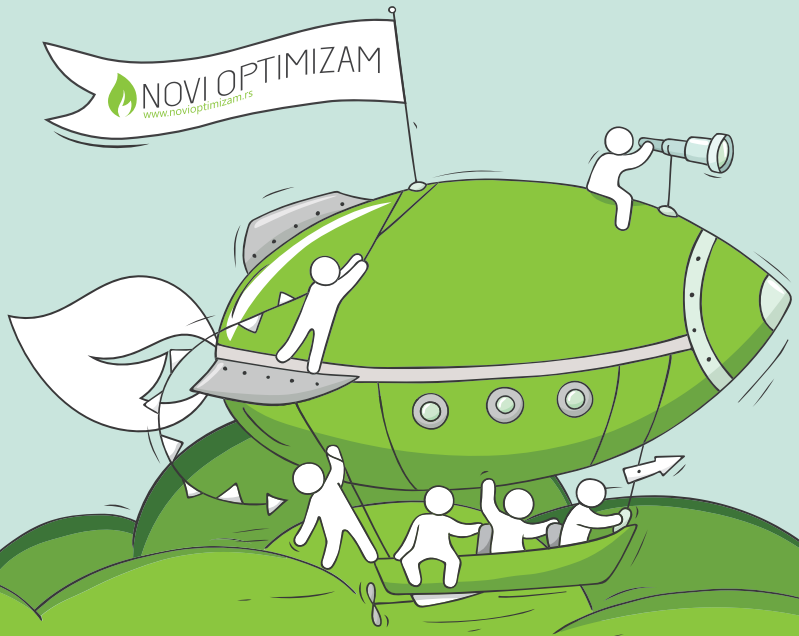
To znači da će socijalni problemi usporiti tempo približavanja "nove Evrope" "staroj Evropi" – što je i do sada dugo trajalo. Svetska banka je 2004. pretpostavljala da će Sloveniji biti potrebno 20 godina, Poljskoj i Mađarskoj 40, a Rumuniji 80 godina da dostignu tadašnji nivo najnaprednijih zemljama – koje su u međuvremenu napredovale, konstatovala je svojevremeno savetnica sekretara EU za proširenje Olija Rena Hiter Grabe u studiji o tome kako proširenje transformiše i samu EU (*The constellations of Europe. How enlargement will transform the EU, Heater Grabe, 2004*).

Privrede zemalja centralne i istočne Evrope prosečno su rasle u prošloj deceniji po stopama dvostruko većim od zapadnoevropskih. Kad se 1973. Irska priključila EU, njen GDP po glavi dostizao je samo 60 odsto proseka tadašnjih šest članica EZ, a sada je irski GDP po glavi stanovnika viši od evropskog proseka. Portugal i Španija su takođe ostvarile dobar napredak. Grčka je nešto sporije hvatala korak. Demografski šok će verovatno jako usporiti taj tempo. Stručnjaci MMF predviđaju da će se GDP po glavi stanovnika u zemljama sa istoka i jugoistoka Kontinenta sa sadašnja 52 odsto zapadnoevropskog prosečnog GDP po glavi do 2050. uvećati tek na 60 odsto – ako te zemlje ublaže efekat starenja stanovništva, što će teže ići u Belorusiji, Hrvatskoj, Poljskoj, Češkoj i Rusiji...

Za neke istočne zemlje sa višim dohotkom – baltičke zemlje, Češka, Slovačka i Slovenija – konvergencija (približavanje zapadnoevropskom nivou) sada će biti sporija nego na njihovom istorijskom putu od 2000. do 2018, pokazuju indikacije koje se u studiji MMF kvalifikuju kao neprecizne, zbog toga što je teško prognozirati kakvi će biti tokovi migracija, a i uticaj "endogenih odgovora" (realne plate, devizni kursevi, kamate) i prelivajućih efekata demografskih promena u drugim zemljama.

Ako ne nađu rešenja za jednačinu demografskog šoka sa više nepoznatih – brzog smanjenja i starenja stanovništva, još bržeg smanjenja radne populacije i masovnih seoba mladih – ostale zemlje na istoku i jugu Evrope će, dakle, stariti, a obogatiti se neće. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

ZONA NOVOG OPTIMIZMA 2019

GRADSKI TRG U ŠAPCU
28.07. – 01.08.2019. u 20h

OTVORENI GRAD ŠABAC

PROGRAM:

NEDELJA

28. 07. 2019. u 20h GRADSKI TRG U ŠAPCU

KARIKATURE PROTIV DIKTATURE

Corax i Petričić – godinu dana kasnije

Učestvuju: Dušan Petričić, karikaturista; **Predrag Koraksić Corax**, karikaturista; **Srbijanka Turajlić**, univerzitetska profesorka u penziji; **Goran Marković**, reditelj; **Ognjen Radonjić**, profesor Filozofskog fakulteta u Beogradu; **Snežana Čongradin**, novinarka lista „Danas“; **Gojko Božović**, osnivač i glavni urednik izdavačke kuće „Arhipelag“; **Dušan Čavić**, autor serijala „Marka Žvaka“; **Dragan Stošić**, urednik lista „Danas“; **Nedim Sejdinović**, Nezavisno društvo novinara Vojvodine; moderira novinarka **Milica Kravić Aksamit**

PONEDELJAK

29. 07. 2019. u 20h GRADSKI TRG U ŠAPCU

OPOZICIONO ILI NEZAVISNO NOVINARSTVO?

Mediji pod pritiskom politike

Učestvuju: Jelka Jovanović, novinarka nedeljnika „Novi magazin“; **Sanja Kljajić**, novinarka DW; **Zlata Kureš**, novinarka agencije „Beta“; **Hrvoje Zovko**, predsednik Hrvatskog novinarskog društva; **Dragoljub Draža Petrović**, glavni i odgovorni urednik dnevnog lista „Danas“; **Teofil Pančić**, novinar nedeljnika „Vreme“; **Milan Ćulibrk**, glavni i odgovorni urednik nedeljnika NIN, moderira novinarka **Milica Kravić Aksamit**.

UTORAK

30. 07. 2019. u 20h GRADSKI TRG U ŠAPCU

GRAĐANSKI MARŠ

Protesti u Srbiji- buđenje solidarnosti?!

Učestvuju: Marinika Tepić, potpredsednica Stranke slobode i pravde; **Borislav Novaković**, poslanik u Skupštini AP Vojvodine i predsednik Pokrajinskog odbora Narodne stranke; **Nebojša Zelenović**, gradonačelnik Šapca i kopredsednik ujedinjene Demokratske stranke; **Nikola Ćurčin**, predsednik Pokrajinskog odbora Pokreta slobodnih građana; **Predrag Voštinić**, aktivista Lokalnog fronta; **Dobrica Veselinović**, aktivista pokreta Ne davimo Beograd; **Dragoljub Bakić**, arhitekta i član pokreta Samoodbrana; moderiraju novinarka **Milica Kravić Aksamit** i doktorand na Fakultetu političkih nauka **Boban Stojanović**.

SREDA

31. 07. 2019. u 20h GRADSKI TRG U ŠAPCU

RADIM, DAKLE (NE) POSTOJIM – RAD I AKTIVIZAM U SRBIJI DANAS

Ima li aktivizma bez istinske solidarnosti?

Učestvuju: Jovana Gligorijević, novinarka nedeljnika „Vreme” i članica grupe „Novinarke protiv nasilja nad ženama“ ; **Sofija Mandić**, pravnica; **Miomirka Mila Melank**, poslanica u parlamentu Federacije BH; **Milica Lupšor**, aktivistkinja udruženja ROZA – Udruženje za radna prava žena Zrenjanin; **Marija Lukić**, Brus; **Snežana Čongradin**, novinarka lista „Danas“; **Srđan Milošević**, istoričar; **Dragan Milanović Pilac**, predsednik granskog sindikata kulture, umetnosti i medija „Nezavisnost“; moderira novinarka **Milica Kravić Aksamit**.

ČETVRTAK

01. 08. 2019. u 20h GRADSKI TRG U ŠAPCU

ŠABAC – GRAD BRIGE ZA KULTURU

Pozorišna predstava „Muškarčine“, ReflektorTeatar

Učestvuju: Milena Minja Bogavac, direktorka Šabačkog pozorišta ; **Slobodan Ilić**, predsednik Fondacije „Stanislav Vinaver” ; **Nela Tonković**, direktorka Narodnog muzeja u Šapcu; **Marija Ratković**, teoretičarka umetnosti i medija; Reflektor teatar; **Nebojša Zelenović**, gradonačelnik Šapca;

GRAD ŠABAC | РАДИО ТЕЛЕВИЗИЈА ШАБАЦ www.sabac.tv | nova solidarnost | NOVI OPTIMIZAM www.novioptimizam.rs

BIRAM MESEC

Kad su se 20. juna 1969. iskrcali na Mesec, u oblast poznatu kao More spokojstva, ljudi su ponovo postali samo ljudi – ništa više, i ništa manje.

JEDAN OD NAŠIH: Dejvid Vujić
Foto: Tanjug

Mesec nas oduvek podseća na jednu važnu činjenicu života – da postoji i nešto drugo osim nas samih. Čovečanstvo nije baš sklono da živi sa takvim zapažanjima, ali on je tu svako veče, ogroman je i jasno je da nije baš Zemlja. Nekada je na starim crtežima prikazivan i kao da nas gleda. Drugim rečima, prati nas u svim našim aktivnostima, još od trenutka kad smo mi postali – mi. Verovatno će biti još tu, nasmejan, i kad budemo odlazili.

VREME SEĆANJA

Vreme je sećanja na prvi odlazak na Mesec, taj trenutak kad smo prevazišli sebe na način koji je svima otvorio oči i učinio ih poslednji put ponosnim što su ljudi.

Svi koji smo ovo gledali na televiziji i danas osećamo kao da nosimo tu značku u grudima.

U to vreme naizust su se znala imena Armstrong, Oldrin, Kolins kao imena reprezentacije čovečanstva koja je za nas istrčala na najveći teren ikada – zapravo, stadion toliko veliki da ne možemo ni da ga zamislimo. Ići u svemir u onim nedovoljno bezbednim metalnim projektilima bilo je ludo hrabro, ali samim tim nekako prilično ljudski.

Upravo zbog te ljudske strane koja je morala da dirne, zbog činjenice da na naše oči prevazilazimo sva do tad poznata ograničenja, zaboravljena je očigledna istina da je jedna država napravila najmoćniju raketu na svetu da bi drugoj isporučila najnoviju nuklearnu bombu ukoliko zatreba. Mesec je tu bio usputna stanica i politički bitan propagandni dobitak – ali 153 milijarde dolara svakako nije potrošeno samo zbog političkog advertajzinga.

Ipak, u vreme Hladnog rata još se vodilo računa o nekim moralnim obzirima, još smo umeli da razlikujemo dobre od loših ljudi, pa su američki astronauti naglašeno govorili da tamo idu u ime svih, odnevši i ostavivši na Mesecu uspomene na nikog drugog do Jurija Gagarina i pri sletanju stradalog Vladimira Komarova, heroje osvajanja kosmosa sa sovjetske strane. Možda će neko reći da je tolika velikodušnost takođe bila politički poen, ali u stvarnosti – oni nisu morali to da urade.

Ko god je bio imalo svestan atmosfere vezane za ovo putovanje, zna šta je prava istina – čovečanstvo je kroz ovaj događaj odraslo, postalo svesno sebe na nov način, spoznavši svoje granice, i misija Apolo 11 se potrudila da bude na visini zadatka predstavljanja svih nas.

Tako smo tek u bliskom kontaktu sa svemirom – ponovo postali ljudi, bar za trenutak.

NAJDUŽI LET

U suštini, bio je to let, najduži do tad let u istoriji.

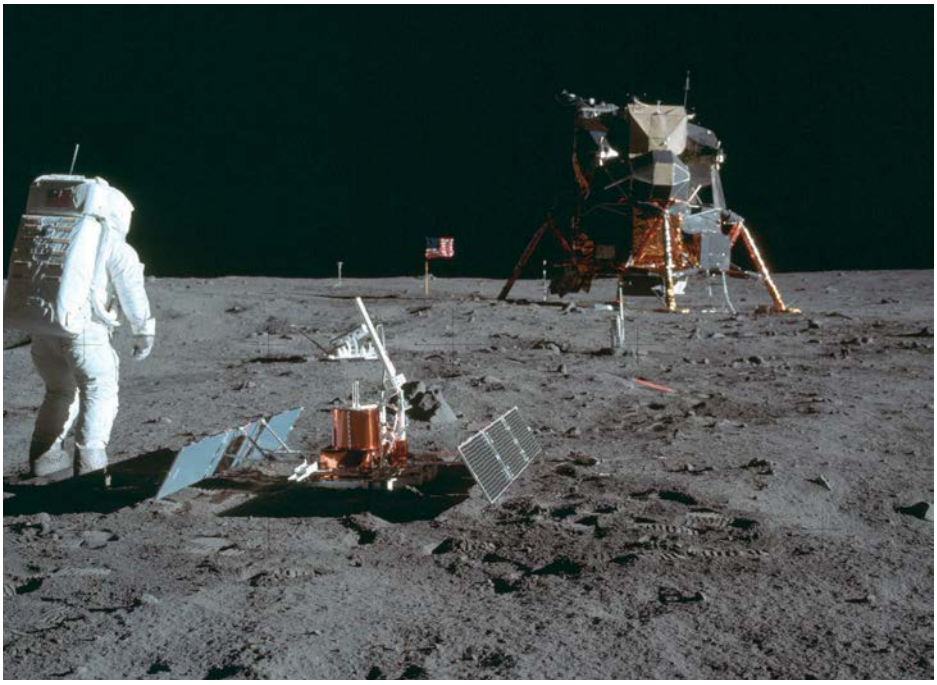
Vodili su ga vojni piloti, jer oni su upravo to bili, kao i svi astronauti (daleko najbolje umetnički prikazani u filmu "The Right Stuff", 1983, režija: Filip Kaufman). Na tom letu preko svemirskog Atlantika bilo je tako mnogo mogućnosti da se pogreši da su jedino najbolji ratni avijatičari imali dovoljno hrabrosti i operativne veštine potrebne da se maleni objekti u kojima su odleteli i vratili se usmeravaju kuda treba i kako treba. Kao što smo videli iz prve ruke (odnosno kamere) u nedavno objavljenom dokumentarnom filmu "Apolo 11" (2019, režija: Tod Daglas Miler), sačinjenog od arhivskog materijala NASA – oni su morali da ih obrću u svemiru, postavljaju na prave putanje, otkačinju i ponovo spajaju delove koji su išli na Mesec sa onima koji se vraćaju na Zemlju – i u svakoj toj fazi postojala je mogućnost fatalne greške.

Nil Armstrong, kakvog ga vidimo u ovom dokumentarcu, čovek je koji je verovatno najviše uživao u svemu ovome – jer je pre naučio da vozi avion nego kola. Bio je neprestano dobro raspoložen mada ga je bio glas da je čovek-mašina, ili bar onaj koji najbolje podnosi stres, te je zato dobio čast da vodi misiju i izađe peške na Mesec. Ali iz pomenutog filma, koji prati ovaj poduhvat iz sata u sat, shvatamo da u Kontroli leta u Hjustonu (*Mission Control*) sedi i lekar što prati njihovo stanje, usput redovno konstatujući da sve vreme najviši puls od trojce u kapsuli ima zapravo Armstrong. Simpatičan, ljudski podatak, svedoči o jednoj ličnosti koja je izuzetna po tome što je najmirnije savladavala teškoće, ali je u sebi krila uzbuđeno srce – o njemu svakako najviše govori dramatičan momenat samog sletanja tokom koga je u poslednjim sekundama morao da preuzme ručno i vizuelno upravljanje, te bezbedno spusti svoj leteći uređaj na ravnu ledinu, jer ih je kompjuter pogrešno navodio ka nekom krateru. Pomalo povišen glas kojim to saopštava kontroli na neki način je simbol snalaženja u nevoljama, nešto što je tako dobro poznato svakom ljudskom biću.

Često zaboravljamo, a mlađi se ni ne sećaju, da je kraj šezdesetih bio početak globalnog televizijskog doba. U to vreme i nešto kasnije, Jugoslavija je ostajala budna da bi kasno noću gledala boks mečeve Klej – Frejzer, tako da je NASA savršeno znala šta treba da uradi u tek formiranom svetskom medijskom kontekstu, ne bi li opravdala nezamislivo ogromna sredstva uložena u ovu operaciju. Stoga nikako nije čudno što je prvi čovek na Mesec izašao sa

VELIKI KORAK: Apolo 11 na delu
Fotografije: NASA via AP

kamerom na grudima, ugrađenom u skafander. Na kraju krajeva, nije bio samo u pitanju direktan prenos za ceo svet – istoriju je trebalo zabeležiti dok se događala.

Svako ko je pogledao pomenuti film i tek sad jasno video koliko je stvari moglo da krene po zlu i na koje sve strašne načine, može da zamisli kako bi ti snimci izgledali da je neko usput stradao, kao što se nešto kasnije zamalo desilo posadi Apola 13. Na premijernom ovdašnjem prikazivanju (20. jul u Domu omladine Beograda) bio je prisutan i Dejvid Vujić, jedan od sedam srpskih inženjera koji je imao važnu poziciju u timu što je od početka šezdesetih radio na koncipiranju ovog projekta. On je živi svedok planine nepoznanica koju su imali da savladaju pre nego što su izgradili nešto što je moralo da odleti tamo gde niko nije bio i vrati se – uključujući činjenicu da veličanstvena trostepena raketa kao što je Saturn V nije postojala ni u nacrtima ili zabavan podatak kako su prvobitno predvideli da iz lunarnog modula čovek siđe na Mesec konopcem, ali su ih zabrinuti astronauti zamolili da ipak ugrade merdevine, ne bi izbegli iskakanje na tlo o čijem sastavu se nije znalo mnogo. Računa se da je oko 400.000 ljudi radilo na ovom projektu, i da su saznanja osvojena tom prilikom utrla put savremenim istraživanjima drugih planeta. Dirljivo je što su se vrhunski naučnici i rukovodeći menadžeri sve vreme konsultovali sa astronautima, koji su u tom trenutku bili jedine osobe sa kakvim-takvim iskustvom boravka u svemiru, svi ujedinjeni u ogromnom naporu da se stvar uradi kako treba.

SUSRET NA BEOGRADSKOM SAJMU

I mi smo imali svoje malo mesto u ovoj svemirskoj političkoj igri: deo korisnog tereta koji je posada Apola 11 ostavila za sobom bio je i silikonski disk sa porukama dobre volje 73 državnika tog doba, među kojima je i predsednik Jugoslavije – mora biti da je jedno od najvećih Titovih dostignuća to što je njegov glas još uvek živ, tamo negde na lunarnoj površini, odakle nam zauvek želi mir i blagostanje.

Kasnije te godine, američki astronauti koji su pohodili Mesec bili su na turneji širom sveta, pa su projurili i Beogradom u otvorenoj limuzini pored Skupštine SFRJ, gde sam se zatekao na očevim ramenima. On me je vodio i na beogradski Sajam na kome je negde na prelasku juna u jul 1971. upriličena velika međunarodna izložba o svemirskim istraživanjima pod imenom "Space for Peace / Svemir za mir", na kojoj je jedan od glavnih eksponata bio komandni modul Apola 12, upravo vraćen sa putovanja u svemir, onako oprljen. Na sačuvanim snimcima može se videti i drug Tito na otvaranju, kako znatiželjno viri u skučeni prostor za pilote ovog kosmičkog broda, sve praćen Jovankom, ali i legendarnim TV stručnjakom Milivojem Juginom (guglaj).

Ova izložba bila je ogromna po zamahu i značaju, i imala je svoj jednako impresivan američki i sovjetski deo, u kojima su prikazani svi mogući sateliti i svemirski brodovi u upotrebi do tad. Prosto je neverovatno da nije ostala u živ ljoj uspomeni Beograđana, jer je bila jedan od simbola ne samo uzbuđenja oko svemirskih istraživanja koje je tad bilo na vrhuncu, nego i posebne pozicije *Jugoslavije-između-blokova*. Ukoliko išta govori o tome da se u nekim našim krugovima promišljala politička težina ovih zbivanja, onda je to činjenica da je upravo kod nas organizovana ova nepravedno zaboravljena gigantska postavka, na koju su došli izuzetno važni gosti: Tomas Staford, vođa svih Apolo timova, te Pavel Popovič, jedan od ključnih ruskih kosmonauta.

Autor ovih redova imao je tu neopisivu čast da na američkom štandu dobije »

potpisanu ne jednu, nego tri Stafordove fotografije iz njegove ruke – nesumnjivo zahvaljujući važnoj činjenici da je sa devet godina uspeo da sastavi prostoproširenu rečenicu na engleskom jeziku – te može da posvedoči da je ova legenda zaista bila među nama. Skoro je sigurno da su Staford i Popovič tom prilikom u Beogradu imali inicijalni susret koji je kasnije doveo do pokretanja čuvene zajedničke misije Apolo-Sojuz godine 1975 (da, Amerikanci i Rusi su povremeno sarađivali od tog momenta!). Ali, njihov kontakt bio je pod senkom tragedije koja se desila svega par dana ranije, kad se 30. juna posada Sojuza 11 ugušila na povratku na Zemlju usled mehaničkog propusta prilikom zatvaranja vrata na kapsuli, upisavši u istoriju imena do sad jedinih ljudi koji su stradali u svemiru: Dobrovoljski, Volkov i Pacajev. Uz posredovanje Ambasade SAD u Beogradu, Tomas Staford je pravo sa izložbe otputovao u Moskvu da izrazi saučešće zbog stradanja kosmonauta, kao prvi američki pilot koji je dobio priliku da to uradi, i lično je nosio jedan od venaca na sahrani. Na njoj je upoznao i Alekseja Leonova, prvog čoveka koji je "šetao" svemirom, u tom trenutku najslavnijeg ruskog heroja svemirskih istraživanja, a koji samo pukim slučajem nije bio na nesrećnom brodu. Upravo će Staford i Leonov kasnije voditi pomenuti američko-ruski susret u orbiti, jedan kao komandant Apolo, drugi kao komandant Sojuz misije...

Bili su to trenuci kad se istraživanje svemira činilo kao zajednička stvar svih nas koji nešto možemo da doprinesemo – nekako u to vreme čak je i jedno selo u Srbiji pokrenulo inicijativu da promeni ime u Gagarinovo (Lozovik, kod Smedereva), pošto je tamošnji učitelj svojeručno izgradio lep mali muzej pun modela aktuelnih kosmičkih brodova. Čovečanstvo je, bar za kratko, živelo u ritmu pionirskih osvajanja novih prostranstava.

PRIRODNA DOBRA I ZLA

Sovjetski kosmički program nije mogao da sledi ovakve finansijske podvige – bez obzira na obećavajući start kad je još 1959. godine sonda Luna 2 namerno udarila o Mesec, a Luna 9 uspešno sletela 1966, sve šaljući prve snimke s njegove površine. Posle rane smrti tamošnjeg glavnog projektanta-vizionara Sergeja Koroljova (januara 1966), on se rastakao u kolopletu birokratsko-političkih borbi među faktorima moći, jer više nije bilo neupitne osobe koja bi preuzela odgovornost za uspeh ili neuspeh. Postoji tačan raspored radnji koje su odlukom vlade SSSR planirane još od 1964, sa okvirnom idejom da se do kraja 1968. stigne na Mesec – raspored koji je navodno dospeo u ruke Amerikancima, pa su ubrzali svoje planove – no moćna nova ruska raketa N 1 nikad nije prošla test fazu. Nacrti i planovi tamošnjih naučnika za slanje čoveka na susedno nebesko telo zamenjeni su manje rizičnim i jeftinijim, ali spektakularnim spuštanjem rovera Lunohod 1 godine 1970, koji se nezamislivih 322 dana vozikao po lunarnoj površini u Moru kiše, poslavši 20.000 televizijskih snimaka i izvršivši brojne eksperimente.

Već pomalo u zapećku tokom materijalističkih osamdesetih XX veka, Mesec je potpuno zaboravljen onog momenta kad je pao Berlinski zid. Pojedini američki predsednici su od tad samo povremeno nagoveštavali povratak na puteve stare slave, ne ulažući ništa, da bi se danas ponovo nametnuo kao tema prosto zato što više nema mnogo mitova koje nismo potrošili – ali i iz mnogo lukrativnijih razloga. Do sad je već postalo jasno da je takozvana pobeda u Hladnom ratu zapravo bila signal za početak neobuzdane pljačke planete na kojoj živimo, od strane udruženih država i nadnacionalnih kompanija sa kapitalom van svake javne kontrole. Najnoviji planovi za osvajanje i nastanjivanje Meseca uglavnom pominju ekonomsku održivost projekta kao uslov, što samo znači da će privatnim kompanijama – pre ili kasnije, manje ili više otvoreno – biti dozvoljeno da određuju svoja pravila kako da je ostvare. Nova trka u eksploataciji prirodnih resursa tako je već počela, na drugom nebeskom objektu.

O POREKLU MESECA

Ipak, najneobičnija stvar u vezi sa Mesecom – daleko neobičnija od putovanja ljudi na tu egzotičnu destinaciju – svakako je činjenica da nauka zapravo još uvek nije dala konačan odgovor na osnovno pitanje: otkud on ovde. Naime, naš prirodni satelit nesrazmerno je veliki u odnosu na planetu koju prati kad se uporedi sa svim ostalim satelitima u Sunčevom sistemu, što je već samo po sebi ogromna anomalija iz koje proizilazi velika verovatnoća da je stvoren usled nekog neobičnog i radikalnog događaja priličnih razmera. Međutim, posle silnih uspeha svemirskih istraživanja, mi i dalje nemamo opšteprihvaćenu teoriju kako je nastao – da li iz sudara nekog planetoida sa Zemljom u najranijim danima njenog formiranja ili na neki drugi način – i to je svakako najveća misterija vezana za Mesec, koji nam i na taj način poručuje ono što nam poručuje cela priroda ovih dana: koliko smo mali. ¶

DRAGAN AMBROZIĆ

ZORAN STANOJEVIĆ

Ablenduj mi mobilnim

Malo šta može tako da vas izbaci iz takta na odmoru kao kazna za prebrzu vožnju ili neki sličan saobraćajni prekršaj, za koji ste ubeđeni da ne ugrožava nikoga. Teško je objasniti vozaču da u tom verovanju nije sasvim u pravu, a još teže da je ograničenje od 50 ili 60 kilometara na čas na ravnom i otvorenom putu neophodno kao i da će nekoliko kilometara prekoračenja plaćati u desetinama, a možda i stotinama evra ako mu saobraćajac ne ponudi da se "nagode".

Ima tehnologija i to ona mobilna rešenje to jest aplikaciju i za ovu muku, zar ste u to uopšte sumnjali?

Poslednjih godina namnožili su se startapovi i projekti čiji je cilj da povežu vozače i digitalizuju kulturu ablendovanja odnosno upozoravanja kolega koji vam dolaze iz suprotnog smera da ih čeka radar. Većina aplikacija može se instalirati besplatno, ali za deset do pedeset evra godišnje dobijate i premijum servis sa masom raznoraznih korisnih informacija za vozača.

Najrasprostranjeniji servis u svetu, naravno, pripada Guglu i zove se Vejz (Waze), a slede ga Escort Live, Cobra iRadar, Radarbot, MyPatrol i razni drugi. S tim što je MyPatrol trenutno najpraktičniji za Srbiju, sudeći po iskustvima korisnika.

Većina ovih aplikacija, naročito Vejz, daju vam širok spektar usluga počev od navigacije do raznih drugih korisnih informacija: gde je najbliža pumpa, servis, koje ulice su iznenada postale neprohodne zbog manjeg udesa ili đubretarskog kamiona koji po pravilu ide u zabranjenom smeru, a vama se žuri.

Najinteresantniji je onaj deo sa radarima i saobraćajnim kamerama. Aplikacija vas uredno obaveštava gde se "zamke" nalaze, kako nailazite na njih, a ako je to moguće, nudi vam i alternativne puteve kako biste ih izbegli.

U slučaju saobraćajnih kamera, sve je jasno. One stoje tu gde stoje i samo je potrebno mapirati ih. Ali, kod policijskih patrola glavnu ulogu ima vozačka solidarnost. Ako vam je aplikacija uključena dok prolazite pored patrole, dovoljno je da stisnete ikonicu na ekranu koja potvrđuje njihovu lokaciju. Vaše dojave uredno se beleže i pamte. Ukoliko i drugi vozači potvrde da ste javljali "savesno" odnosno da niste kliktali bez veze s namerom da zbunite sistem, dobijate poene koje možete da zamenite za pretplatu ili nešto drugo. S porastom broja korisnika sistem postaje precizniji, a aplikacija vam javlja i koliko "kolega po volanu" je trenutno u vašoj blizini kako biste znali jesu li informacije dovoljno relevantne.

Isprva izgleda kao da su ovo "antirežimske" aplikacije čiji je cilj da ometu saobraćajnu policiju u hvatanju nasilnih vozača. To jeste jedna od mogućnosti, ali ne i ona najvažnija. Preko aplikacije možete upozoriti druge i na to da vam se vozilo pokvarilo ili ste na začelju kolone, a nalazite se u oštroj krivini. I to brže nego da postavljate trougao i efektnije je nego paljenje sva četiri žmigavca. Što ionako morate da uradite po zakonu. Možete da pozovete u pomoć ako se nađete u nevolji, da vozite u koloni sa prijateljima, a da ne morate striktno i rizično da ih pratite, branik na branik. Posebno je interesantna mogućnost da ponudite nekome vožnju od A do B ako "utrči" za gorivo. Trošak aplikacija precizno izračunava vodeći računa da niko ne šteti, ali i da niko ne zarađuje pa da moraju da se uključe i poreznici.

Naravno, kao i sve što odaje lokaciju i prati vašu brzinu (upozoravajući na prekoračenja), i ove aplikacije uglavnom zahtevaju aktivan internet, što takođe košta, posebno ako ste u romingu. A može da prikuplja podatke o vašem kretanju. Ako vas to plaši, pomislite koliko tek brine kriminalce koji bi da izbegnu policijske patrole. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

MASKIRANA BRATIJA

ALEKSANDAR ZOGRAF.

ZABAVE POD MASKAMA DANAS NISU NI PRIBLIŽNO POPULARNE KAO DVADESETIH I TRIDESETIH GODINA DVADESETOG VEKA. NEKO SE MASKIRA U ŽENU, NEKO NATAKNE SMEŠNU KAPICU NA GLAVU, A ZATIM SVI POZIRAJU ZA ZAJEDNIČKU FOTOGRAFIJU KOJA, DECENIJAMA KASNIJE, ZAVRŠI NA BUVLJOJ PIJACI...

PANČEVAČKO PEVAČKO DRUŠTVO JE 1931. GODINE TAKOĐE NAČINILO ZAJEDNIČKU FOTOGRAFIJU UČESNIKA U IZVOĐENJU OPERETE "GEJŠA", U KOSTIMIMA ZA KOJE JE TEŠKO REĆI DA LI PREDSTAVLJAJU JAPANCE ILI KINEZE. ALI REKLO BI SE DA JE BILO ZABAVNO.

AFRIČKE RATNICE, MALA VILA, ZASTRAŠUJUĆE IZBEČENI KUVAR – SVIMA JE TREBALO DOSTA VREMENA DA UOBLIČE SVOJE KOSTIME. SAV TAJ TRUD SAMO RADI FOTOGRAFISANJA, ALI POSTOJAO JE I UŽITAK ZASNOVAN NA MOGUĆNOSTI DA SE SAŽIVITE SA ULOGOM...

Akt

Na teži sam način naučio da pisac, ponekad, ne vlada značenjima onoga što je napisao. Ubeđen da pripovedača (sebe) predstavljam kao nesnađenog jadnika, a prijatelje koje volim kao normalne i zanimljive ljude, lako sam uspeo da povredim sve koje sam u priči pomenuo. Posle sam ih, savladan stidom, neko vreme izbegavao, ali su me zaskočili, rekli da se ne glupiram i da vrlo dobro znaju kakav sam kreten, tako da je sve u redu. U drugoj sam priči glavni lik tako uspešno zamaskirao da mi se javio čim ju je pročitao i rekao da će me tužiti ako ne promenim ime lika i boju njegovih očiju (odmah sam promenio). U trećem slučaju, hoteći da uputim suptilnu poruku ženi koja mi se dopadala, sjajnoj slikarki, nazvao sam je plavookom lepoticom. Najpre mi je, ne štedeći ironiju, zahvalila što sam je sveo na "plavooku lepojku", potom rekla da je lik inspirisan njome jednodimenzionalan, što znači da i nju tako vidim, te da se, ako već hoću da je odvučem u krevet, moram malo više potruditi, a onda se, zabavljena mojom zabezeknutom facom, odala zlobnom smehu. Odvratio sam da nisam napisao lepojka nego lepotica ("što je", dodao sam ništa manje glupo, "suštinska razlika kako u značenju tako i u zvuku reči"), a potom da sasvim naivno meša fikciju i stvarnost. "Drugim rečima", umetnula je, "tvoja junakinja koja neprijatno liči na mene ne samo da je neobrazovana, nego je i glupa. Na svu sreću je plavooka, ranjiva kao košuta i krhka kao porcelanska figurica". Zinuo sam. "Dobro", rekla je, "ako ćemo tako lako da izbrišemo granicu između stvarnosti i fikcije, predlažem ti da mi poziraš bez odeće." "Kakve to veze ima s ovim?", pitao sam nesigurno. "Ako tvrdiš da je to što si napisao fikcija koja sa stvarnošću održava nestabilan i neobavezujući odnos, onda je i akt fikcija. Ako je, pak, tako, hajde da ispitamo tu granicu na mojoj teritoriji." Svaki bi čovek od integriteta odbio takav predlog, ali ko sam ja da sudim o integritetu? Slabašno sam se suprotstavio: te nisam građen kao antički junak, te šta fali portretu, te napisaću drugu priču, te stidljiv sam, ali ona je ponovila: akt ili ništa. Izabrao sam akt.

Foto: Charry Jin

"Pretpostavljam da treba da se skinem?", pitao sam kada smo kročili u njen atelje i dobio zaslužen odgovor da su aktovi, obično, bez odeće. Odvukao sam se do kupatila, skinuo se, osmotrio svoje neantičko telo u ogledalu, uvukao stomak i napeo nevidljive stomačne mišiće nastojeći da proizvedem neku pločicu. Pločica se nije ukazala, ali se višak kilograma oko pasa blago zatalasao. Duboko sam uzdahnuo, prebacio peškir preko bedara, malo ga podigao kako bih prekrio donji deo stomaka, pogledao se još jedared u ogledalo i pomislio kako bih, samo da mi je na glavi venac od trnja, mogao da prođem kao Hrist. Još jedared sam duboko uzdahnuo i bez uočljivog entuzijazma ušetao u atelje. Ona je petljala s četkicama, nezainteresovano me pogledala i rekla da skinem peškir. Sada sam se već ozbiljno zapitao šta to radim, čemu ovo, šta je smisao života, poželeo da pobegnem otud (ali bilo je kasno) i odrešio pokrivku. Nisam primetio da se fascinirala. "Sedi ovde", rekla je i pokazala rukom na poveliku bordo fotelju. Seo sam i, onako go, damski prekrstio noge. "A, neće moći", rekla je dok je nameštala platno, "sedi normalno." Šta je normalno?, zamalo nisam pitao, ali sam skopčao da nije trenutak za filozofiranje. Zavalio sam se u fotelju i glumio opuštenost. "Osećam se kao kreten", rekoh. Pogledala me je značajno. "Čemu grubost?", odvratio sam. "Jesi li za piće?", pitala me je dok je brisala špaklicu. Protumačio sam to kao dobar znak. Da, *merci*, može piće, rekao sam i duže nego što bih smeo zadržao pogled na njenoj odlazećoj figuri. Ono što sam narednog trenutka prepoznao u sebi moglo bi se opisati rečju "panika". Zažmurio sam i pomislio na hladne predele Patagonije, na tugu Humboltovih pingvina, na gladnu decu Somalije, na iglicu za vađenje zubnog živca... "Gle, gle", rekla je spuštajući čašu s dva prsta prozirnog pića na stočić kraj mene. Propadao sam polako, dugo, nezaustavljivo. "E, ne mogu ja ovo", rekao sam, ustao, zgrabio odeću u prolazu i uleteo u kupatilo. Oslonio sam se na mašinu za veš i rukama pridržao glavu koja, zbog nečeg, nije htela da stoji čvrsto. Onda sam začuo kucanje. "Zauzeto", rekoh. "Ne bih rekla", čuo sam i vrata su se otvorila. Plavooka je stajala u dovratku i u ruci držala komade moje odeće. Teškom sam se mukom odupro porivu da pokrijem svoju golotinju. "Zahvaljujem", rekao sam i pružio ruku, ali ona je izmakla smotuljak i moja ruka je, kao odvojena od tela, kao istrgnuta s platna Salvadora Dalija, ostala da visi u vazduhu okačena o moje iznenađenje.

Napravila je narednih godina desetak aktova moga tela, ali koliko god to telo bilo moje i koliko god bivao opušten, nikada to što sam video na platnu nije bilo drugo do masa boje u zamahu. Fikcija. Napisao sam još nekoliko priča o plavookoj lepotici i nisam primetio da se buni. A i zašto bi? Bili su to rojevi reči uhvaćeni u košnicu jezika. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

"Šarmantan, suptilan, ubedljiv i emotivno kompleksan"

LES FILMS PELLÉAS PRESENTS

VINCENT LACOSTE PIERRE DELADONCHAMPS DENIS PODALYDÈS
Member of the Comédie Française

ŽIVI BRZO, UMRI POLAKO

Režija

CHRISTOPHE HONORÉ

U BIOSKOPIMA OD 25. JULA

100 godina

Vreme teče, kvalitet ostaje

Danubius®

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec